

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΚΒ'.

ΙΟΥΝΙΟΣ 1959

ΑΡΙΘ. 202

ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ

Οί εκ τῶν φίλων μου εἰδικοί εἰς τὴν πυρηνικὴν φυσικὴν δὲν ἔχουν καθόλου ὁμόφωνον γνώμην ὡς πρὸς τὴν ἡμέραν, ὅπου ἡ ἀνθρωπότης εἰσηλθεν εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ἀτόμου. Μερικοὶ τοποθετοῦν τὸν ἱστορικὸν αὐτὸν σταθμὸν εἰς τὴν 2αν Δεκεμβρίου 1942, ἄλλοι εἰς τὴν 16ην Ἰουλίου 1945. Τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1942 ὁ πρῶτος ἀτομικὸς ἀντιδραστήρ ἀνέπτυξε μίαν αὐτοτελεῖ ἄλυσωτὴν ἀντίδρασιν διὰ τῆς σχάσεως τοῦ ἀτόμου εἰς τὴν στήλην τοῦ οὐρανίου, ἡ ὁποία εἶχε συσσωρευθῆ εἰς μίαν αὐλὴν τοῦ Stagg Field εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Σικάγου. Τὸν Ἰούλιον τοῦ 1945, ἡ πρώτη ἀτομικὴ βόμβα ἐδοκιμάσθη ἐκραγεῖσα πλησίον τοῦ Alamogordo, τοῦ Νέου Μεξικῶ. Ἄλλὰ ἀσχέτως πρὸς τὴν ἡμερομηνίαν, ἐπέρασε ἀπὸ τότε ἀρκετὸς καιρὸς καὶ ἐγένεν ἀρκετὴ πρόοδος εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς νέας αὐτῆς μορφῆς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε ἡμπορεῖ πλέον νὰ διαγραφῆ σαφῶς ἡ σημασία τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα. Προφανῶς αἱ νέαι συνθήκαι τῆς νέας αὐτῆς ἐποχῆς δὲν ἐπιδροῦν μόνον ἐπὶ τῆς φυσικῆς πλευρᾶς τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς πνευματικῆς καὶ συναισθηματικῆς πλευρᾶς, ἡ ὁποία ἔχει τόσην σπουδαιότητα διὰ τὰς ἀποφάσεις πού ἕκαστος ἐξ ἡμῶν καλεῖται νὰ λάβῃ.

Ἄν καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐποχὴ φαίνεται ὡς νὰ ἐξέσπασε ἐπάνω μας αἰφνιδίως καὶ με δύνανμιν, ὅπως μία ἐκρηξίς, εἶναι γεγονός ὅτι εἶναι ἀποτέλεσμα βαθμιαίας ἐξελίξεως προηγουμένων ἐρευνῶν. Κάθε γεγονός, τὸ ὁ-

ποῖον ἀνέφερα, ἀπεδείχθη μία θαυμασία ἐπίδειξις τοῦ κύρους τῆς μεθόδου τῆς ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς ἰκανότητος τῶν ἀναριθμητῶν προσώπων πού ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὸ τὸ εἶδος τῆς διανοητικῆς ἐνεργείας διὰ μέσου πολλῶν γενεῶν. Καὶ ἐκεῖνο πού εἶναι ἀκόμη σπουδαιότερον: παρουσίασαν ἐξαιρετικῶς πειστικὴν ἀπόδειξιν πρὸς ὑποστήριξιν μιᾶς νέας θεμελιώδους ἀντιλήψεως, ἐν σχέσει πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία ἀνεπτύσσεται βαθμηδὸν εἰς τὴν διάνοιαν πολλῶν φυσικῶν ἐπιστημόνων.

★

Ἡ ἰδέα ὅτι ἡ ὕλη καὶ ἡ ἐνέργεια εἶναι ἐναλλασσόμεναι πραγματικότητες εἰς τὸ φυσικὸν σύμπαν ὑπῆρξε κάτι περισσότερον ἀπὸ μίαν λαμπρὰν ἀναλαμπὴν μιᾶς ἐξαιρετικῶς εὐφραντάστου διαισθήσεως κατὰ τὴν πρώτην δεκαετίαν τοῦ αἰῶνος μας, ὅταν ὁ Einstein προέβαλε τὸν ἐπαναστατικὸν του τύπον, $E=mc^2$. Κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν οἱ ἀτομικοὶ φυσικοὶ, οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν ν' ἀνακαλύψουν τὰ μυστικά τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀτόμου, κατέληξαν ὀριστικῶς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὰ βασικά «σωματίδια», πού ἀποτελοῦν τὰ οὐσιώδη συστατικά τῆς ὕλης, εἶναι ἐπίσης μονάδες ἐνεργείας. Σήμερον ἡ ὕλη μετατρέπεται εἰς ἐνέργειαν καθημερινῶς εἰς ἑκατοντάδας ἐργαστηριακῶν πειραμάτων καὶ πολλοὺς ἀτομικοὺς ἀντιδραστήρας. Αἱ ἰδέαι περὶ ἀφθορείας τῆς ὕλης ὑπέστησαν ριζικὴν μεταβολήν. Σήμερον ἡ ὕλη νοεῖται

κατ' ανάγκην ως τοπική και προσωρινή έκφρασις τής ενεργείας.

Η παρακμή του ύλισμου έν τή έπιστήμη παραλληλίζεται με την έγκατάλειψιν των κλασικών μηχανιστικών αντίληψεων, που προήρχοντο εκ τής Νευτωνικής φυσικής. Οί μηχανικοί τύποι είναι ανεπαρκείς προκειμένου να επιδείξουν ώρισμένα σπουδαίως πλευράς συγχρόνου γνώσεως περί τής κατασκευής του άτόμου και των υπο-άτομικών λειτουργιών. Τώρα υπάρχει ή ανάγκη μαθηματικών εξισώσεων και τύπων, πολλοί εκ των οποίων βασίζονται επί τής μη Ευκλείδειου γεωμετρίας. Αί λειτουργικαί άρχαί εύρίσκονται εις τό βάθος ένός μεγάλου μέρους τής συγχρόνου έπιστημονικής έρεύνης. Οί φυσικοί έχουν να κάμουν με «διαταραχάς εις ένα συνεχές» μάλλον παρά με χωριστά σωματίδια. Μερικοί έξ αυτών φθάνουν μέχρι του σημείου ν' αποκαλοϋν τά ηλεκτρόνια ή τά άλλα μέρη του πυρήνος «σειράν περιέργων φαινομένων που γεμίζουν τον χώρον». Η έννοια του όρισμού αυτού δεν είναι βεβαίως σαφής, αλλά άποτελεί μεγάλην άπομάκρυνσιν από τας μηχανιστικάς αντίληψεις περί τής φύσεως του σύμπαντος, που ήσαν κάποτε τόσον συνήθεις. Ακόμη υπάρχουν ένδειξεις ότι ένα ηλεκτρόνιον ήμπορεί να παρουσιάζει εις μίαν θέσιν και εις κλάσμα του δευτερολέπτου αργότερα εις άλλην θέσιν, χωρίς να υπάρχει καμμία ένδειξις ότι διήνυσε την καθωρισμένην, αλλά λίαν μικροσκοπικήν, απόστασιν που χωρίζει την μίαν θέσιν από την άλλην. Αυτό υπενθυμίζει τους άγγέλους που ώνειρεύετο ο Θωμάς Ακινάτος, ότι κατελάμβανον χώρον ίσον προς την κορυφήν μιās βελόνης.

Βεβαίως αί σχέσεις μεταξύ των φυσικών έπιστημών και τής θρησκείας διαφέρουν σήμεραν πολύ από οτι ήσαν εις άλλας έποχάς. Η φυσική δεν ήμπορεί και είναι σχεδόν βέβαιον, ότι ουδέποτε θά ήμπορέση να δώση κύρος εις τας θρησκευτικάς ιδέας, τά δόγματα και τας αντίληψεις. Αλλά ή φυσική σήμεραν παρέχει γόνιμον έδαφος προς καλλιέργειαν των πνευματικών ιδεών και ιδανικών, όσον ποτέ άλλοτε.

Οί θρησκευτικοί πρέπει να προσέξουν

πολύ ώρισμένας αντίληψεις, αί όποια άνεφάνησαν τά τελευταία έτη κατόπιν τής επιτυχίας, με την όποιαν οί έπιστήμονες έξερευνοϋν τό σύμπαν. Η γνώσις περί τής φύσεως του κόσμου και του ανθρώπου παρουσιάζει θαυμαστήν τάξιν. Η μαθηματική τάξις των στοιχείων, ή μαθηματική κατασκευή των μορίων, αί αναρίθμητοι όμαλότητες τής φύσεως ζητούν μίαν έξήγησιν. Πρέπει να συμπεράν η κανείς ότι υπάρχει κάποιον είδος κυβερνήσεως του σύμπαντος. «Η κυβέρνησις του σύμπαντος» είναι μία τελείως έγκυρος έπιστημονική έκφρασις. Όπως αί περισσότεραι έπιστημονικαί έκφράσεις, έχει σκοπόν ν' αποκαλύψη μικρόν ποσόν γνώσεως και να συγκαλύψη έν πολύ μεγαλύτερον ποσόν άγνοίας. Ο όρος φανερώνει άπλώς ότι υπάρχει κάτι που κανονίζει την τάξιν εις τό σύμπαν.

Εάν έξετάσωμεν αυτό τό κάτι εκ καθαρώς έπιστημονικής έπόψεως, προσπαθοϋντες να ειμθα όσον είναι ανθρώπινως δυνατόν αντικειμενικοί, θ' ανακαλύψωμεν ότι ή κυβέρνησις του σύμπαντος έχει τά χαρακτηριστικά μιās οργανωτικής άρχης. Τά ηλεκτρόνια, τά πρωτόνια και τά ουδετερόνια οργανώνονται εις άτομα' τά άτομα οργανώνονται εις μόρια' μερικά εκ των μορίων οργανώνονται εις κρυστάλλους και μερικοί εκ των κρυστάλλων οργανώνονται εις τό πετρώδες στρώμα του έξωτερικού φλοιού τής γής. Μερικά εκ των μορίων οργανώνονται εις κύτταρα' μερικά εκ των κυττάρων οργανώνονται εις σώματα των κυτταρωδών φυτών και ζώων' και μερικά εκ των φυτών ή ζώων οργανώνονται εις συγκεκριτημένας ομάδας, όπως π.χ. αί άποικίαί των κοραλλίων και τά κοπάδια των ψαριών και των ζώων. Μερικά εκ των συγκεκριτημένων ομάδων οργανώνονται εις κοινωνίας, εις τας όποιάς ή ανάγκη άμοιβαίας βοήθειάς αναπτύσσει κοινωνικήν συνείδησιν, και μερικά εκ των κοινωνιών παρουσιάζουν την τάσιν να οργανωθοϋν εις κοινότητα. Είναι τώρα προφανές, ότι ή περί κόσμου και ανθρώπου γνώσις, ή όποία αποκτάται δια μέσου φυσικής και βιολογικής έρεύνης, παρέχει κατάλληλον θεμέλιον προς οικοδομήν του υπερκατασκευάσματος πνευματικών έννοιών και θρησκευ-

τικῶν δογμάτων διανοητικῶς σεβαστῶν.

Πάλιν, ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὠδήγησεν εἰς λίαν ἐκτεταμένην παραδοχὴν τοῦ ἀναποφεύκτου γεγονότος ὅτι ἡ γνώσις καὶ τὸ μυστήριον ὑφίστανται συγχρόνως. Ὅσον περισσότερον ἐπεκτείνομεν τὸν ὀρίζοντα τοῦ γνωστοῦ, τόσον περισσότερον καθίσταται προφανές ὅτι τὸ σύμπαν καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι βασικῶς μυστηριώδεις. Σήμερον εἶναι σύνηθες νὰ λέγῃ ἕνας ἐπιστήμων πρὸς τοὺς συναδέλφους του: «δὲν ἔννοῶ ἐκεῖνο ποῦ γνωρίζω περὶ τοῦ α ἢ β πράγματος» καὶ ἐκείνοι νὰ τὸν καταλαβαίνουν πλήρως. Τὰ βασικά μυστήρια, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν φύσιν τοῦ φωτός, τὴν περιστροφὴν τῶν νουκλεονίων καὶ τῆς κβαντοδυναμικῆς τῶν ἐπιπέδων ἐνεργείας ἐπὶ παραδείγματι, εἶναι τοὐλάχιστον τόσον μυστηριώδη διὰ τοὺς γνωρίζοντας καλῶς τὰ ἀνώτερα μαθηματικά, ὅσον καὶ διὰ τοὺς μὴ γνωρίζοντας διόλου. Ἐπομένως δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν τὸ ὅτι εἰς τοὺς συγχρόνους ἐπιστημονικοὺς κύκλους ὑπάρχει χαρακτηριστικῶς πολὺ ὀλιγοτέρας δογματισμὸς καὶ πολὺ περισσότερα ταπεινώσεις ἀπ' ὅτι ὑπῆρχε ἄλλοτε.

Ἡ πλέον ταπεινὴ αὐτῆ στάσις τοῦ ἐπιστήμονος ἀποκαλύπτεται συνήθως εἰς φράσεις ὅπως: «Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ατόμου τὰ πραγματικὰ προβλήματα δὲν ὑπάρχουν εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς φυσικῆς καὶ τῆς χημείας· ὑπάρχουν εἰς τὴν σφαιρὰν τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων». Ἡ μέθοδος τῆς λύσεως τῶν προβλημάτων εἰς τὴν φυσικὴν καὶ τὴν χημείαν ἔχει σταθερῶς καθιερωθῆ. Ἄλλὰ δὲν ἔχει ἐν τούτοις ἀκόμη οὔτε κἂν ἀναπτυχθῆ ἱκανοποιητικῶς ἀποτελεσματικὴ μέθοδος διὰ τὴν ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων τῶν ἀνθρωπίνων σχέσεων.

Καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ σημεῖον, ὅπου ἡ ἐπιστήμη καὶ ἡ θρησκεία συνδέονται σταθερῶς, τοῦτο εἶναι αἱ ἀνθρώπινοι σχέσεις. Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ καὶ αἱ κατευθύνσεις εἶναι τόσον σπουδαῖαι, ὅσον ἡ σωματικὴ ἀνάπτυξις καὶ τὸ φυσικὸν περιβάλλον. Τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου ἀποβαίνει ὁ κύριος παράγων. Ὁ ἐπιστήμων λέγει πράγματι, ὅτι πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως ὑπάρχει ἡ πνευματικὴ γνώ-

σις, ἡ ὁποία πρέπει νὰ ζητηθῆ.

★

Εὐτυχῶς, ἀκριβῶς κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ὁπου ἡ ἀνθρωπότης εἰσέρχεται εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ατόμου, σημεῖοῦται μεγάλη πρόοδος εἰς τὴν θρησκείαν καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς θρησκείας. Χάρις εἰς τὴν εὐρύτεραν διάδοσιν καὶ βαθυτέραν ἐπιρράτησιν τοῦ ἐπιστημονικοῦ τρόπου σκέψεως, τὸ σύμπαν δὲν εἶναι πλέον κάτι ποῦ πρέπει νὰ φοβῆται κανεὶς, ἀλλὰ κάτι ποῦ πρέπει νὰ τὸ κατανοῆ, ἰδίως οἱ ἄνθρωποι τῆς θρησκείας. Τοῦτο σημαίνει μεταξὺ ἄλλων ὅτι αἱ νέαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς φύσεως τοῦ σύμπαντος καὶ τῆς φύσεως καὶ ποσορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ τύχουν ὑποδοχῆς μᾶλλον ἢ ἀποκρούσεως. Σημαίνει, ἐπίσης, ὅτι ὑπάρχει σαφεστέρα κατανόησις τῆς βασικῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν δύο εἰδῶν τῆς γνώσεως, τὰ ὁποία εἶναι καὶ τὰ δύο οὐσιώδη διὰ τὴν ἀνθρωπίνην εἰημερίαν.

Τὸ ἐν εἶδος γνώσεως ἤμπορεῖ ἴσως ἐπιτυχῶς νὰ ὀνομασθῆ ἐπιστημονικὴ γνώσις. Εἶναι γνώσις περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι γνώσις περὶ ὑλικῶν ὀντοτήτων, τῶν ὁποίων τὸ βᾶρος καὶ αἱ διαστάσεις ἤμποροῦν ἐπακριβῶς νὰ καθορισθοῦν. Εἶναι γνώσις περὶ τῶν μετρητῶν μεταβολῶν τῆς ὕλης καὶ τῆς ἐνεργείας, γνώσις περὶ ζυγιστῶν, ἀπτόν ὀντοτήτων, τῶν ὁποίων αἱ κινήσεις ἐν χώρῳ καὶ χρόνῳ ἤμποροῦν νὰ συσχετισθοῦν μὲ σημεῖα ἐπὶ μιᾷ κλίμακος.

Τὸ ἄλλο εἶδος γνώσεως ὀρθῶς, νομίζω, ὀνομάζεται πνευματικὴ γνώσις. Εἶναι γνώσις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἀσχολεῖται μὲ μὴ μετριοκᾶς πραγματικότητας, μὲ πράγματα μὴ ἀντιληπτά διὰ τῶν αἰσθήσεων, τὰ ὁποία δὲν ἔχουν μετριοκᾶς σχέσεις μὲ τὸν χώρον ἢ τὸν χρόνον. Εἶναι ἐν τούτοις γνώσις μιᾶς ἐμφανοῦς πραγματικότητος. Καὶ γνωρίζομεν ὅτι εἶναι πραγματικότης ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῆς ἐπιδράσεώς της ἐπὶ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐπειδὴ εἶναι γνώσις πραγμάτων ἐκ διαμέτρου ἀντιθέτων πρὸς τὴν ὕλην, ὀρθῶς τὴν ὀνομάζομεν πνευματικὴν γνώσιν.

Ἄς μοῦ ἐπιτραπῆ νὰ περιγράψω τί ἐν-

νοῶ, ὅταν λέγω πνευματικὴ γνῶσις. Ἐμπορεῖτε νὰ εἰπῆτε εἰς ἓνα καλλιτέχνην πολὺ διὰ μίαν εἰκόνα, ἐὰν εἶναι ζωγραφισμένη σὲ πανὶ ἢ σὲ χαρτόνι, μὲ ἐλαιόχρωμα ἢ μὲ κραγιόνι, ἐὰν ἀνήκη εἰς τὴν σουρ-ρεαλιστικὴν, νεοκubιστικὴν ἢ οἰανδήποτε ἄλλην σχολήν. Ἐμπορεῖτε ἀκόμη νὰ τοῦ εἰπῆτε περὶ τοῦ ζωγράφου, ὁ ὁποῖος τὴν ἐξωγράφησε, ἐὰν εἶναι ἐκ τῶν διασήμων καλλιτεχνῶν ἢ ὁ τυχὼν ἀρχάριος. Ἄλλα ὁ καλλιτέχνης θ' ἀρνηθῆ νὰ ἐκφέρῃ γνώμην ἐπὶ τῆς εἰκόνας ἐκείνης, ἐὰν δὲν τὴν ἰδῆ ἰδίους ὄμμασιν, ἐὰν δὲν ἐξακριβώσῃ κατὰ πόσον ἡ εἰκὼν αὐτὴ τὸν συγκινεῖ εἰς τὰ βάρη τῆς ψυχῆς του, ὥστε νὰ αισθανθῆ ἰκανοποίησιν καὶ χαρὰν καὶ ν' ἀναφωνήσῃ: «᾽Ω τί ὠραία εἰκὼν!», ἢ τὸν κάμνει νὰ αισθανθῆ ἀπέχθειαν καὶ ἀπογοήτευσιν καὶ νὰ εἴπῃ: «᾽Οχι! εἶναι πολὺ ἄσχημη». Πρέπει νὰ λάβῃ γνῶσιν τῆς εἰκόνας πρὶν ἐκφέρει γνώμην περὶ αὐτῆς.

Ἡ πάλιν, ἓνα ποίημα περὶ «τῆς ὠραιότητος τῆς δύσεως καὶ τῆς δόξης τῆς αὐγῆς» ἠμπορεῖ νὰ διεγείρῃ τὸν ἀκροατὴν ἢ τὸν ἀναγνώστην μέχρι τοῦ σημείου ὅπου ἡ κτηθεῖσα ὑπ' αὐτοῦ πείρα τοῦ ἐπιτρέπει. Ἄλλα δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ τί σημαίνουν αὐτὰ πού ἀναφέρει τὸ ποίημα, ἐὰν δὲν ἔχει σταθῆ ὁ ἴδιος εἰς κατάλληλον σημεῖον καὶ παρατηρήσῃ μὲ ἐλευθέραν τὴν σκέψιν τὴν δύσιν ἢ τὴν ἀνατολήν τοῦ ἡλίου καὶ ἐὰν δὲν ἔχη αισθανθῆ κατὰ πόσον σπουδαῖον καὶ πόσον βαθύ, ὥστε νὰ μὴ εὐρίσκη λόγους νὰ τὸ περιγράψῃ. Ἡ γνῶσις τοῦ α ἢ β πράγματος εἶναι ὑποκειμενικὴ, προσωπικὴ, ἀνήκει εἰς τὸ ἄτομον. Ἡ γνῶσις περὶ τοῦ α ἢ β πράγματος εἶναι ἀντικειμενικὴ, ἀνήκει εἰς τὸ κοινόν.

Ἡ πνευματικὴ γνῶσις προϋποθέτει τὴν κατανόησιν τῶν αισθητικῶν καὶ ἠθικῶν κανόνων, ἀρχῶν ἢ ἀξιῶν. Ἀσχολεῖται μὲ τοὺς ποιητικὸς παράγοντας εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν καὶ εἰς τὸ σῶμα ἐν διακρίσει πρὸς τοὺς ποσοτικὸς. Οἱ περιγραφικοὶ ὅροι, οἱ χρησιμοποιούμενοι εἰς τὴν συζήτησιν περὶ τοῦ εἶδους τούτου τῆς γνώσεως εἶναι λέξεις ἐκφράζουσαι ποιότητα μᾶλλον, ὅπως π. χ. ὠραῖος ἢ ἄσχημος, ἐμπνέων ἢ ἐξευτελιζων, εὐγενής ἢ χυδαῖος,

δίκαιος ἢ πονηρός, παρὰ ποσότητα ὅπως π. χ. χιλιοστόμετρον ἢ μίλιον, γραμμάριον ἢ τόννος, δευτερόλεπτον ἢ ἡμέρα. Αἱ ἔννοιαί τῆς δὲν ἠμποροῦν ποτὲ νὰ ἐκφραστοῦν ὡς μετρικαὶ ἐξισώσεις. Ἐν τούτοις ἡ σχέσις τῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην συμπεριφορὰν εἶναι ἀναπόφευκτος. Οἱ ἄνθρωποι ἴσως νὰ μὴ ζοῦν πάντοτε συμφώνως πρὸς τὰς εὐγενεστέρας ἀρχάς τῆς, ἀλλὰ ἡ ζωὴ των πάντοτε ἐπηρεάζεται μέχρι τινὸς σημείου ὑπὸ τῶν ἐννοιῶν τῆς. Προφανῶς ἔχομεν ἀνάγκην τόσον τῆς γνώσεως περὶ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, ὅσον καὶ τῆς γνώσεως τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ θρησκεία, ὅπως καὶ ἡ επιστήμη, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐν δυναμικὸν αὐτοδιορθούμενον σύστημα ἀγωγῆς. Αὐτοί, οἱ ὁποῖοι ὑποβάλλονται εἰς τοιοῦτον σύστημα ἀγωγῆς, πρέπει ν' ἀναζητήσων γενικὸς νόμους καὶ ἐννοίας. Πολλὰ ἐκ τῶν δεδομένων, τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμοποιήσων, ἀναγονται εἰς προσωπικὴν πείραν ἰδικὴν των καὶ τῶν ἄλλων. Θ' ἀσχοληθοῦν ἐπίσης καὶ μὲ τὴν ἀνοικτὴν συμπεριφορὰν, ἡ ὁποία ἐπηρεάζεται ἢ νομίζεται ὅτι ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς ἐν λόγῳ πείρας.

Ἡ παράταξις τοιοῦτον δεδομένων εἶναι μεγάλη καὶ περιπλοκος. Ἀναφέρονται πολλὰ ἐρμηνεῖαι τῶν δεδομένων αὐτῶν τῆς πείρας, ὡς νὰ ἦσαν γεγονότα. Ἐν τούτοις αἱ ἀντιφατικαὶ ἐρμηνεῖαι εἶναι τόσον πολλαί, ὅσον καὶ ἐκεῖναι αἱ ὁποῖαι συμφωνοῦν μεταξὺ των. Ἄλλα πῶς ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ διαχωρίσῃ τὰ σκόβαλα καὶ τὰς πλάνας ἀπὸ ὅ,τι εἶναι πολὺτιμον καὶ ἀληθές; Ἡ, συγκεκριμένως, εἰς τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῆς ψυχανάλυσεως πῶς ἠμπορεῖ κανεὶς νὰ ἔχη ἐμπιστοσύνην εἰς ὅλας τὰς πνευματικὰς ἐρμηνείας τῆς ἀνθρωπίνης πείρας ἀκόμη καὶ τῆς ἰδικῆς του;

Εὐτυχῶς, ὑπάρχει παραλληλισμὸς μετὰ τῶν μεθόδων ἐκείνων πού ἐξετάζων τὴν πνευματικὴν πλευρὰν τοῦ σῶματος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' ἐνός, καὶ τῶν μεθόδων ἐκείνων πού ζητοῦν τὴν γνῶσιν περὶ τῆς φυσικῆς μορφῆς τοῦ σῶματος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' ἐτέρου. Μόνον ἡ πείρα, τῆς ὁποίας ἡ ἔννοια ἠμπορεῖ νὰ ἐκφρασθῆ μὲ ὄρους συστήματος πνευματικῶν ἀξιῶν

ἔχει κῦρος. Ἐν τῇ προσπάθειά πρὸς κατανόησιν τῆς πνευματικῆς πλευρᾶς τῆς ζωῆς, εἶναι ἀνάγκη ν' ἀναζητῶμεν γενικούς κανόνas συνδέοντας μεταξύ των διάφορα γεγονότα ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης πείρας, ὅπως εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μορφώνωμεν λογικὰς θεωρίας ἐπεξηγούσας τὰς σχέσεις μεταξύ διαφόρων καθ' ἕκαστα γεγονότων, πὺν ὑποπίπτουν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην παρατήρησιν.

★

Ἐἰς τὴν θρησκείαν, ὅπως καὶ εἰς τὴν ἐπιστήμην, εἶναι δυνατόν νὰ ἔχωμεν τὸν νοῦν μας ἔτοιμον διὰ νέας ἀποκαλύψεις καὶ συγχρόνως νὰ διατηρῶμεν ζωηρὰς τὰς πεποιθήσεις μας. Τὸ πῶς θὰ γίνῃ αὐτὸ εἶναι ἓνα πρόβλημα τόσον δύσκολον διὰ τοὺς ἐπιστήμονας εἰς τὰς μεταξύ των συζητήσεις, ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἀνθρώπους τῆς θρησκείας ἐν τῇ προσπάθειά των ὅπως ἐμπνεύσουν εἰς τοὺς ἄλλους ἀνώτερα κίνητρα καὶ ἀποφάσεις καὶ εὐγενέστερα ἰδα-

νικά. Συγκρούσεις μεταξύ τῶν ἀμφιβολιῶν καὶ τῶν πεποιθησέων μας δημιουργοῦνται κατ' ἀνάγκην. Αἱ συγκρούσεις αὐταὶ εἶναι ἐν τούτοις καταλυτικοὶ παράγοντες, οἱ ὁποῖοι θὰ πρέπει νὰ τονώνουν τὸν νοῦν μας καὶ νὰ ἐνδυναμώνουν τὸν χαρακτῆρα μας.

Καθὼς περιστρέφομεν τὸ βλέμμα εἰς τὸν κόσμον κατὰ τὰ σύγχρονα πρῶτα ἔτη τῆς ἀτομικῆς ἐποχῆς, εἴμεθα βεβαίως ἔτοιμοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι δὲν πρόκειται νὰ ἐκλέξωμεν μεταξύ θρησκείας καὶ ἐπιστήμης, μεταξύ ἐπιστημονικῆς γνώσεως καὶ ἀντιλήψεως ἀφ' ἑνὸς καὶ πνευματικῆς γνώσεως καὶ ἀντιλήψεως ἀφ' ἑτέρου. Διότι καὶ τὰ δύο εἶδη γνώσεως καὶ ἀντιλήψεως εἶναι ἀσφαλῶς ἀπαραίτητα διὰ τὴν εὐημερίαν τῆς ἀνθρωπότητος.

KIRTLEY F. MATHER

Ἐπίτιμος Καθηγητῆς τῆς Γεωλογίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Harvard

Τ Α Κ Α Τ Α Σ Τ Ι Χ Α

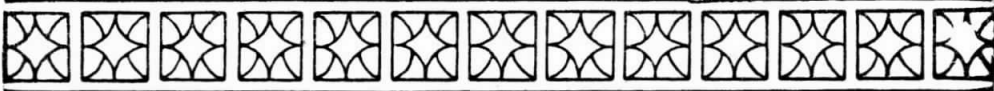
Πρόσεξε,
ὄχι λάθη στὰ «κατάστιχα».
Κάποτε-κάπου θὰ κληθῆς νὰ παρουσιάσῃς τὰ κατάστιχα.
Σὲ τάξι πρέπει νὰν. "Ὅχι μουτζούρες... —Γνώριζε
πῶς ὄλα μένουν ἀνεξίτηλα ἐκεῖ.

Τὲς ἐντυπώσεις σου, τὲς σκέψεις σου, τὲς πράξεις σου
καταχωρεῖς ἰκάθε στιγμή, καταλεπτῶς, χωρὶς νὰ τὸ ἐννοεῖς.
Τίποτα μὴ θαρρεῖς πῶς χάνεται,
πῶς εἶναι φευγαλέο.
Ποτὲ γιὰ τίποτα μὴ πεῖς «περαστικό...».

Κάθε στιγμή γράφονται ὄλα ἓνα-ἓνα.
Κι' ὄσα γραφοῦν δὲν σθῆνουν πιά.
Μέσ' τὴν ψυχῇ, βαθειά, μένουν γραμμένα .

Πρόσεξε,
ὄχι λάθη στὰ «κατάστιχα».
Κάποτε θ' ἀνοιχτοῦνε τὰ κατάστιχα
καὶ τότε... κεῖ...
ἄφοβα πρέπει ἰδοῦ νὰ πῆς:
Μὲ σύνεσι, Θεέ μου, μ' ἐπιμέλεια πολλή, τάξι πολλή
ὄλα ἐδῶ τὰ 'χω γραμμένα:
"Ἔργα καὶ στοχασμοὺς ὀλόκληρης ζωῆς.
Κι' εἶναι πολλὰ ἀπ' αὐτὰ χρόνια καὶ χρόνια πιά λησμονημένα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΝΤΙΦΑΤΙΚΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΕΣ

ΑΝΤΩΝΗΣ ΣΥΜΕΩΝΟΒΙΤΣ ΜΑΚΑΡΕΝΚΟ

ΕΝΑΣ ΑΓΩΝΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Τὸν τελευταῖο καιρὸ στὴν Δύση γίνεται πολὺς λόγος γιὰ ἓνα μεγάλο σοβιετικὸ παιδαγωγὸ τὸν Anton Seméonovitch Makarenko. Ἀκοῦς, διαβάζεις, θέλεις καὶ σὺ νὰ καταπιαστῆς μαζί του, νὰ κοιτάξεις τὶς παιδαγωγικὲς ἀντιλήψεις του, νὰ μελετήσης τὴν παιδευτικὴ του γραμμὴ, ἀλλ' αἰσθάνεσαι τὸν κίνδυνο μιᾶς ἐνδεχόμενης κατηγορίας, ὅτι καὶ σὺ μπῆκες στὸ κλίμα τῆς ψευδοειρηνοφιλίας καὶ τῆς σοβιετικῆς θριαμβολογίας, ποὺ ἀποκοιμίζει τὸν σύγχρονο ἀπὸ τὸ καὶ ἐκτρέφει τὸν σοβιετικὸ ἐπεκτατισμὸ.

Τέτοια ἀντίρροσις, εὐλογία στὴν ἐπίφρασι, θὰ μπορούσε νὰ σταθῆ φραγμὸς στὴν χάραξι λίγων γραμμῶν γιὰ τὸν σοβιετικὸ παιδαγωγό, ἂν δὲν εἶχαμε τὸ ἀπαιτούμενο θάρρος ἀντλημένο ἀπὸ τὸν Μελίτη, ποὺ μὲ τὴν τολμηρὴ του εἰλικρίνεια καὶ τὴν ὀξυδερκὴ του παρατηρητικότητά μας ἔμαθε νὰ παραδεχώμαστε τὴν ἀλήθεια, ὅπου τὴν συναντᾶμε, ἔστω καὶ στοῦ ἀντιπάλου τὸ στρατόπεδο⁽¹⁾. Καὶ εἶναι ἀλήθεια πὼς ὁ κομμουνισμὸς, ἀσυνεπὴς πρὸς τὴν ἱστορικὴ του βίασι, μᾶς προσέφερε μορφῆς πνευματικῶ ἡρωϊσμῶ. Ἀλλὰ καὶ τούτῃ ἡ ἀντίφρασις εἶναι νέα ἀπόδειξις τῆς δυνάμεως τοῦ πνεύματος, ὅτι κι' ὁ ὕλισμὸς, γιὰ νὰ ἐπιβιώσῃ, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν πνευματικὴ πανοπλία.

★

Ὁ Makarenko δὲν ἦταν ἄνθρωπος τοῦ γραφείου καὶ τῆς πολλῆς θεωρίας καὶ οἱ ιδέες του ἦσαν λίγο προσανατολισμένες ἀπὸ τὰ διαβάσματα καὶ τὴν μελέτη τῶν βιβλίων. Ἡ δική του παιδευτικὴ γραμμὴ κα-

θωρίσθηκε ἀπὸ τὴν πράξι, ἀπὸ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ὑπερνίκησι τῶν ἐμποδίων, ἀπὸ τὸν μόχθο νὰ προσφέρῃ θετικὲς ὑπηρεσίες καὶ ν' ἀποδώσῃ στὴν κοινωνία χρήσιμους καὶ ὠφέλιμους τοὺς τύπους τῶν παιδιῶν, ποὺ εἶχαν ἐγκληματικὲς διαθέσεις, κακὸ χαρακτῆρα καὶ ζωὴ κατώτερης ποιότητος.

Βέβαια ἡ θεωρία του εἶναι βασισμένη πάνω στὸ σχέδιο τῆς μαρξιστικῆς γραμμῆς, ἡ σκέψις του εἶναι ποτισμένη ἀπὸ τὸ σοσιαλιστικὸ ιδεῶδες, γιὰ τὸ ὁποῖο ἀφιερώνει τὴν ζωὴ του. Ἀλλὰ ἡ δυσκολία γιὰ τὸν παιδαγωγὸ δὲν παύει νὰ ὑπάρχῃ. Γιατὶ χρειάζεται ἡ γενικὴ θεωρία νὰ βρῆ τὴν ἐρμηνεία τῆς στὴν συγκεκριμένη στιγμή. Καὶ τέτοια λύσις προϋποθέτει πρωτοβουλία καὶ τόλμη πνεύματος, ποὺ προκαλεῖ ὀδύμους ἐπιφυλάξεις καὶ ἀντίδρασι ἀπὸ τοὺς «συντηρητικοὺς».

Τὸν Makarenko ὁμως δὲν λυγίζουν οἱ δυσκολίες καὶ τὰ ἐμπόδια, δὲν τὸν κάμπτεται ἡ γραφειοκρατία καὶ ἡ προσκόλλησις στὶς τυπικὲς φόρμουλες τῶν προϋσταμένων του. Δὲν ἀπογοητεύεται ἀπὸ τὴν πολυποίκιλη πολεμικὴ. Πιστεύει, χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει, στὸ πνεῦμα καὶ στὶ δυνατότητές του. Γιατὶ ὁ Makarenko εἶναι ὕλιστῆς στὶς πεποιθήσεις, μηχανοκράτης στὴ θεωρησι τῶν ἀξιών, ἀλλ' ἀκάματος ἀγωνιστῆς στὴν πράξι· θυσιάζει ἀνέσεις καὶ νόμιμες ἀπολαύσεις, γιὰ νὰ πετύχῃ τοὺς σκοποὺς του. Χρειάζεται κανεὶς νὰ ρίξῃ μιὰ ματιὰ στὴν ἀλληλογραφία του μὲ τὸν Γκόρκι, τὸν ῥώσον συγγραφέα, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐμπνεύσθηκε ἀγωνιστικότητά καὶ ἀρχές, γιὰ νὰ δοῦμε τὸν σκληρὸ ἀγῶνα ποὺ διεξήγαγε. «Ἡ ἐργασία στὶς κατασκηνώσεις παραστρατημένων παιδιῶν ἦταν τόσο σκληρὴ, ποὺ οἱ παιδαγωγοὶ δὲν ἄντεχαν νὰ μέ-

(1) Π. Μελίτη: «Γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος», Ἀθήναι 1957, σ. 292-298.

νον σ' αὐτὲς πολλοὺς μῆνες συνέχεια»⁽²⁾. Ἡ φτώχεια, ἡ γύμνια, ἡ ἔλλειψις χρημάτων πόρων, τὸ κακὸ παρελθὸν τῶν παιδιῶν ἀποτελοῦσαν δυσκολίες δυσβάσταχτες. Καὶ ὅμως ὁ Μακαρένκο κατάφερε νὰ θέσῃ σὲ ἐφαρμογὴ ἓνα δικό του σχέδιο πού εἶχε πολλὴ ἐπιτυχία, καθὼς ὁ ἴδιος παρατηρεῖ.

Βασικὴ ἀρχὴ τοῦ στάθηκε ἡ λήθη τοῦ παρελθόντος. Κάθε καινούργιο παιδί, πού ἐρχόταν στὴν κατασκήνωσι, δὲν ἦταν μιά διεστραμμένη ὑπαρξις, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ περιμένη κανεὶς τίποτε, ἀλλ' ἓνας καινούργιος ἐπισκέπτης, πού μποροῦσε καὶ ἔπρεπε νὰ γίνῃ χρήσιμος καὶ ἄξιος πολίτης. Τούτῃ ἡ ἀποψις στηρίζεται στὴν αἰσιόδοξη πίστι τοῦ Μακαρένκο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, πού ἀπὸ φυσικοῦ του εἶναι καλὸς καὶ μπορεῖ ν' ἀνταποκριθῇ στὶς ἀπαιτήσεις μας, φθάνει ἡ ἀγωγή πού θὰ τοῦ προσφέρουμε νὰ εἶναι ἀληθινὴ καὶ σωστή. «Ὁ Ζαχάροφ⁽³⁾ μποροῦσε πιά νὰ διαβεβαιώσῃ ὅτι ἡ ἀγωγή τοῦ νέου ἀνθρώπου εἶναι ἓνα καθήκον πού δίνει εὐτυχία καὶ πού ἡ παιδαγωγικὴ ἔχει τὴν δυνατότητα τῆς πραγματώσεως»⁽⁴⁾.

Δὲν πιστεύει στὴν ἐξατομίκευσι τῶν παιδιῶν πού τὴν θεωρεῖ δίδαγμα τῶν δυτικῶν παιδαγωγῶν, ἀλλὰ καὶ δὲν περιφρονεῖ τὸ ἄτομο. Γι' αὐτὸν τὸ ἄτομο ἀξίζει, ὅταν ἔλθῃ σὲ συνάφεια καὶ συσχέτισμό μετ' τὸ σύνολο. Τὸ ἄτομο πού μετ' ἐπίγνωσι οἰκειώνεται τὰ ιδεώδη τοῦ συνόλου, ἐργάζεται γιὰ τὴν πρόοδο καὶ προαγωγή του μετ' προθυμία, πειθαρχία καὶ ἐνθουσιασμό, εἶναι ἄξιο ἐκτιμήσεως καὶ σεβασμοῦ. «Ἡ νέα παιδαγωγικὴ δὲν εἶναι ἀποκύημα τῆς φαντασίας καὶ τοῦ γραφείου, ἀλλὰ γέννημα ζωντανῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος, ἀποτέλεσμα παραδόσεων καὶ ἀντιδράσεων πού ξεπήδησαν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα ἀληθινοῦ κολεκτίβ μετ' τὴν καινούργια μορφὴ

τῆς φιλίας καὶ τῆς πειθαρχίας»⁽⁵⁾. Γι' αὐτὸ οἱ παιδευτικὲς διαπιστώσεις ἀπὸ τὸ ζωντανὸ μόρφωμα τοῦ κολεκτίβ γίνονται ὑποχρέωσις γιὰ τὸν παιδαγωγὸ καὶ κανὼν ρυθμιστικὸς τῆς συμπεριφορᾶς. «Πρέπει ν' ἀπευθυνώμεθα στὰ παιδιά ὡς συντρόφους καὶ πολίτες, ν' ἀναγνωρίζουμε καὶ νὰ σεβώμεθα τὰ δικαιώματα καὶ τὶς υποχρεώσεις τους»⁽⁶⁾.

Ἔτσι ὁ Μακαρένκο ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή πού ἰδρύει τὴν κατασκήνωσι Γκόρκι, σκέπτεται τὴν ὀργάνωσί της, τὴν ἀνάπτυξι τῆς συναδελφώσεως καὶ τῆς συνεργασίας. Σ' αὐτὸ συντελεῖ ὁ χωρισμὸς τοῦ στρατοπέδου σὲ μικρὰς ομάδες πού ἀναλαμβάνουν ὑπεύθυνα ὀρισμένες ἐργασίες πού ἀποβλέπουν στὴν καλύτερευσι τῶν συνθηκῶν διαβιώσεως καὶ διαμονῆς καὶ στὴν δυνατότητα παραγωγῆς. Γιὰτὶ κύριος σκοπὸς τοῦ σύστημα τοῦ ὅρουσ παιδαγωγοῦ γίνεται ἡ ἀνάπτυξις τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος. «Τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν οἰκονομία εἶναι, κατὰ τὴν γνώμη μου, ἓνας ἀπὸ τοὺς πρώτους σκοποὺς τῆς ἀγωγῆς. Δὲν ἔχω τὸν καιρὸ νὰ ἀναπτύξω ἐδῶ αὐτὴ τὴ γνώμη, ἀλλὰ θὰ ἔπρεπε νὰ τὴν στηρίξω σὲ στέρεα ἐπιχειρήματα. Πάντως ἀπὸ πρώτη ἀποψι γίνεται φανερὸ πὼς μόνο τὰ οἰκονομικὰ προβλήματα μποροῦν νὰ μᾶς δώσουν τὴν ὄθησι ν' ἀναπτύξωμε τὶς ιδιότητες τοῦ κολεκτίβ, πού εἶναι ἀπαραίτητες στὴν ἀγωγή, καὶ νὰ δικαιώσουμε λογικὰ τοὺς κανόνες διαγωγῆς τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ κολεκτίβ»⁽⁷⁾.

Ἔτσι ἡ ἔλλειψις κατάλληλης κατοικίας, ἡ ἀπουσία καυσίμων, ἡ ἀνάγκη γιὰ τὸ ψωμί, ἡ βλάβη ἑνὸς μηχανήματος ἀποτελοῦν κίνητρα γιὰ τὰ παιδιά, γιὰ τὰ ὁποῖα ἡ ἐργασία δὲν εἶναι μιά ἀφηρημένη ἔννοια, ἀλλὰ ἡ συστηματικὴ ἀντίδρασις στὴν ἱκανοποίησι μᾶς ἀνάγκης. Ἔτσι τὸ παιδί τὴν ἔλλειψι καυσίμων, πού ἀπασχολεῖ τὴν κατασκήνωσι, τὴν παίρνει ὡς προσωπικὸ κα-

(2) A. S. Makarenko: «L' éducation dans les collectivités d' enfants», trad. par I. Lézine, Paris 1956, σ. 52.

(3) Ψευδώνυμο τοῦ Μακαρένκο στὸ βιβλίο «Οἱ σημαίες στοὺς πύργους».

(4) A. S. Makarenko: ἐνθ. ἄνωτ. σ. 125.

(5) A. S. Makarenko: ἐνθ. ἄνωτ. σ. 123.

(6) A. S. Makarenko: ἐνθ. ἄνωτ. σ. 123.

(7) A. S. Makarenko: ἐνθ. ἄνωτ. σ. 55.

θῆκον και μὲ προθυμία δέχεται νὰ συμμετάσχη σὲ συνεργεῖο κοπῆς δένδρων.

Τοῦτο τὸ νόημα τῆς δράσεως και τῆς ἐργασίας καθιστᾷ τὸ κολεκτίβ μία παλαιστρα, στὴν ὁποία προπονοῦνται οἱ μέλλοντες σοβιετικοὶ πολῖτες. Ἐπὶ ἐδῶ θὰ μάθουν νὰ ζοῦν ὄχι σύμφωνα μὲ τὶς ἀτομικὲς τους ἀνάγκες, ἀλλὰ τὶς ἀνάγκες τοῦ συνόλου. Ἐδῶ θὰ ἀσκηθοῦν στὴν πρωτοβουλία, τὸ θάρρος, ἐδῶ θὰ ἀγαπήσουν τὴν δουλειὰ και θὰ συναδελφωθοῦν κάτω ἀπὸ τὸν κοινὸ σκοπὸ. «Κάθε δρᾶσις μαθητοῦ, κάθε ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία, ἀποτιμᾶται ἀπὸ τὴν συνᾶφειά της μὲ τὸν γενικὸ σκοπὸ, σὰν ἐπιτυχία ἢ ἀποτυχία τοῦ συνόλου. Αὐτὴ ἡ παιδαγωγικὴ λογικὴ πρέπει νὰ διαποτιζῆ καθημερινὰ τὶς δράσεις τοῦ κολεκτίβ στὸ σχολεῖο. Τὸ κολεκτίβ εἶναι μέρος τῆς σοβιετικῆς κοινωνίας συνδεδεμένο ὀργανικὰ μ' ὅλα τὰ ἄλλα. Σ' αὐτὸ κνοφορεῖται ἡ κοινωνικὴ εὐθύνη και ἀναπτύσσεται ἡ ἔννοια τοῦ καθήκοντος πρὸς τὴν πατρίδα· αὐτὸ συντελεῖ στὴν ὁμαλὴ κοινωνικὴ τοποθέτησι και ἀπ' αὐτὸ πηγάζει ἡ σοβιετικὴ πειθαρχία»⁽⁸⁾.

Τούτη ἡ ὑπεύθυνη θεώρησης τοῦ ἀτόμου μέσα στὸ κολεκτίβ δὲν σημαίνει αὐστηρὴ και ἀτεγκτὴ μεταχειρίσι τῶν μαθητῶν. Γιατί ὁ Μακαρανέκο μέσα στὸ σύστημά του θεωρεῖ ἀναγκαῖα τὴν ἀνάπτυξι τῆς καλαισθησίας και τῆς χαρᾶς. Ὁ Henri Wallon σημειώνει «πὼς βασικὴ ἀρχὴ ἀγωγῆς» στὸ σύστημα τοῦ ρώσου παιδαγωγοῦ εἶναι «ἡ ἀναγκαιότης τῆς χαρᾶς» ἀπὸ τὴν πιὸ φθηνὴ και στιγμιαία της ἀπόχρωσι ὡς τὴ δημιουργικότητα. «Ἡ χαρὰ τοῦ τώρα πρέπει νὰ γίνῃ χαρὰ τοῦ αὔριο, ἡ προσημονία και ἡ ἐτοιμασία τῆς χαρᾶς τῶν ἐπομένων ἡμερῶν, γιὰ νὰ καταλήξῃ μέσα στη χαρὰ ὅλης τῆς ζωῆς, δηλαδὴ στη χαρὰ πὸ εἶναι ἱκανὴ νὰ ἐδραϊώνεται ὄχι στὸν ἐγωϊσμὸ τοῦ ἀτόμου ἀλλὰ σὲ ἄλλο ἐπίπεδο, στὴν ἀμοιβαίτητα τοῦ κολεκτίβ. Ἐτσι ἡ χαρὰ γίνεται κοινὴ σὲ ὅλους»⁽⁹⁾.

Ἄλλὰ και ἡ καλαισθησία (στὴν ὁποία

δίνει εὐρύτερο νόημα) συμπληρώνει τὴν χαρὰ και ὀλοκληρώνει τὴν ἀγωγή. «Ἡ αἰσθητικὴ τοῦ ἐνδύματος, τοῦ δωματίου, τῆς σκάλας, τοῦ ἐργαλείου δὲν ἔχουν λιγότερη σημασία ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ τῆς συμπεριφορᾶς. Τί εἶναι ἡ αἰσθητικὴ τῆς συμπεριφορᾶς; Εἶναι ἡ συμπεριφορὰ πὸ πῆρε μιὰ ὀρισμένη μορφὴ! Ἡ μορφὴ πάλι μόνη της εἶναι ἐκδήλωσι βαθειᾶς καλλιέργειας». «Νὰ λοιπὸν καινούργιο θέμα στίς ἀπασχολήσεις μας. Ὅταν ἡ αἰσθητικὴ φθάσῃ νὰ εἶναι ἔκφρασις ὕψους, ἔξωτερικὸ σημάδι ἐσωτερικῆς αἰσθήσεως τοῦ ὀραίου, τὴν θεωροῦμε σὰν παράγοντα ἀγωγῆς καθ' ἑαυτὸν»⁽¹⁰⁾.

Τοῦτες οἱ παιδαγωγικὲς γραμμὲς, ἔστω και ἐὰν προέρχονται ἀπὸ ἕνα ἀρνητὴ, δέχονται τὴν δύναμι τοῦ πνεύματος. Γιατί ἡ κατασκήνωσις Γκόρκι, πὸν διηύθυνε ὁ Μακαρανέκο, ξεχώριζε ἀπὸ τὶς ἄλλες γιὰ τὸ ὁμαδικὸ πνεῦμα της και τὴν καλτέρευσι τῶν τροφίμων της.

Ἄλλὰ ἡ γραφειοκρατικὴ ἀδιαφορία και στενομαλιά δὲν θὰ μπορέσῃ⁽¹¹⁾ νὰ ἐκτιμῆσῃ αὐτὰ τὰ ἀξιόλογα ἐπιτεύγματα οὔτε νὰ συλλάβῃ τὴν θεωρητικὴ γραμμὴ. Ἐτσι ὁ Μακαρανέκο θὰ χαρακτηρισθῆ σὰν πρόσωπο πὸν δὲν ἀκολουθεῖ ἀνόθευτα και ὀρθόδοξα τὸν Μαρξισμό. Ἄλλ' ὁ παιδαγωγὸς δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ προδώσῃ τὶς ἀρχὲς του ὑποχωρώντας. «Εἶμαι πεπεισμένος, ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ γεγονότα, ὅτι ἡ κατασκήνωσις Γκόρκι ἀνταποκρίνεται στὸ σχέδιο ἀληθινῆς σοσιαλιστικῆς ἀγωγῆς. Κανένα ἐπιχειρήματα ἀμφιβολίας. Δὲν μπορῶ νὰ ὑποχωρήσω σὲ κανένα σημεῖο χωρὶς νὰ βλάψω ὀλη τὴν ἐργασία. Αὐτὸ μὲ ἀναγκάζει νὰ σᾶς ζητήσω⁽¹²⁾ ἀποδοχὴ τῆς παραιτήσεώς μου... προτιμῶ νὰ ἐύρεθῶ χωρὶς ἐργασία⁽¹³⁾, παρὰ ν' ἀρνηθῶ τρόπους ὀργανώσεως πὸν ἀνεκάλυψα και πὸν ἔχουν, κατὰ τὴν γνώμη

(10) I. Lézine, «Enfance», ἔνθ. ἄνωτ., σ. 43.

(11) «Μερικοὶ ἐπίσημοὶ κριτικοὶ τὸν κατηγοροῦν και σὰν ἐπικίνδυνος» «Enfance», ἔνθ' ἄνωτ., σ. 12.

(12) Ἐπιστολὴ πὸν ἔστειλε ὁ Μακαρανέκο στὴ διεύθυνσι τῆς σοσιαλιστικῆς ἐκπαιδεύσεως τὸν Ἰούλιο τοῦ 1928.

(13) Ἡ ὑπογράμμισις εἶναι δικὴ μας.

(8) Irène Lézine: «A. S. Makarenko, pédagogue soviétique», «Enfance», Paris 1954, σ. 162.

(9) I. Lézine, «Enfance», ἔνθ. ἄνωτ., σ. VI.

μον, μεγάλη σημασία για την σοβιετική αγωγή»⁽¹⁴⁾.

Αυτὲς οἱ κρίσεις δὲν δείχνουν μόνο τὸν ἡρωικὸ ἀγωνιστὴ, ἀλλὰ καὶ τὸ γραφειοκρατικὸ καὶ ἀντιδραστικὸ πνεῦμα. Ὁ Γκόρκι παρὰ τὶς προσπάθειές του δὲν θὰ μπορέσει ν' ἀποσοβήσει τὴν ἀπομάκρυνσι τοῦ Makarenko καὶ θὰ γράφῃ στὸν παιδαγωγὸ στὶς 6 Δεκεμβρίου 1928· «ἡ ἀναχώρησίς σας ἀπὸ τὴν κατασκήνωσι μὲ κατέπληξε βαθειά. Ἐν τούτοις μού εἶχαν ὑποσχεθῆ στὸ Χάρκοβο ὅτι δὲν θὰ σᾶς ἐνοχλήσουν στὴν ἐργασία σας. Στὴ Μόσχα πάλι μὲ εἶχαν καθησυχάσει δίνοντας τὴν διαβεβαίωσι ὅτι δὲν θὰ σᾶς πειράξῃ κανεὶς. Καὶ νὰ παρ' ὅλα αὐτά...»⁽¹⁵⁾.

Ἄν ὅμως ὁ Makarenko ἀποσύρεται ἀπὸ τὴν κατασκήνωσι Γκόρκι, συνεχίζει ὅμως τὴν κοπιώδη καὶ δημιουργικὴ ἐργασία του στὴν κοινότητα Dzerjinski. Ἄλλὰ οἱ σκληροὶ ἄγῳνες μὲ τοὺς ἀντιφρονούντας καὶ ὁ καθημερινὸς μῶχος γιὰ τὴν ὑπερπήδησι τῶν ἐμποδίων τὸν ρίχνουν ἄρρωστο⁽¹⁶⁾.

Τούτη ὅμως ἡ διακοπὴ εἶναι πρόσκαιρη, γιατί θὰ συνεχίσῃ τὴν προσπάθειά του στὸ συγγραφικὸ πεδίο. Τὰ πῦλ λαμπρὰ του ἐπιτεύγματα σημειώνονται στὰ 1930-35. Τότε «δημοσιεύει πολυάριθμα δοκίμια καὶ πρὸ πάντων στὰ 1933 τὸ πρῶτο μέρος τοῦ παιδαγωγικοῦ ποιήματος»⁽¹⁷⁾. «Στὸ ἔργο αὐτὸ ξεδιπλώνεται μὲ ἀπλότητα καλλιτεχνικὴ καὶ ταυτόχρονα μὲ ἐξαιρετικὴ φιλοσοφικὴ ἐμβάθυνσι σχεδὸν ὅλο τὸ παιδαγωγικὸ σύστημα τοῦ Makarenko, πού ἀργότερα ἐξηγήθηκε σὲ μιὰ σειρά παιδαγωγικῶν θεωρητικῶν ἔργων του. Τὸ «παιδαγωγικὸ ποίημα» προκάλεσε μεγάλον ἀντί-

κτυπο ἀνάμεσα στὸ κοινὸ καὶ στοὺς δασκάλους. Ἐκπαιδευτικοὶ καὶ γονεῖς ἔγραψαν ἀμέτρητα γράμματα καὶ τοῦ ζητοῦσαν συμβουλὴ πάνω στὶς δυσκολίες, πού συναντοῦσαν στὴν μόρφωσι τῶν παιδιῶν»⁽¹⁸⁾.

Ἔτσι οἱ ιδέες τοῦ Makarenko μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου βρίσκουν δικαίωσι καὶ ἐφαρμογὴ. Στὰ 1937 τὸν καλοῦν στὴ Μόσχα ὅπου κάνει ὀμιλίες ἀναλύοντας καὶ ἀναπτύσσοντας τὶς ιδέες του. «Οἱ διαλέξεις του εἶναι σύντομες, δυναμικὲς, χωρὶς ρητορικὸ στόμφο. Μ' αὐτὲς ἐπιζητεῖ τὴν συγκίνησι τῶν ἀκροατῶν καὶ τὴν συνειδητοποίησι τῆς ἀναγκαιότητος κάποιας πρωτοβουλίας»⁽¹⁹⁾. Μ' αὐτὲς μαχητικὰ ἀντιμετωπίζει τὶς στενόκαρδες ἀντιλήψεις καὶ τὰ σφάλματα τῶν παιδαγωγῶν πού ζητοῦν μὲ ἀριθμοὺς νὰ λύσουν τὰ προβλήματα. Γι' αὐτὸν σημασία ἔχει ἡ δυναμικὴ λύσις, τὸ θάρρος μπρὸς στὶς δυσκολίες, ἡ ἀγάπη στὴν ἐργασία, ἡ κατάφασις στὸ κοινὸ καλὸ, ἡ αἰσιοδόξη πίστις στὸ παιδί. Στὸ βιβλίον «οἱ σημαῖες στοὺς πύργους» ἐκθέτει διηγηματικὰ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀπόψεις, πού συνθέτουν τὸ βαθύτερό του πιστεύω.

Ἄλλὰ τούτη ἡ πυρετικὴ δραστηριότης, πού μάχεται τὴν ἀνάπαυσι καὶ ἀρνεῖται τὴν ξεκούραση, ἔχει σὰν ἀντίκτυπο τὴν συντόμευσι τοῦ βίου. Ὁ Makarenko θὰ συναντηθῆ μὲ τὸ θάνατο στὰ 1939 σὲ ἡλικία 51 μόλις χρόνων, ἐνῶ θὰ ταξιδεύῃ γὰρ νὰ διαβάσῃ κάποιο του σενάριο. Ἔτσι στὴ σύντομη τούτη ζωὴ θὰ διαπιστώσωμε τὴν πῦλ παράξενη ἀντίφασιν τὸν ἀγῶνα ἐνὸς ὑλιστοῦ πού δίνει μάχη πνευματικοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν κερδίζει!

Γ. ΜΠΟΖΩΝΗΣ

(14) A. S. Makarenko: «L' éducation dans les collectivités d' enfants», σ. 73.

(15) «L' éducation dans les collectivités», σ. 69.

(16) «Enfance», ἐνθ' ἄνωτ. σ. 14.

(17) «L' éducation dans les collectivités», σ. 16.

(18) Ν. Παπαγεωργίου: Μαρτύριον ἐπὶ τῆς σοβιετικῆς παιδαγωγικῆς, Ἀθήναι 1955, σ. 57.

(19) «Enfance», ἐνθ' ἄνωτ., σ. 15.

ΟΡΑΤΑ ΚΑΙ ΑΟΡΑΤΑ

Για όλα τὰσπρα δὲν εἶν' τὰ μάτια μας
Κ. Παλαμᾶς

Εἰς τὸν «Θεαίτητο» τὸν πλατωνικὸν διάλογο ὅπου διερευνῶνται τὰ ἀφορῶντα στὴν ἀνθρώπινη γνῶσι καὶ καθορίζονται οἱ σχέσεις μετὰ τὴν ἐπιστήμη, ὀρίζεται ἀπ' τὶς πρώτες ἀκόμη σελίδες του ὅτι ἡ γνῶσις δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ αἴσθησις (*). Καὶ γιὰ τὸν ὀρισμὸ αὐτὸ βραβεύει ὁ Σωκράτης τὸν Θεαίτητο, χαρακτηρίζων ὡς ὠραία καὶ εὐγενῆ τὴν ἀπάντησί του.

Εἶναι γνωστὴ ἡ τακτικὴ ποὺ ἀκολουθεῖ ὁ Σωκράτης, ὁ ὁποῖος δὲν θέλει ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ ἀποθαρρύνῃ τὸν συζητητὴ του. Ἄπ' ἐναντίας μαίαιστα τὸν ἐνθαρρύνει. Θέτων δὲ βαθμιαία σὲ ἐφαρμογὴ τὴν περιλάλητη ἐκείνη μαιευτικὴ μέθοδο, τὸν περιάγει μετὰ τὶς ἀλλεπάλληλες ἐρωτήσεις του σὲ ἀντιφάσεις.

Εἶναι ἡ μέθοδος ποὺ καὶ αὐτὸς καὶ ἡ μητέρα του, ὅπως λέγει, τὴν ἐδέχθησαν ἀπὸ τοὺς θεοὺς, ἐκείνη μὲν γιὰ νὰ τὴν χρησιμοποιῆ στὶς γυναῖκες, αὐτὸς δὲ στοὺς νέους, ὅπως ὁ Θεαίτητος, τοὺς γενναίους καὶ εὐγενεοὺς καταγωγῆς**.

Διερευνῶν τὸν ὀρισμὸν αὐτὸν τοῦ Θεαίτητου ὁ Σωκράτης καὶ ἀναλύων τὶς σκέψεις του θὰ διατυπώσῃ ἀργότερα: «Θὰ παραδεχοῦμε λοιπὸν ὅτι ὄσα αἰσθανόμεθα

μετὰ τὴν ὄρασι ἢ μετὰ τὴν ἀκοή, ὄλα τὰ γνωρίζομε; Προτοῦ μάθομε τὴ γλῶσσα τῶν βαρβάρων, μποροῦμε νὰ βεβαιώσωμε ὅτι ἐκεῖνο ποὺ ἀκοῦμε νὰ λένε τὸ γνωρίζομε συγχρόνως; Ἡ μήπως οἰχόνοντας τὸ βλέμμα μας στὰ γράμματα ἐνὸς κειμένου, ἐνῶ δὲν γνωρίζομε νὰ διαβάσωμε, μποροῦμε νὰ ἰσχυρισθοῦμε ὅτι ἐπειδὴ τὰ βλέπομε ξέρομε καὶ τί λένε;» (3).

Γι' αὐτὸ καὶ σπεύδει ὁ Θεαίτητος νὰ ἀπαντήσῃ ὅτι ἐκεῖνο ποὺ αἰσθανόμεθα μετὰ τὴν ὄρασι καὶ τὴν ἀκοή δὲν τὸ γνωρίζομε πάντοτε (4).

Καὶ οἱ πρώτες ὑποχωρήσεις ἀρχίζουν.

Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μιὰ σειρὰ ἐρωτηματοκρισεων θὰ διατυπώσῃ ὁ Σωκράτης: «Ἐὰν λοιπὸν ὑποστηρίξωμε ὅτι ἡ γνῶσις καὶ ἡ αἴσθησις εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶγμα, εἶναι σὰν νὰ ὑποστηρίξωμε κάτι ἀδύνατον»***.

Καὶ ποῖο κάτω συμπεραίνων ἀναφέρει: «Ὁχι, εἶναι ἀδύνατον νὰ ὀρίσῃς τὴν ὄρασι ὡς γνῶσι»****. Καὶ ὁ συζητητὴς του δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀντίρρηση.

Ἄλλὰ ὁ Σωκράτης δὲν ἀρκεῖται σ' αὐτό. Ἐπιδιώκει κατηγορηματικὴ ἀπάντησι: «Παρεδέχθῃς, τοῦ λέγει, ὅτι ἡ ὄρασις εἶναι γνῶσις καὶ ἡ μὴ ὄρασις ἀγνοία. Μπορεῖς τώρα νὰ συμπεράνῃς τί συμβαίνει. «Συμπεραίνω, ἀπαντᾷ ὁ Θεαίτητος, ὅτι προκύπτει τὸ ἀντίθετο ἀπ' ἐκεῖνο ποὺ ὑπέθεσα» (7).

(*) «Οὐκ ἄλλο τί ἐστὶν ἐπιστήμη ἢ αἴσθησις» (1). Γιὰ νὰ μὴ γίνεταὶ ὀχληρὴ ἡ ἀνάπτυξις, δὲν παρεμβάλλομε στὸ κείμενο τὰ ἀρχαῖα χωρία, τῶν ὁποίων καὶ κάνομε ἐλευθέρα μετάφρασι. Γιὰ νὰ μὴ στέρηθοῦμε ὅμως ἐντελῶς καὶ τῆς χαρᾶς τῆς ἐπαφῆς μας μετὰ τὸ πρωτότυπο, δὲν παραλείπομε ὀλότελα καὶ μερικὰ χαρακτηριστικὰ χωρία, καταχωρῶντας τὰ ὡς ὑποσημειώσεις.

(1) Πλάτωνος: Θεαίτητος, VIII, 151, E.

(**) «Τὴν δὲ μαιείαν ταύτην ἐγὼ τε καὶ ἡ μήτηρ ἐκ Θεοῦ ἐλάχομεν, ἡ μὲν τῶν γυναικῶν, ἐγὼ δὲ τῶν νέων τε καὶ γενναίων καὶ ὅσοι καλοῖ» (2).

(2) Αὐτόθι, VIIV, 210, C.

(3) Αὐτόθι, XVII, 163, B.

(4) Ἐνθ' ἄνωγ.

(***) «Τῶν ἀδύνατων δὴ τι συμβαίνει φαίνεται, ἐάν τις ἐπιστήμην καὶ αἴσθησιν ταῦτον φηεῖναι» (5).

(5) Αὐτόθι, XVIII, 164, B.

(****) «Οὐκ, εἰ τὸ ὄραν γε ἐπίστασθαι θήσεις» (6).

(6) Αὐτόθι, XIX, 165, B.

(7) Αὐτόθι, XIX, 165, D.

Γιὰ νὰ γενικεύσῃ ὁμοῦς τὸ πρᾶγμα ὁ Σωκράτης καὶ γιὰ νὰ προσβάλλῃ λυσιτελέστερα αὐτὸν τὸν ἀρχικὸ ὄρισμὸ τοῦ Θεαίτητου συμπληρώνει: «Δὲν εὐρίσκεται λοιπὸν ἡ γνώσις μέσα στὶς ἐντυπώσεις, ἀλλὰ μέσα στοὺς συλλογισμοὺς ποὺ γίνονται ἐπὶ τῶν ἐντυπώσεων. Γιατί τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν ἀλήθεια, μὲ τοὺς συλλογισμοὺς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγγίσωμε ἔνω μὲ τὶς ἐντυπώσεις εἶναι ἀδύνατον»*.

Καὶ καταλήγει: «Δὲν εἶναι λοιπὸν ποτὲ δυνατὸν, Θεαίτητε, νὰ ταυτισθοῦν ἡ αἴσθησις καὶ ἡ γνώσις»**.

Αὐτὸ δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ τὸ ἀναγνωρίσῃ ὁ Θεαίτητος. Γι' αὐτὸ καὶ σπεύδει νὰ ἀπαντήσῃ: «Φαίνεται, Σωκράτη, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν. Ἀπεδείχθη τώρα πλέον μὲ τὸν ποῖδ φανερό τρόπο ὅτι ἡ γνώσις εἶναι πρᾶγμα διαφορετικὸ ἀπὸ τὴν αἴσθησις»***.

Μὲ ὅσα ἕως ἐδῶ παραθέσαμε, ἴσως νὰ κατωρθώσαμε νὰ δώσωμε τὰ ποῖδ χαρακτηριστικὰ σημεῖα, ποὺ συνδέονται μὲ τὸ θέμα μας, ἐνὸς ἀπὸ τοὺς ὄχι καὶ ποῖδ γνωστοὺς διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, ποὺ δὲν παύει γι' αὐτὸ νὰ εἶναι καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξοχώτερους.

*

Δὲν ἐπιμένομε ὁμοῦς περισσότερο. Ἀφήνομε τὴν πλατωνικὴ Ἀκαδημία καὶ πλησιάζομε τὴν περιπατητικὴ Σχολή.

«Ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι τὶς αἰσθήσεις καὶ μάλιστα τὴν αἴσθησι διὰ τῶν ὀφθαλμῶν», λέγει ὁ ἀρχηγέτης τῆς περιπατητικῆς Σχολῆς ὁ Ἀριστοτέλης, ἀναπτύσσων τὶς πρῶτες ἔννοιες τῆς «Πρώτης Φιλοσοφίας» του, τῶν «Μεταφυσικῶν» ὅπως εἶναι εὐρύτερα γνωστὸ τὸ ἔργο αὐτό. «Προτιμοῦμε ἀπ' ὅλες τὶς αἰσθήσεις τὴν ὄρασι, συνεχίζει ὁ Ἀριστοτέλης, ὄχι μόνο ὅταν

θέλωμε νὰ κάνωμε κάτι, ἀλλὰ καὶ ὅταν δὲν σκοπεύωμε νὰ κάνωμε τίποτε. Αἰτία τῆς προτιμήσεως αὐτῆς εἶναι ὅτι ἡ ὄρασις μᾶς κάμει νὰ γνωρίζωμε περισσότερα ἀπὸ κάθε ἄλλη αἴσθησι καὶ μᾶς παρέχει τὴν δυνατότητα νὰ κρίνωμε γιὰ τὶς μεταξὺ τῶν διαφορῶν ἀντικειμένων διαφορές»****.

Ἀφοῦ δὲ ἀναπτύξῃ τὶς μεταξὺ τῆς ἐμπειρίας, τέχνης καὶ ἐπιστήμης σχέσεις, καθορίζει ὅτι «ἡ γνώσις καὶ ἡ βαθεῖα κατανόησις ἀνήκουν περισσότερο εἰς τὴν θεωρία παρὰ εἰς τὴν πρᾶξι. Γι' αὐτὸ καὶ κρίνομε σοφωτέρους τοὺς θεωρητικὸς ἀπὸ τοὺς ἐμπειρικὸς, ξεκινῶντας ἀπὸ τὴν προϋπόθεσι ὅτι τὸ μέτρον γνώσεως εἶναι συγχρόνως γιὰ ὅλους καὶ μέτρο σοφίας. Καὶ τοῦτο γιατί οἱ πρῶτοι γνωρίζουν τὴν αἰτία, ἔνω οἱ δεῦτεροι τὴν ἀγνοοῦν, ἀφοῦ εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ ἐμπειρικοὶ γνωρίζουν μόνον τὸ «ὅτι» ἀλλὰ ὄχι καὶ τὸ «διότι». Ἐνῶ οἱ θεωρητικοὶ ξέρουν καὶ τὸ «διότι» καὶ τὴν αἰτία»⁽¹²⁾. «Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἱκανοὶ νὰ διδάσκουν»⁽¹³⁾. Καὶ προσθέτει: «ἡ θεωρία εἶναι περισσότερο ἐπιστήμη παρὰ ἡ ἐμπειρία»****. Συμπληρώνων συγχρόνως ὅτι «θεωροῦμε σοφὸ ἐκεῖνον, ποὺ γνωρίζει τὰ δύσκολα καὶ ὅσα δὲν εἶναι προσιτὰ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, γιατί ἡ αἴσθησις ποὺ εἶναι κοινὴ εἰς ὅλους εἶναι γι' αὐτὸ καὶ εὐκόλη ἀλλὰ δὲν εἶναι καθόλου σοφὴ»*****. Καὶ καταλήγων: «καμμία αἴσθησι δὲν εἶναι σοφία καὶ σὲ καμμιά ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις δὲν ἀποδίδομε χαρακτηριστὴ ἐπι-

(****) «Καὶ γὰρ χωρὶς τῆς χρείας ἀγαπῶνται δι' ἑαυτὰς, καὶ μάλιστα τῶν ἄλλων ἢ διὰ τῶν ὀμμάτων. οὐ γὰρ μόνον ἵνα πράττωμεν, ἀλλὰ καὶ μὴδὲν μέλλοντες πράττειν τὸ ὄραν αἰρούμεθα ἀντὶ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἄλλων. αἴτιον δ' ὅτι μάλιστα ποιεῖ γνωρίζειν ἡμᾶς αὐτῆ τῶν αἰσθήσεων καὶ πολλὰς δηλοῖ διαφορὰς»⁽¹¹⁾.

(11) Ἀριστοτέλους: Μετὰ τὰ Φυσικά, Α, Ι, 980α, 21.

(12) Αὐτόθι, Α, Ι, 981α, 26 κ. ἐπ.

(13) Αὐτόθι, Α, Ι, 981β, 7.

(*****) «Καὶ διὰ τοῦτο τὴν τέχνην τῆς ἐμπειρίας ἡγοῦμεθα μᾶλλον ἐπιστήμην εἶναι»⁽¹⁴⁾.

(14) Αὐτόθι, Α, Ι, 981β, 9.

(******) «Τὸν τὰ χαλεπὰ γινῶναι δυνάμενον καὶ μὴ ράδια ἀνθρώπων γινώσκειν, τοῦτον σοφόν: τὸ γὰρ αἰσθάνεσθαι πάντων κοινόν, διὸ ράδιον καὶ οὐδὲν σοφόν»⁽¹⁵⁾.

(15) Αὐτόθι, Α, ΙΙ, 982α, 10.

(*) «Ἐν μὲν ἄρα τοῖς παθήμασιν οὐκ ἐνὶ ἐπιστήμῃ, ἐν δὲ τῷ περὶ ἐκείνων συλλογισμῷ οὐσίας γὰρ καὶ ἀληθείας ἐνταῦθα μὲν ὡς εἴκει δυνατὸν ἀφασθαι, ἐκεῖ δὲ ἀδύνατον»⁽⁸⁾.

(8) Αὐτόθι, XXX, 186, D.

(**) «Οὐκ ἄρ' ἂν εἴη ποτέ, ὦ Θεαίτητε, αἴσθησις τε καὶ ἐπιστήμη ταύτων»⁽⁹⁾.

(9) Αὐτόθι, XXX, 186, E.

(***) «Οὐ φαίνεται, ὦ Σώκρατες καὶ μάλιστα γὰρ νῦν καταφανέστατον γέγονεν ἄλλο δὲν αἰσθήσεως ἐπιστήμη»⁽¹⁰⁾.

(10) Ἐνθ' ἄνωτ.

στήμης, παρ' όλον ότι οι αισθήσεις είναι τὰ πού ἔγκυρα μέσα γιά τήν γνώσι τῶν διασώρων πραγμάτων καί οἱ κυριώτερες πηγές τῶν γνώσεών μας. Καί τούτο διότι οἱ αισθήσεις δέν μᾶς ἐξηγοῦν τὸ γιατί γιά κανένα πρᾶγμα. Δέν μᾶς ἐξηγοῦν ἔ. π. γιατί ἡ φωτιά εἶναι θερμή, ἀλλά μόνον ὅτι εἶναι θερμή. Εἶναι συνεπῶς αὐτονόητο ὅτι ἐκεῖνος πού χωρὶς νὰ παρασύρεται, ἀπό τις γνώσεις τις προερχόμενες ἀπό τις αισθήσεις, ἐκεῖνος πού ξεπερνώντας τις κοινές αισθήσεις εὐρήκε μιά «τέχνη» ὀποιαδήποτε, θαυμάζεται ἀπό τοὺς ἀνθρώπους ὄχι μόνο γιά ὅ,τι πρακτικῶς ὠφέλιμο προσέκυψε ἀπ' τήν ἐπινοήσι του, ἀλλά καί γιατί τὸν ἐθεώρησαν ὡς σοφὸ ἀνώτερο καί ξεχωριστὸ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ἰδιαιτέρας μάλιστα σημασίας πρέπει νὰ θεωρηθῆ τὸ γεγονός, συνεχίζει ὁ μέγας Σταγειρίτης, ὅτι οἱ γνώσεις αὐτές εἶναι χρήσιμες ὄχι μόνον γιά πρακτικούς σκοπούς καί γιά τις ἀνάγκες τῆς καθημερινῆς ζωῆς, ἀλλά εἶναι πολύτιμες καί γιά τήν ἐξυπηρέτησι εὐγενεστέρων πνευματικῶν ἀναγκῶν. Ὅσοι ἐπενόησαν τὸ δεύτερο αὐτὸ εἶδος, θεωροῦνται σοφώτεροι ἀπὸ τοὺς ἀνήκοντας στήν πρώτη κατηγορία, γιατί οἱ ἐπιστήμες πού συνδέονται μὲ τὴν δευτέρα κατηγορία δέν ἀποβλέπουν σὲ πρακτικὴ ὠφέλεια*.

Σοφώτεροι λοιπὸν κατ' Ἀριστοτέλη εἶναι οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὴν θεραπεία εὐγενεστέρων πνευματικῶν ἀναγκῶν καὶ ὄχι μὲ ὅ,τι ἀποσκοπεῖ σὲ πρακτικὴ ὠφέλεια. Καί εἰς ἐπίρωσιν αὐτοῦ, ἔρχεται ἡ τελευταία κατακτώσα ὁλονὲν καί περισσότερο ἔδαφος πεποιθήσις, ὅτι ὅσον αὐξάνει ὁ τεχνικός πολιτισμὸς καὶ αὐξάνει μὲ τὴν τὴν ἀφοσίωσι στὶς πρακτικὲς καὶ ὕλικες ἐφαρμογές, τόσο ὀξύτερο καθίσταται τὸ πρόβλημα τῆς ψυχικῆς κενότητος μὲ ὅλες τις συνέπειες πού τὴν συμπαροκολουθοῦν.

Μολονότι δέν εἶναι τῆς στιγμῆς αὐτῆς νὰ ἐξάρωμε περισσότερο τὴν ἀξία τῶν τελευταίων αὐτῶν σκέψεων τοῦ Σταγειρίτου

(*) «Ἐτι δὲ τῶν αισθήσεων οὐδεμίαν ἠγούμεθα εἶναι σοφίαν... οὐ λέγουσι τὸ διὰ τί περὶ οὐδενός... ἀεὶ σοφωτέρους τοὺς τοιούτους ἐκείνων ὑπολαμβάνεσθαι, διὰ τὸ μὴ πρὸς χρήσιν εἶναι τὰς ἐπιστήμας αὐτῶν»⁽¹⁶⁾.

(16) Αὐτόθι, Α, Ι, 981β, 10 κ. ἐπ.

θὰ συμπληρώσωμε ἐν τούτοις τὸ νόημα τους μὲ μιά ἄλλη σειρά σκέψεων πάλι τοῦ Ἀριστοτέλους: «Θεωροῦμε, λέγει ὁ Σταγειρίτης, ἓνα πρόσωπο σοφώτερο, ὅσο περισσότερο ἰκανὸ εἶναι νὰ διερευνᾷ τις αἰτίες, νὰ ἔχη ἀκριβέστερες γνώσεις καθὼς καί νὰ μᾶς διδάσκει τις αἰτίες μὲ ὅσο τὸ δυνατόν μεγαλύτερα ἰκανότητα. Ἐκ τῶν ἐπιστημῶν μάλιστα θεωροῦμε πολυτιμότερα καί προτιμοῦμε ἐκεῖνη, πού ἀγαπάται χάριν αὐτῆς τῆς ἴδιας καί γάρ τῆς καθαρῶς γνώσεως πού ἐπιζητοῦμε νὰ ἀποκτήσωμε, παρὰ ἐκεῖνη πού μέσω αὐτῆς ἐπιζητοῦμε πρακτικὰ ὠφελήματα»**.

Καί αἰτιολογεῖ: «Διότι οἱ ἄνθρωποι ἐφιλοσόφησαν λόγω τῶν ἀνησυχῶν των...»***. «Ἄν δὲ ἐφιλοσόφησαν τὸ ἔκαμαν γιατί προσπαθοῦσαν νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν ἄγνοια. Εἶναι φανερὸ ὅτι ἐπεδίωξαν τὴν γνώσι, χάριν αὐτῆς τῆς ἴδιας τῆς γνώσεως καὶ ὄχι γιά τὴν πρακτικὴν χρησιμοποίησίν της»****.

Ὅση ὅμως ἀξία κ' ἂν ἔχη αὐτῶν τῶν σκέψεων ἢ συνέχισις, τὴν διακόπτομε ἐπειδὴ πολὺ θὰ μᾶς ἀπεμάκρυνε ἀπ' τὸ κυρίως θέμα μας, εἰς τὸ ὁποῖο καί ἐπιστρέφομε γιά νὰ τὸ συμπληρώσωμε μ' αὐτὴ τὴ σημαντικώτατη ἀριστοτελικὴ ρῆσι πού θὰ ἀφήσωμε ἀσχολίαστη, ἐγκαταλείποντες τὴν στὸν ἀναγνώστη γιά νὰ ἐξαγάγῃ ἐκεῖνος τὰ πορίσματά του. Ἰδοὺ λοιπὸν αὐτὴ: «Εἶναι δυσχερέστατο νὰ γνωρίζῃ ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνα πού θεωροῦνται σὲ ὑψιστὸ βαθμὸ καθολικά, γιατί αὐτὰ βρίσκονται σὲ μεγάλη

(**) «...καὶ τῶν ἐπιστημῶν δὲ τὴν ἑαυτῆς ἔνεκεν καὶ τοῦ εἰδέναι χάριν αἰρετὴν οὖσαν μᾶλλον εἶναι σοφίαν ἢ τῶν ἀποδαινόντων ἔνεκεν, καὶ τὴν ἀρχικωτέραν τῆς ὑπηρετούσης μᾶλλον εἶναι σοφίαν»⁽¹⁷⁾.

(17) Αὐτόθι, Α, ΙΙ, 982α, 13 κ. ἐπ.

(***) «Διὰ γὰρ τὸ θαυμάζειν οἱ ἄνθρωποι καὶ νῦν καὶ τὸ πρῶτον ἤρξαντο φιλοσοφεῖν, ἐξ ἀρχῆς μὲν τὰ πρόχειρα τῶν ἀπόρων θαυμάσαντες, εἶτα κατὰ μικρὸν οὕτω προϊόντες καὶ περὶ τῶν μειζόνων διαπορήσαντες»⁽¹⁸⁾.

(18) Αὐτόθι, Α, ΙΙ, 982β, 15.

(****) «Διὰ τὸ φεύγειν τὴν ἄγνοιαν ἐφιλοσόφησαν, φανερόν ὅτι διὰ τὸ εἰδέναι τὸ ἐπίστασθαι ἐδίωκον καὶ οὐ χρήσεώς τινος ἔνεκεν»⁽¹⁹⁾.

(19) Αὐτόθι, Α, ΙΙ, 982β, 24.

άπόστασι από τις αισθήσεις»*.

Οι γραμμές αυτές αυτό ακριβώς θέλουν να εμφανίσουν την μεγάλη άπόστασι πού χωρίζει σημαντικές και θεμελιώδεις της έπιστήμης έννοιες από τις αισθήσεις και ειδικότερα από την άισθησι της όράσεως άφου κυρίως γύρω άπ' αυτήν, όπως ό τίτλος έπιτάσσει, πρέπει να περιστραφούμε.

Και ή άναδρομή μας, ένδεικτικώς, σε δύο μόνον έργα, πού άνήκουν στους δύο μεγάλους της άρχαιότητος σοφούς, οί όποιοι άποτελούν και τις ύπεροχώτερες εκλάμψεις του έλληνικού πνεύματος, μās ώδήγησαν σε μιá έδραία, όπως νομίζουμε, τοποθέτησι, την όποια όμως χειιάζεται να τεκμηριώσωμε και με νεώτερες άντιλήψεις.

★

Έπιχειρούντες να τοποθετήσωμε στη σύγχρονο θέσι τις περι όρατών πραγμάτων άντιλήψεις μας, δέν πρόκειται βέβαια να αναλώσωμε τις διάφορες θεωρίες πού έχουν διατυπωθή για τό φως, τό μέσον ακριβώς πού καθιστά τά άντικείμενα όρατά. Γιατί οί γύρω άπ' αυτές άπόψεις προβάλλονται τή στιγμή αυτή κατά τέτοιο τρόπο, ώστε ένας από τους μεγαλύτερους φυσικούς των χρόνων μας ό Louis de Broglie να φθάνη μέχρι σημείου να διατυπώση ότι: «ένώ για τον μη ειδικό μιá άκτις φωτός είναι πολύ συνηθισμένο πράγμα, για τον έπιστήμονα τό θέμα τίθεται πολύ διαφορετικότερα, γιατί θα έπληροφορούμεθα πολλά πράγματα αν γνωρίζαμε τί είναι μιá άκτις φωτός».

Και έχει τόσο δίκαιο να εκφράζεται έτσι ό de Broglie. 'Ο ΙΖ' αιών θεωρούσε τό φως ως άπλά σωματία, ένώ ό ΙΘ' ως άπλά κύματα ή αν θέλετε ως δονήσεις του «αιθέρος». Και δέν ξέρομε αν είχαν και οί δύο άδικο ή μήπως και οί δύο έχουν δίκαιο όπως ό Κ' αιών παραδέχεται.

Άφήνωμε λοιπόν του φωτός τή φύσι και

έξετάζομε τό άποτελέσμα του, με τον φωτισμό των άντικειμένων πού προκαλεί, περιορίζοντας μάλιστα τό πράγμα εις τό ότι τά «σωμάτια» ή οί δονήσεις του φωτός προσβάλλουν τά μάτια μας έτσι ώστε να λαμβάνομε γνώσιν των όσων βρίσκονται εμπρός μας. Και τό τελευταίο αυτό πού τό έχομε τόσο συνηθίσει, μās φαίνεται τόσο άπλό, ένώ στο βάθος του δέν πούει να έχη τά στοιχεία του μυστηριώδους, όπως θα έλεγε ό πολός Άγγλος φυσικός sir Oliver Lodge.

Άλλά ως έπιμεινώμε κάπως περισσότερο στο σημείο αυτό. Τό κάθε φωτισμένο άντικείμενο πού βρίσκεται εμπρός μας, με τό ότι ακριβώς είναι φωτισμένο, μās προδίδει άμέσως και την πραγματική του φύσι; Άσφαλώς όχι. Θα έγγίξη της παραφροσύνης τά όρια ένας τέτοιος ισχυρισμός. Εκτός από τή μορφή του ή τό σχήμα του, τό χρώμα του και τό ποιόν της ύλης του, αν αυτή άνάγεται στα γνωστά είδη, τίποτε άλλο δέν μπορούμε να πιστοποιήσωμε.

Άν μάλιστα θυμηθούμε για μιá στιγμή και τις γνώσεις μας, πού τόσο κοινές πλέον έχουν καταστή τους καιρούς μας, έννοούμε τις συνδεόμενες με τή δομή του άτόμου πού άποτελεί και τό συστατικό της ύλης, τότε ή όρατή μορφή των γύρω μας άντικειμένων είναι τόσο διαφορετική άπ' την πραγματική μορφή της ύλης. Φαντάζεσθε τά πάντα γύρω μας συντεθημένα από άτομα και τά άτομα κέντρα όλοκλήρων πλανητικών συστημάτων; Πόσο πολύ δέν θυμίζον τά άτομικά αυτά συστήματα, εκείνα του σύμπαντος τά ήλιακά συστήματα! Ένδεχομένως μάλιστα να διέπωνται οί δύο αυτές άκραίες θέσεις και από τους αυτούς νόμους.

Αυτή λοιπόν είναι ή ύλη, κι' έμεις δέν έχομε αν γνώσι; Είναι ή πραγματικότητα τόσο διαφορετική της φαινομένης ύφους των πραγμάτων πού μās περιβάλλουν; Έξετάζομε βέβαια τό πράγμα από την άποψι του άισθητηρίου πού έδωσε στον άνθρωπο ή φύσις.

Μολονότι όμως ή σύστασις του έσωτερικού της ύλης έγινε άντικείμενο μελέτης των χρόνων μας, έν τούτοις, των άρχαίων

(*) «Σχεδόν δέ και χαλεπώτατα ταύτα γνωρίζει τοίς ανθρώποις, τά μάλιστα καθόλου πορρωτάτω γάρ των άισθησεών έστιν»(20).

(20) Αυτόθι, Α, ΙΙ, 982α, 25.

ή ένοραματική δύναμις, φαίνεται ότι δέν άφησε ασύληπτο και άσυχλόιαστο και αυτό άκόμη τό θέμα. Και διά στόματος πάλιν του 'Αριστοτέλους μάς διδάσκει; «Ούδέν γάρ καθ' αυτό ύλην λεκτέον». Πράγμα πού έπεξέτεινε ό Νεοπυθαγόρειος 'Απολλώνιος ό Τυανεύς λέγων: «Ού γάρ ύλη έστιν, άλλ' ύλης δόξα». Για να δικαιωθούν ίσως άκόμη και οι 'Ελεάται εκείνοι φιλόσοφοι με τις περι άπάτης των αισθήσεων άπόψεις.

Στήν πραγματική τους ύψη τά αντικείμενα με τά «ύλικά» άτομα πού τά άποτελούν, ίσως έπρεπε να θυμίζον τό νυκτερινό άστροκέντητο ούρανό. Αυτός τουλάχιστο πού άποτελεί την μία άκροαία θέσι των πλανητικών συστημάτων, μόνο την ήμέρα άρνεϊται να μάς δώση τό πραγματικό του περιεχόμενο, μολονότι και κατά τη διάρκεια αυτής δέν παύουν τά άστρα να είναι έξ ίσου λαμπερά. Τό πολύ βλέπετε φώς συγχέει τη λάμψη τους. Τρανή άπόδειξι της αδυναμίας των ματιών μας. Τά μάτια δέν μάς είναι άχρηστα μόνον όταν λείπει τό φώς. Προβάλλον άρνησι ύπηρεσιών και όταν αύξηθή αυτό περισσότερο άπ' τό όρισμένο.

Την άλλη όμως άκροαία θέσι, των πλανητικών συστημάτων της επίγειας ύλης, δέν την είδαμε, άλλ' ούτε και ποτέ θα τη δή γυμνό τό ανθρώπινο μάτι στην πραγματική της μορφή, όπως ποτέ δέν θα δούμε τά ήχητικά και τά έρτζιανά κύματα χωρίς την παρέμβασι ειδικών μέσων.

Δέν θάπρεπε όμως να σταματήσωμε στό σημείο αυτό. Γιατί άξίζει τον κόπο να δοθί και μια άλλη έννοια πού έρχεται να περιορίση τη δυνατότητα του μέσου της όράσεως σε μια έλάχιστη περιοχή.

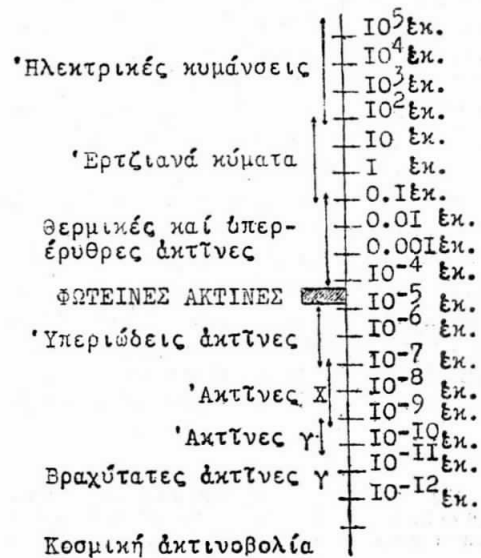
"Αν τό φώς, άν τις φωτεινές άκτίνες, τό μέσον αυτό πού καθιστά τά αντικείμενα όρατά, τις ανάγωμε στην περίπτωση των κυμάνσεων, των δονήσεων του «αιθέρος» όπως προηγούμενος είχαμε έκφρασθή, τότε δέν θα άργήσωμε να διαπιστώσωμε ότι αυτές κατέχουν μια περιορισμένη θέσι μέσα στο πλήθος των άλλων γνωστών κυμάνσεων. Και πρέπει να ύπογραμμίσωμε τη λέξι γνωστών, γιατί ποιός ξέ-

ρει άν δέν ύπάρχουν ίσως και άλλες, πού παραμένουν άκόμη άγνωστες.

Αυτές λοιπόν οι φωτεινές και «όρατες» με τό μάτι μας κυμάνσεις είναι τόσο περιορισμένες μέσα στην κλίμακα των άορατων κυμάνσεων. Είναι εύκολο να άντιληφθί ό άναγνώστης ότι μιλώντας για τις «όρατες» αυτές με τό μάτι μας κυμάνσεις δέν θα έννοήσωμε ότι κι' αυτές άκόμα γίνονται άμεσα αισθητές ως κυμάνσεις, αλλά μόνον έμμεσα άπ' τό άποτέλεσμα πού προκαλούν του φωτισμού των αντικειμένων, όπως συμβαίνει και με τις άλλες άόρατες κυμάνσεις, των οποίων λαμβάνομε γνώσι μόνον με τη βοήθεια των διαφόρων μέσων, πού παρεβάλλομε για τον προσδιορισμό τους. Και έξηγούμεθα καλλίτερα. Μπορεί να διακρίνωμε τά διάφορα χρώματα του «φάσματος», με άλλα λόγια τά χρώματα πού σ' αυτά αναλύεται τό λευκό φώς, δέν μπορούμε όμως να διακρίνωμε άν αυτά άποτελούν τό καθένα και διαφορετική κύμανσι, άν τό καθένα άπ' αυτά συνιστά και διαφορετική συχνότητα, διαφορετικό μήκος κύματος, όπως έκφραζόμεθα έπιστημονικότερα, τό όποιο και αναγράφεται

ΚΛΙΜΑΞ

βρατών και άοράτων κυμάνσεων

έναντι τοῦ εἶδους τῶν διαφόρων κυμάνσεων-ἀκτίνων στό παρατιθέμενο σχῆμα.

Τό σχῆμα αὐτό μπορεί νά ἀπλουστεύσει τό θέμα τῆς στενῆς, τῆς στενωτάτης περιοχῆς τῶν «οράτων» ἀκτίνων. Ἀρχίζει ἀπό τίς κυμάνσεις τῶν ἠλεκτρικῶν και ἐρτζιανῶν κυμάτων τῆς ραδιοφωνίας μέ μεγάλο μήκος κύματος και φθάνει στίς ἄλλες κυμάνσεις τῶν ἀκτίνων X τοῦ Röntgen, τῶν ἀκτίνων γ και τίς κυμάνσεις τῆς κοσμικῆς ἀκτινοβολίας, μικροῦ μικροτάτου μήκους κύματος, μέ τήν παρεμβολή τῆς τόσο στενῆς περιοχῆς τῶν φωτεινῶν ἀκτίνων, τήν ἵπαρξι τῶν ὁποίων και μόνον ἐκμεταλλεύεται ὁ ἀμφιβληστροειδῆς χιτῶν τοῦ ματιοῦ μας.

Και μέσα σ' αὐτή τή μακρότατη σειρά τῶν ὄσων κυριαρχοῦν και πλανῶνται ἀνά τόν κόσμον ἀοράτων ἀκτίνων, παρά ταῦτα ὅμως και ἀναμφισβήτητα ὑπαρκτῶν, θά πρέπει νά συμπεριλάβωμε μαζί μέ τά ἠλεκτρικά και τά μαγνητικά πεδία, καθῶς και τήν κατηγορία ἐκείνη τῶν ἀπό τήν τεχνητή ραδιενέργεια ἀκτινοβολιῶν, πού σήμερα ἐγιναν τῆς ἀνθρωπότητος τό φῶθητρο. Δέν εἶναι λοιπόν και τόσο δύσκολο νά διαπιστώνη κανένας ὅτι ἂν τά ὄρατά εἶναι ἤ κατέστησαν κοινά, γιατί δέν εἶναι ὅπως νομίζομε οὔτε κι' αὐτά τόσο κοινά ὅσο φαίνονται, τά ἀόρατα εἶναι καταπληκτικά.

Μ' αὐτά τά ὀλίγα θελήσαμε νά διαγράψωμε ἀπό ἀπόψεως Φυσικῆς τά ὄσα ἀθέατα κυριαρχοῦν μέσα στήν πλάσι χωρίς νά ποῦμε τίποτε γιά τήν βαθύτερη και ἀθέατη ἀρχή τῆς βαρύτητος, τῆς κινήσεως και τῆς δυνάμεως, οὔτε γιά τίς ἀόρατες λειτουργίες τοῦ ὀργανικοῦ κόσμου, γιατί τάχα ὄχι, και τοῦ ἀνοργάνου κόσμου τίς μεταβολές, χωρίς ἀκόμα νά ἐξετάσωμε τά ἐρεθίσματα και τά «αἰσθήματα» τῶν ὀργανικῶν μορφῶν, καθῶς και τά ἀθέατα τοῦ ψυχικοῦ βίου φαινόμενα, μαζί μέ τήν ἀθέατη και δυσεργήνευτη ἐπαφή τοῦ ὕλικου μέ τό ψυχικό και τοῦ ψυχικοῦ μέ τό πνευματικό στοιχεῖο.

Και ὅλα αὐτά τά ἀόρατα δέν τά θεωροῦμε και ἀνύπαρκα ὅπως δέν θεωροῦμε ἀνύπαρκο τόν ἄνεμο τοῦ ὁποίου γίνονται τόσο ὄρατά τά ἀποτελέσματά του.

★

Ἄλλά δέν πρέπει νά κλείσωμε τό σύντομο αὐτό σχεδίασμα χωρίς νά κάνωμε κάποιον λόγο ἀκόμη και γιά μιὰ ἄλλη περίπτωση τῶν ἀοράτων πού συνδέονται μέσω τῶν ὄρατων. Και μιὰ σελίδα μουσικῆς ἤ ἓνα τυπωμένο ποίημα ἤ και ὀποιοδήποτε ἀκόμη κείμενο, μπορεί νά μᾶς δώσει ἓνα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Ἡ θεά τῆς ὕλικῆς του ὑποστάσεως δέν ἔχει κανένα κοινό σημεῖο μέ τήν ἰδέα πού κρύβεται σ' αὐτό, ἐκτός βέβαια ἀπ' τήν κλεῖδα τοῦ μηχανισμοῦ τῆς ἀναγνώσεως. Και τοῦτο γιατί ἀπό ὕλικῆς ἀπόψεως δέν ἔχομε μπροστά μας παρά ἓνα φύλλο χαρτιοῦ μέ μαῦρα σημεῖα ἐπάνω του. Ἄλλά μέσα σ' αὐτά μπορεί νά κρύβεται μιὰ ὑπερκόσμια μελωδία ἤ μιᾶς μεγαλοφυΐας ὁ καρπός. Και τό ἀκόμη σπουδαιότερο ὅτι τήν πραγματικότητα δέν ἀποτελεῖ τό ὄρατό ἀλλά τό ἀόρατο.

Κάτι ἀνάλογο συμβαίνει και μέ ἓνα ζωγραφικό πῖνακα πού πολλές φορές δέν τολμοῦμε καν νά ἀντικρύσωμε ἀπό πολὺ κοντά, γιατί τότε χάνομε κάθε ἰδέα γιά τήν ἀξία του. Πολὺ περισσότερο δέν θά θελήσωμε νά ἐξετάσωμε τήν ὕλική του πραγματικότητα και ἀκόμη νά τὸν παρατηρήσωμε και ὑπό μεγεθυντικό φακό, γιατί τότε τήν πραγματική του ὄψη θά ἀποτελοῦν τό καναβάτσο μέ τίς χονδρῆς λινές ἴνες και μέ τά χρωματιστά μορίδια τῶν χημικῶν οὐσιῶν.

Ἐνα δεύτερο ὅμως παράδειγμα θά μᾶς δώσει κατὰ τρόπο ποῖο ἔντονο, ὅτι ἐκεῖνο πού βλέπομε, ἀναλύομε και περιγράφωμε, μπορεί νά κλείη μέσα του κάτι πού δέν περιέχει, ἀκόμη και τό ἀκριβῶς ὁμοῖο του, ἴσως και τό πανομοιότυπό του. Ἐνας ζωγραφικός πῖνακας μπορεί νά μᾶς ἀφήσει τελείως ἀδιαφόρους και ἀσυγκίνητους, ἐνῶ ἀντίθετα, ἴσως νά μὴ συμβῆ τό ἴδιο μέ ἓναν ἄλλο πῖνακα μέ ἀνάλογη ἤ και τήν ἴδια ἀκόμη ἀπεικόνισι πού ἀπ' αὐτήν ὅμως δέν λείπει ἐκεῖνο πού ὀνομάζομε «ψυχή» τῆς εἰκόνης. Γιατί ἀπ' τό δεύτερο αὐτό καλλιτέχνημα δέν λείπει ἡ «ποίηση». Δέν λείπει ἐκεῖνο πού οἱ φιλόσοφοι ὀνομάζομε ἔξαντικεμικνευμένο πνεῦμα, πού ἀποτελεῖ τό ἀπόσταγμα τῆς τέχνης. Γι' αὐτό και τά ἔργα τῆς τέχνης εἶναι βέβαιο ὅτι δέν ἀντιγράφονται οὔτε ἴσως κι' ἀπ' αὐτὸν τὸν

ἴδιο τὸν καλλιτέχνη.

Οἱ σκέψεις βέβαια αὐτές εἶναι πολὺ μακρὰ ἀπὸ ὠρισμένες σύγχρονες τάσεις τῆς λεγομένης ἀφηρημένης, τῆς αὐτοματικῆς τέχνης, οἱ ὁποῖες δὲν μποροῦν νὰ ἔχουν τίποτε κοινὸ μὲ τὴ συγκινησιακὴ θεωρία τῆς τέχνης, πού στὴν κλασσικὴ τῆς ἐρμηνεία ὀφείλει νὰ δεχθῆ τὴν παρουσία τῆς λειτουργίας μιᾶς δονήσεως τοῦ θυμικοῦ, νὰ δεχθῆ τὴν ὑπαρξὶ συναισθηματικῶν βιωμάτων μεταξὺ καλλιτέχνου καὶ καλλιτεχνήματος, στοιχείων πού θὰ ὀδηγήσουν στὴν αἰσθητικὴ χαρὰ καὶ τὴν ψυχικὴ εὐφροσύνη μὲ τὴ θεὰ τοῦ καλλιτεχνήματος.

Καὶ στὴν περίπτωσι αὕτη μπορεῖ κανεὶς νὰ μιλήσῃ γιὰ μιὰ πραγματικότητα ἀθέατη, ἴσως καὶ ἀνέκφραστη πού δὲν βρίσκεται στὸ ὄρατὸ ἀλλὰ στὸ ἀόρατο. Ἡ καλλιτέρα γιὰ μιὰ πραγματοποιοῦ ἀπόλαυσι πού βρῖσκεται διὰ τοῦ ὄρατοῦ εἰς τὸ ἀόρατο.

Δὲν εἶχε λοιπὸν ἄδικο ὁ Πλάτων ὅταν ἔλεγε ὅτι «μὲ τὸ σῶμα μας διὰ μέσου τῶν αἰσθητηρίων ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὴν γέννησι· μὲ τὴν ψυχὴ ὅμως διὰ μέσου τῆς σκέψεως ἀντιλαμβάνεται κανεὶς τὴν ἀληθινὴ οὐσίαν»*. Καὶ σ' αὐτὸ κατέληξε ἀφοῦ ἐκάκισε ὅλους ἐκείνους πού ζητοῦν τὰ πάντα νὰ «εἶναι χειροπιαστὰ καὶ ἰσχυρίζονται ὅτι μόνον ἐκεῖνο ὑπάρχει, πού μᾶς προσεγγεῖ ἀντίστασι στὴν ἐπαφή»⁽²²⁾. Καθὼς καὶ ἐκείνους πού «ἐπιμένουν νὰ λέγουν ὅτι κάθε τι πού δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὸ σφί-

(*) «Καὶ σώματι μὲν ἡμᾶς γενέσει δι' αἰσθήσεως κοινωνεῖν, διὰ λογισμοῦ δὲ ψυχῇ πρὸς τὴν ὄντως οὐσίαν»⁽²¹⁾.

(21) Πλάτωνος: Σοφιστής, 248, Β. πρὸς 246, C.

(22) Αὐτόθι, 246 Β.

ξουν μὲ τὰ χεῖρια τους, αὐτὸ εἶναι κάτι τὸ ἀνύπαρκτο»⁽²³⁾.

★

Ἐπὶ «οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάσης κτίσεως, ὀρωμένης τε καὶ οὐχ ὀρωμένης» (Λειτουργία Μ. Βασιλείου), συνηθίσαμε νὰ θεωροῦμε ὡς γνῶσι καὶ νὰ πιστεύωμε ὡς πραγματικότητα μόνον ἐκεῖνο πού βλέπομε. Καὶ μὲ τίς γραμμὲς αὐτές, ἴσως νὰ κατορθώσαμε νὰ δώσωμε μιὰν ἀμυδρὴ εἰκόνα τοῦ πόσο περιορισμένα εἶναι ἐκεῖνα πού γνωρίζομε μολονότι τὰ βλέπομε, μπρὸς σ' ἐκεῖνα τὰ καταπληκτικὰ, πού δὲν τὰ βλέπομε καὶ πού δὲν μποροῦμε γι' αὐτὸ νὰ ἀρνηθοῦμε πὼς ὑπάρχουν. Γιατί τὰ ὅσα δὲν φαίνονται μὲ τὰ αἰσθητὰ μάτια, φαίνονται καθαρὰ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων μὲ τὰ μάτια τῆς διανοίας. «Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθοράται» (Ρωμ. α', 20). Πόσο σπάνια ὅμως κάνομε χρῆσι τῶν ὀφθαλμῶν τῆς διανοίας καὶ πόσο συχνὰ δὲν θὰ πρέπη νὰ ἀκολουθοῦμε τὴ δοθεῖσα ἐντολὴ πού ἀνεβάζει τὰ ἀθέατα σὲ αἰώνια, κάνοντας μιὰ ἀπαξίωσι τῆς αἰσθητῆς πραγματικότητος καὶ μιὰ καταξίωσι τῶν μὴ αἰσθητῶν. «Μὴ σκοπούντων ἡμῶν τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ τὰ μὴ βλεπόμενα· τὰ γὰρ βλεπόμενα πρόσκαιρα τὰ δὲ μὴ βλεπόμενα αἰώνια» (Β' Κορινθ. δ', 18).

Καὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ πού ἀπλώνονται σὲ πανπερκόσμια κλίμακα, σὲ πανανθρώπινη διάστασι, ἔχουν μιὰ βαθύτατα φιλοσοφικὴ καὶ ἂν ἢ λέξι δὲν ἐνοχλεῖ, βαθύτατα μεταφυσικὴ ρίζα.

Α. Δ. Χ.

(23) Αὐτόθι, 247, C.

ΕΜΒΡΑΤΗΡΙΟ

Ἄν εἶσαι τίμιος, μὲ ψυχὴ παλληκαρίσα,
νὰ μὴ σὲ παρασέρνουν χαμηλὲς ἐπιθυμίες.
Παντοῦ τοῦ ἑαυτοῦ σου κύριος νὰ δείχνεσαι·
τὴ χαραυγὴ μὲ προαιώνιο
φῶς τὴν ψυχὴ σου μυστικὰ νὰ στεφανώνης
πίνοντας τῆς ἀμπέλου τὸ χυμὸ,
τρώγοντας ἄρτο,
—πίνοντας αἷμα, τρώγοντας
τὴ σάρκα τοῦ Κυρίου τῶν Αἰώνων—.

Τ. Α. ΣΙΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΜΑΡΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΝΕΟΤΗΣ

Εἰς ἓνα μικρὸ τεύχος τῆς J. O. C. (Χριστιανικὴ Ἑργατικὴ Νεολαία), ποῦ εἶναι ἓνα ζωντανὸ ἱεραποστολικὸ κίνημα τοῦ Βελγίου, δημοσιεύεται καὶ τὸ κατωτέρω σύντομον ἄρθρον. Τοῦτο ἀποτελεῖ μέρος ὀμιλίας τοῦ Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Louvain, A. Dondeyne, πρὸς τὰ στελέχη τῆς ἀνωτέρω ὀργανώσεως μετὰ τὴν προσέγγισιν καὶ τὴν προετοιμασίαν τοῦ ἑορτασμοῦ 25ετίας ἀπὸ τῆς ιδρύσεώς της, ἡ ὁποῖος καὶ ἔγινε.

Ὅσα γράφονται εἰς τὸ μέρος αὐτὸ τῆς ὀμιλίας ἐνδιαφέρουν γενικώτερον κάθε ἄτομον, κάθε ὁμάδα, κάθε πνευματικὸν κίνημα ποῦ θέλει νὰ ἔχη μέσα του ζωντανία, ποῦ ἐπιθυμεῖ πραγματικὰ νὰ ζῆ καὶ νὰ δρᾷ καρποφόρως, χωρὶς νὰ ἔχη τὸν κίνδυνον τοῦ μαρασμοῦ καὶ τοῦ γήρατος.

Τὸ ἰωβηλαῖον ἔτος τῆς J. O. C. πρέπει νὰ εἶναι ἔτος ἀναδρομῆς πρὸς τὶς «πηγές» γιὰ νὰ χρησιμοποιήσω μιὰ λέξι πολὺ γνωστὴ ἀπὸ τὸν Réguy. Μετὰ τὴ λέξι αὐτὴ ἐννοοῦμε μιὰ ἐπιστροφὴ στὶς πηγές, στὶς ἀρχές.

Γιατὶ νὰ ἐπωφεληθοῦμε αὐτοῦ τοῦ ἰωβηλαίου ἔτους γιὰ νὰ ἐπιχειρήσωμε μιὰ ἐργασία ἀναδρομῆς πρὸς τὶς πηγές, ἐργασία ποῦ θάπρεπε νὰ πραγματοποιηθῆται σὲ κάθε στιγμῇ, σὲ κάθε μέρα τοῦ χρόνου; Ἐπάρχει κανένας εἰδικὸς λόγος γιὰ νὰ ἀφιερῶσωμε δλόκληρο αὐτὸ τὸ χρόνο καὶ μετὰ ἓνα τρόπο ἐντελῶς εἰδικὸ σὲ μιὰ ἐργασία ἀναδρομῆς πρὸς τὶς πηγές; Μάλιστα.

Ἐχοντας φθάσει τὰ 25 χρόνια τῆς ὑπάρξεώς της, ἡ J. O. C. γνωρίζει τὸν κίνδυνον ποῦ καταδοκεῖ σὲ κάθε τι ποῦ ζῆ μέσα στὸν κόσμον καὶ ποῦ ὀνομάζεται γήρας καὶ μαρασμός.

Μὴ κάνωμε σύγχυσι μετὰξὺ ἀυξήσεως καὶ γήρατος. Αὐξήσις εἶναι, ὅταν ἀναπτύσσεται κανένας μένοντας συγχρόνως νέος καὶ σφριγηλός. Γήρας εἶναι ὅταν παύση νὰ ἀναπτύσσεται, ζῆ ἀπὸ τὰ ἀποθέματα του καὶ πλησιάζη πρὸς τὸ θάνατον.

Εἰς τί συνίσταται τὸ γέρασμα; Ἐπάρχει γέρασμα, ὅταν ἡ ζωικὴ δύναμις, τὸ δημιουργικὸ πνεῦμα σβήνει ὀλίγον κατ' ὀλίγον γιὰ νὰ δώσῃ τῇ θέσει του στὴ ρουτίνα, στὴν τεχνικὴ, στὸ ὀργανωτικὸ μέρος. Τὸ φαινόμενον τοῦ γήρατος βρίσκεται σὲ ὄλες τὶς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς.

Πάρτε τὴ σωματικὴ ζωὴ. Ἡ νεότης παριστάνει τὴ φάσιν τοῦ σχηματισμοῦ καὶ τῆς δημιουργίας. Κατὰ τὴν περίοδον τῆς παιδικῆς καὶ τῆς ἐφηβικῆς ἡλικίας, ἡ ζωὴ μᾶς δημιουργεῖ προοδευτικὰ, τρόπον τινὰ ἀνακαλύπτει τὸ σκελετὸ, τοὺς μῦς, τὰ διάφορα ὄργανα ποῦ ἀποτελοῦν τὸ σῶμα μας. Ἐρχεται στιγμῇ ποῦ ὄλα αὐτὰ ἔχουν σχηματισθῆ. Ἡ ἀνανέωσις τῶν κυττάρων γίνεται μετὰ ἓνα ρυθμὸ βραδύ. Ἀρχίζει πλέον ὁ ὀργανισμὸς νὰ ζῆ ἀπὸ αὐτὰ ποῦ ἔχει ἀποκτήσει. Εἶναι τὸ γήρας ποῦ φθάνει.

Τὸ ἴδιον συμβαίνει καὶ γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ πνεύματος. Σκεφθῆτε τοὺς καλλιτέχνας. Κάθε ζωὴ καλλιτέχνου ἀρχίζει ἀπὸ μιὰ περίοδον δημιουργικῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ καλλιτέχνης ἔχει κάτι νὰ πῆ, τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε λεχθῆ πρὶν ἀπὸ αὐτόν. Καθένας ἀπὸ τὰ ἔργα του εἶναι ὡς μιὰ ἐκφρασις νέα καὶ πρωτότυπος. Ὁ καλλιτέχνης κατέχει μιὰ τεχνοτροπία ποῦ προσιδιάζει εἰδικὰ σ' αὐτόν, τῆς ὁποίας αὐτὸς εἶναι ὁ ἐφευρέτης καὶ τῆς ὁποίας κατέχει τὸ μυστικόν· π.χ. ὅταν πρόκειται γιὰ τὴ ζωγραφικὴ, ἔχει ἓνα τρόπο εἰδικὸ νὰ διαλέγῃ καὶ νὰ συγκεντρῶνῃ τὰ χρώματα, νὰ βάξῃ ἀναλογίας στὶς σκιὰς καὶ τὸ φωτισμό, νὰ χρησιμοποιῆ ἀντιθέσεις. Ἀλλὰ φθάνει καὶ γι' αὐτόν τὸ γήρας. Δὲν ἐφευρίσκει πλέον, λέγει τὰ ἴδια πράγματα, χρησιμοποιεῖ τὰ ἴδια κλισέ: ἡ τέχνη ἔδωσε τῇ θέσει της στὴν καθαρὴν τεχνικὴν.

Τὸ ἴδιον φαινόμενον μοροοῦμε νὰ παρατη-

ρήσωμε μέσα στη ζωή τῶν συνόλων. Ἐνα ἔθνος εἶναι νέον, τόσο καιρὸ ὅσο δημιουργεῖ, ὅσο ἐφευρίσκει, ὅσο παλεύει γιὰ τὴ ζωή. *Τοῦναντίον, ὅταν ἀρχίξῃ νὰ ζῆ μὲ τὰ ἀποθέματά του, ὅπως ὁ τοκιστὴς μὲ τοὺς τόκους του, βαδίζει πρὸς τὸ θάνατο.*

Μέσα σ' αὐτὴ τὴν Ἐκκλησία ἐπίσης, εὐρίσκομε διὰ μέσου τῆς μακρᾶς τῆς ἱστορίας ἐποχὲς νεότητος καὶ ἐποχὲς γεράσματος. Ὑπάρχει νεότης, δημιουργία, ἀνανέωσις, ὅταν ἡ Ἐκκλησία ξαναβρίσκη τὸ πνεῦμα τοῦ Ἐὐαγγελίου, τὸ ὁποῖον εἶναι πνεῦμα πτωχείας καὶ ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ Θεό. Ὄταν, τοῦναντίον, γίνεται πολὺ πλοῦσια καὶ μεριμνᾷ πρὶν ἀπὸ ὅλα γιὰ τὴν ὀργάνωσι τῶν πλούτων τῆς, πέφτει σὲ μιὰ κατάστασι ἀμβλύσεως. Ἔτσι ἔγινε στὸ τέλος τῶν Μέσων χρόνων καὶ κατὰ τὴν περιόδου πού προηγήθη ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Ἐπανάστασι, ὅταν σχεδὸν τὸ τρίτον τῆς ἔθνικῆς γῆς στὴ Γαλλία ἀνῆκε στὴν Ἐκκλησία καὶ στὰ μοναστήρια.

Αἱ κινήσεις δὲν ξεφεύγουν περισσότερο τὸν κίνδυνου τοῦ μαρασμοῦ. Μετὰ ἀπὸ μιὰ περίοδο δημιουργίας, ζωῆς ἐντόνου, σταθεροποιῦνται, συνεχίζονται νὰ φουζοῦν, νὰ ζοῦν μὲ αὐτὰ πού ἀπέκτησαν: εἶναι ὁ

κατήφορος πού ἀρχίζει. Συμβαίνει μὲ τίς κινήσεις ὅ,τι μὲ μιὰ ζωὴ ἀφιερώσεως σὲ μιὰ κλήσι. Τὸ νὰ διατηρήσῃ κανένας τὸν ἐνθουσιασμό γιὰ χρόνια εἶναι δύσκολο πρᾶγμα. Κάθε κλήσις εἶναι μιὰ πρόσκλησις στὴν ὁποία θάπρεπε νὰ ἀπαντᾷ κανένας πάντοτε καὶ ἐκ νέου, μ' ἓνα τρόπο ἀρχικὸ καὶ ζωντανό.

Ὄταν τὸ πνεῦμα δὲν εἶναι πλέον ἐκεῖ γιὰ νὰ ζωντανεύσῃ καὶ ἐμπνεύσῃ ἓνα κίνημα, δὲ μένει πλέον παρὰ ὁ σκελετὸς γιὰ νὰ τοῦ δώσῃ ἓνα ὁμοίωμα ζωῆς. Ὁ σκελετὸς εἶναι ἡ ὀργάνωσις, ἡ γραφειοκρατία. *Τίποτε δὲν εἶναι πιὸ επικίνδυνον γιὰ ἓνα κίνημα ἀπὸ τὸ νὰ καταστήσουν οἱ διευθύνοντες καὶ οἱ προπαγανδισταὶ του—ἀντὶ νὰ εἶναι ἐμπνευσταὶ—διευθύνται καὶ ὑπάλληλοι.* Ὑπάρχει βέβαια καὶ τότε στὴν κίνησι αὐτὴ μιὰ κεντρικὴ διεύθυνσις, ἀλλὰ αὐτὸ τὸ κέντρον δὲν ἔχει πλέον ψυχὴ πού νὰ ζῆ καὶ νὰ ζωοποιῆ. Εἶναι σὰ μιὰ γιγαντώδη τουρμπίνα, πού γυρίζει πάνω στὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς. Γίνεται τότε αὐτὸ πού λέγεται κοινῶς «γυρίζει στὸ κενό».

A. DONDEYNE

ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΔΡΟΜΟΙ

Εἶναι κάτι δρόμοι ἀνατολικοὶ

δίχως διόλου σκιά.

Εἶναι κάτι δρόμοι

ἄσφαλτοι κάτω ὄχι γιὰ νᾶναι πιὸ στρωτοὶ

μιὰ γιὰ ν' ἀναναζοῦν τοῦ ἡλίου τὴν πύρα

χωρὶς αὐλόπορτες μ' ἀγιόκλημα

κι' ἀγριοτριανταφυλλιές

χωρὶς μπαλκόνια μὲ γαρυφαλιές.

Τοῖχοι πανύψηλοι, στεγνοί, αὐστηροὶ

τὸ πλάτος τους δορίζουν βλοσυρά.

Εἶναι κάτι δρόμοι ἀνατολικοὶ

δίχως διόλου σκιά.

Τὸ πιὸ παράξενο εἶναι πὼς

οἱ δρόμοι οἱ ἀνατολικοὶ

μονάχα αὐτοὶ στὸ τέρμα σου σὲ φέρουν

ἂν κάποτε, κάποια φορὰ ἔκανες τὴν ἀρχή.

Πάροδοι δὲν ὑπάρχουν.

Γιὰ σένα μένουν μόνο

οἱ δρόμοι οἱ ἀνατολικοὶ.

ΧΑΡΑ ΚΡΙΣΠΟΥ

ΠΡΟΣΞΕΑΤΕ ΤΑ ΧΩΡΙΑ ΜΑΣ

Ἡ φωνὴ τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ πολλὰ φορὲς ἔχει ἀκουσθῆ. Τόσοι πολλοὶ τελευταίως ἔχουν ὑψώσει τὸ παράπονον διὰ τὴν συνεχιζομένην ἀδικίαν τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοὺς ἐκάστοτε ἰθύνοντας. Ἄν τυχὸν ἠθελον ἐπαναληφθῆ τὰ ἴδια, θὰ ἠμποροῦσε νὰ ὑποστηριχθῆ ὅτι περιττὰ ἦ ἀνώφελα εἶναι. Ἄς ἐπιτραπῆ, ὅμως, νὰ ἐπιμένωμεν, ἀφοῦ τὸ θέμα δὲν ἐλύθη μὲ ριζικὴν ἀντιμετώπισίν του, ὅτι καὶ ἀνάγκη εἶναι νὰ ἐπαναληφθοῦν τὰ ἴδια καὶ χρέος ὄλων τῶν ἀρμοδίων εἶναι νὰ ἀντιμετωπίσωμεν τὸ θέμα ἐπείγοντως καὶ σοβαρῶς μὲ ἰδιαιτέραν ἐπιμέλειαν.

Ἄναφέρω ἓνα νέον παράδειγμα ἐγκαταλείψεως τῶν χωριῶν μας ἢ τοῦλάχιστον ἓνα παράδειγμα ἐνὸς χωριοῦ, διὰ τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει ἡ ἐπιβαλλομένη σύντονος μελέτη τῶν προβλημάτων του, τῶν ἀναγκῶν του καὶ τῆς ὅλης ζωῆς του. Πρόκειται διὰ τὴν Κοινότητα Ἄνω Φιγαλίας Ὀλυμπίας, ὅπου πρὸ ἡμερῶν ὑπηρετήσα ὡς δικαστικὸς ἀντιπρόσωπος εἰς τὰς κοινοτικὰς ἐκλογὰς. Εἶναι ἓνα ὄρεινὸ χωριό, μὲ ἀκμαῖον ἔθνικὸν φρόνημα, μὲ φιλόξενους, εὐγενεῖς καὶ πολιτισμένους κατοίκους, κτισμένον εἰς τὰ ἔσπειρα τῆς ἀρχαίας καὶ ἱστορικῆς πόλεως Φιγαλίας. Ἐκεῖ ὅπου ἤκμαζε πρὸ τριῶν χιλιάδων ἐτῶν ἓνας σπάνιος πολιτισμὸς, δείγματα τοῦ ὁποίου ἔχομεν τόσα ἀγάλματα καὶ ἔργα τέχνης, σπουδαιότερα τῶν ὁποίων εἶναι ὁ περικαλλῆς ναὸς τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος κτισμένος ὀλίγην ὥραν ἀνατολικώτερον τῆς Ἄνω Φιγαλίας. Τὸ χωριὸν ἔχει θαυμάσιον κλίμα, εἶναι ἠλιόλουστον, μὲ εὐρύτατον ὀρίζοντα. Παντοῦ ὅπου περάσῃς, σὲ κάθε γωνία του, βλέπεις κίονες, στύλους, μάρμαρα, κομμάτια ἀρχαίων ναῶν, μνημεῖα τῆς παλαιᾶς πόλεως. Τὰ πανύψηλα τείχη τῆς πόλεως ταύτης, μήκους 4.150 μέτρων, περικλείουν ὅλην τὴν ἀρχαίαν δόξαν. Οἱ κάτοικοι διαί-

ωνίζουσι τὴν εὐγένειαν, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὸν πατριωτισμὸν τῶν ἀρχαίων μὲ ἀξιοπρέπειαν καὶ φιλοτιμίαν. Πῶς ὅμως καὶ μὲ ποῖα μέσα; Μόνον μὲ τὴν ἀστειρευτὸν προσήλωσίν των εἰς τὰ ἔθνικα ἰδανικά. Δὲν ἔχουν τίποτε ἄλλο.

Ἄς δώσωμεν, λοιπόν, μίαν εἰκόνα τῆς κοινωνικῆς καὶ οικονομικῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ χωριοῦ. Μοιάζει τόσον πολὺ μὲ τὰ ἄλλα χωριά μας:

1) Κοινοτικὸς ἰατρὸς εἰς τὴν περιφέρειαν τῶν 7 γύρωθεν χωριῶν δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὸν Αὐγούστον 1958. Ματαίως παραπονοῦνται καὶ περιμένουν. Ἐνῶ ὑπάρχουν κοινοτικοὶ ἰατροὶ εἰς τὰ μέρη, ὅπου ἔχουν συγκοινωνίαν δι' αὐτοκινήτου καὶ σιδηροδρόμου, λείπει ὁ ἰατρὸς ἀπὸ τὰ ὄρεινά αὐτὰ χωριά, ὅπου δὲν ὑπάρχει συγκοινωνία καὶ κινδυνεύουν οἱ ἀσθενεῖς.

2) Αὐτοκίνητον δὲν φθάει ἐκεῖ οὔτε ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπον Ὀλυμπίαν, οὔτε ἀπὸ τὴν ἐπαρχίαν Τριφυλίας. Ὁ δρόμος εἶναι ἀκόμη προσδοκία καὶ ὄνειρον. Ἐνῶ ὁ δημόσιος δρόμος ἔφθασε εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Ἐπικουρείου Ἀπόλλωνος, ἀπὸ ἐκεῖ διὰ τὸ χωριὸν Φιγαλία, εἰς ἀπόστασιν μόλις 2 ὁρῶν, δὲν ἔχει γίνεαι ἀπὸ τοὺς μηχανικοὺς οὔτε χάραξις τοῦ δρόμου.

3) Τὸ χωριὸν εἶχε πρὸ τοῦ 1950 ἄνω τῶν 2.000 αἰγοπροβάτων καὶ ἄνω τῶν 100 ἀγελάδων, ἐνῶ σήμερα ἔχει μόνον 600 αἰγοπροβάτα καὶ οὔτε μίαν ἀγελάδα.

4) Καμμία ἐπισκευὴ εἰς τὰ σπίτια τῶν χωρικῶν δὲν γίνεται. Οὔτε ἡ αὐλὴ καθαρίζεται, οὔτε ἡ πόρτα καὶ τὰ παράθυρα, οὔτε ἡ γωνία καὶ τὸ τζάκι διορθώνεται, οὔτε ἓνα ἄσπριον γίνεται, οὔτε ἓνα πρόγραμμα καθαριότητος ὑπάρχει. Οἰκογενειακὰ ἀποχωρητήρια δὲν ὑπάρχουν, οὔτε κοινοτικά, οὔτε κἂν σχολικά. Κανένας δὲν ἀσχολεῖται δι' αὐτά. Οἱ κάτοικοι φαίνονται ὡσάν νὰ ἤλθαν χθὲς καὶ εἶναι ὑπὸ ἀναχω-

ρσιν αὔριον. Ἐχουν τυφλωθῆ πολλοὶ ἀπὸ τὰ σπίτια καὶ τὰ οἰκόπεδα τῶν Ἀθηνῶν. Ποῖος θὰ τοὺς ἐμπνεύσῃ ἓνα πρόγραμμα ὑγιεινῆς καὶ ἀνέτου οἰκογενειακῆς ζωῆς εἰς τὸ σπίτι των; Ἀδιαφοροῦν ὄλοι διὰ τὴν οἰκογενειακὴν ἀνεσιν καὶ διαμονὴν των, εἴτε διότι εἶναι πολὺ πτωχοί, εἴτε διότι σκέπτονται νὰ ἀναχωρήσουν. Πέρουσι ἀνεχώρησαν δι' Ἀθήνας 4 οἰκογένειαι, ἐφέτος ἀνεχώρησαν 5 οἰκογένειαι. Δώδεκα σπίτια εἶναι τελείως κλειστά. Ἐχουν μείνει μόνον 280 ἀπὸ τοὺς 400 κατοίκους. Τώρα ἐκεῖ ὅπου ἄλλοτε ἦτο πόλις 6.500 κατοίκων δὲν ἠμπορεῖ νὰ κρατηθῆ ἓνα χωριὸ μὲ 280 κατοίκους.

5) Διὰ τὴν νεολαίαν δὲν ὑπάρχει καὶ ἐδῶ καμμία πρόνοια, καμμία ἰδιαίτερη ἀγάπη. Παιδιά τόσον ἔξυπνα μεγαλώνουν χωρὶς τραγοῦδι καὶ χαμόγελο. Πότε θὰ γίνῃ καὶ ἐδῶ μία κοινοτικὴ βιβλιοθήκη, μία αἴθουσα διὰ τὰ παιδιά ἔξω καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ σχολεῖο, ἓνα «Σπίτι τοῦ Παιδιοῦ», ἓνα γυμναστήριον, μία πλατεῖα; Καί, ὁμως, ὑπάρχουν 55 μαθηταὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου, χωρὶς καμμίαν ἐξωσχολικὴν ἀγωγὴν. Πότε θὰ ἐπεκταθῆ καὶ εἰς τὰ παιδιά τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ ἡ ἰδιαίτερη στοργὴ καὶ ἡ πρόνοια τῆς Πατρίδος; Πρέπει μὴπως νὰ περιμένουν τὴν σειρὰν των τὰ 9.000 χωριά μετὰ 10 ἢ 20 ἢ 50 χρόνια;

6) Τὸ χωριὸ αὐτὸ ἔχει 7 βρύσες. Πολλὰ νερά καὶ πολλὰ δένδρα. Ὅλο ὠμορφία καὶ χάρι παντοῦ. Πόσο βραβεύεται ἡ ἐκλογὴ τῆς πόλεως Φιγαλίας ἀπὸ τοὺς πρώτους κατοίκους! Τώρα οἱ κάτοικοι δὲν αὐξάνουν τὰ ἔσοδά των, οὔτε προσθέτουν ἓνα ἔργον. Μία ἀνευρεθεῖσα τὸ 1928 παλαιὰ κρήνη τῆς ἀρχαίας Φιγαλίας χαρίζει τὸ νερὸ εἰς τοὺς κατοίκους χωρὶς ὁμως νὰ τῆς γίνῃ οὔτε ἓνα καθάρισμα ἀπὸ τὰ χώματα, πού τὴν σκεπάζουν. Οἱ κάτοικοι βλέπουν τὸν δρόμον τῶν Ἀθηνῶν. Δὲν τοὺς ἀπασχολεῖ σοβαρῶς τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ χωριοῦ των. Κανεὶς ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους δὲν τοὺς καλλιεργεῖ τὸ μέλλον τοῦ τόπου των.

7) Τὰ ὄργανα τῆς Ἀγροφυλακῆς ἔχουν καταστήσει τὸ φόβητρον τῶν κατοίκων. Ὁ καταστρεπτικὸς ἰσχύων καὶ κακῶς ἐφαρμοζόμενος νόμος περὶ ἀγροφυλακῆς,

διὰ τοῦ ὁποίου ἐπιτρέπεται ἢ ἐπιβάλλεται μὴνυσις δι' ἐλαχίστην ἀγροζημίαν ἐξ ἀμελείας, συνήθους καὶ ἀναποφεύκτου εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζωὴν, σύρει καθημερινῶς εἰς τὰ δικαστήρια χιλιάδας κητοίκους τῶν χωριῶν μας. Ἡ ἐξ ἀμελείας ἀγροζημία διὰ ζώων π. γ. 5-10 δραχ. μετατρέπεται εἰς ἡμεραργίας καὶ τλαιπωρίας πολλῶν μαρτύρων καὶ κατηγορουμένων, καὶ εἰς καταδίκην τοῦ «ἐνόχου» διὰ δικαστικῶν ἐξόδων συνήθως 200-300 δραχ. Δηλαδή ἐὰν γίνον ἄνθρωποι μὴνύσεις τὸ ἔτος ἐναντίον ἑνὸς ἀγρότου πωλοῦνται 3-6 πρόβατα ἐτησίως ἀπὸ κάθε χωρικὸν διὰ τὰ δικαστήρια. Ἡ ὑποχρεωτικὴ μὴνυσις δι' ἐλαχίστην ζημίαν εἰς σιτοκαλλιεργημένας ἐκτάσεις ὄρειων περιοχῶν, καταλήγει εἰς ὑποχρεωτικὴν καταδίκην καὶ ἐξαφάνισιν τῆς κτηνοτροφίας. Ποῖος ἐνδιεφέρθη νὰ ἀκούσῃ τὰ παράπονα αὐτῶν τῶν ὄρεισιβίων ἀγροτῶν, πού ἐξοῦσαν πρὶν μὲ τὴν κτηνοτροφίαν καὶ τώρα, πού ἐπιτρέπεται νὰ φυτεύονται κυπαρίσσια, ἐλαιόδενδρα εἰς τὸ βουνὸ καὶ σπέρνονται σιτάρια εἰς τὰς κορυφογραμμάς, μὲ τὸν νόμον τῆς ἀγροφυλακῆς, ἔχασαν τὰ γαλακτοφόρα ζῶα των; Καὶ κάτι περισσότερο: κινδυνεύουν νὰ ἐξαφανισθοῦν ὡς κοινωνία μὲ τὰ ἐπακολουθοῦντα πάθη καὶ ὡς χωριὸ μὲ τὴν μανίαν φυγῆς τῶν κατοίκων.

Ὁ πρόεδρος τῆς κοινότητος μοῦ ἀνεκοίνωσε τὴν ἐξῆς περίπτωσιν: Ἡ κοινότης του εἰς ἐρημικὸν μέρος ἔφτιαξε μίαν κοινοτικὴν βρύσιν καὶ μίαν δεξαμενὴν διὰ τὰ ζῶα πού ἐστοίχισαν 4.000 δραχ. Πλησίον ἐκεῖ, ἄνωθεν τῆς δεξαμενῆς, ἐπῆγαν δύο πονηροὶ χωρικοὶ καὶ ἐφύτευσαν λαχανικά εἰς κῆπον ἐκτάσεως 50 τ. μ. τὸν ὁποῖον ἄφησαν χωρὶς περίφραξιν. Ὅταν πηγαίνουν οἱ κτηνοτρόφοι τὰ ζῶα των εἰς τὴν δεξαμενὴν εἶναι φυσικὸν νὰ «βουτήξουν» δύο-τρία πρόβατα εἰς τὸν κῆπον καὶ οἱ ἀγροφυλακεὶς μὴνύουν τοὺς κτηνοτρόφους, οἱ ὁποῖοι δικάζονται καὶ καταδικάζονται πανηγυρικῶς.

Ὁ κῆπος τῶν 50 τ. μ. ἔχει πληρωθῆ μὲ 20-30 πρόβατα μέχρι τώρα, οἱ χωρικοὶ κτηνοτρόφοι ἔχουν ἀτελειοθῆ, διότι προστατεύεται ἡ κακῶς ἐννοουμένη «ιδιοκτησία» καὶ ἡ κοινότης σκέπτεται ἂν ἔκανε

καλά πού ἔκτισε τὴν βρύσην καὶ τὴν δεξαμενὴν διὰ τὰ ζῶα τοῦ χωριοῦ. Θὰ εὐρεθῆ ἄραγε κανεὶς νὰ ἐπιζητήσῃ τὴν τροποποίησιν τοῦ νόμου αὐτοῦ καὶ νὰ προστατεύσῃ τὴν κτηνοτροφίαν τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν; Πότε θὰ σταματήσῃ ἡ ἀναρχία κατὰ τὴν δενδροφυτεῖαν καρποφόρων δένδρων εἰς τὰς κορυφὰς τῶν βουνῶν; Θὰ θελήσῃ ἄραγε τὸ Ὑπουργεῖον Δικαιοσύνης ν' ἀσχοληθῆ μὲ αὐτὰ τὰ ἀγροτικά «πταίσματα», πού εἶναι ὅμως ἡ μεγάλη ὑπόθεσις τῆς ζωῆς τῶν ἀγροτῶν; Πότε θὰ γίνῃ νόμος διὰ νὰ ὀρισθοῦν κτηνοτροφικαὶ ζῶναι καὶ νὰ ἀπαγορευθῆ ἡ οἰτοκαλλιέργεια εἰς τὰ ὄρεινά μέρη; Πότε θὰ ἐνοήσωμεν ὅτι τὰ γαλακτοτρόφα ζῶα τῶν ὄρεινῶν χωρίων, πού ἦσαν ἡ βᾶσις τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων των, ἔχουν σχεδὸν ἐξαφανισθῆ; Ἄς σημειωθῆ δέ, ὅτι τὸ κοινοτικὸν συμβούλιον τῆς Ἄνω Φιγαλίας διὰ σχετικῆς ἀποφάσεώς του πέρυσι καθώρισε ἰδιαίτερον κτηνοτροφικὴν ζώνην διὰ τὴν βόσκησιν τῶν ζῶων τοῦ χωριοῦ, πρὸς μεγάλην ἱκανοποίησιν τῶν κατοίκων, ἀλλὰ τὸ Ἀγρονομικὸν Συμβούλιον δὲν ἐνέκρινε τὴν ἀπόφασιν! Τόση εἶναι ἡ γνώσις τῶν προβλημάτων τοῦ χωριοῦ ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους τῆς περιφερείας του. Δὲν ὑπάρχουν πλέον ἐκεῖ χωρικοὶ μὲ τὰ 80-100 αἰγοπρόβατα καὶ 2-3 ἀγελάδες ὁ καθένας. Οἱ μαθηταὶ ἐκεῖ δὲν γνωρίζουν πλέον ποῖα εἶναι ἡ ἀγελάδα, τὸ βῶδι, τὸ μοσχάρι. Τὸ ζωϊκὸν λεύκωμα δὲν δυναμώνει πλέον τὰ παλληκάρια τοῦ βουνοῦ. Τὰ 5-10 αἰγοπρόβατα μερικῶν οἰκογενειῶν δὲν ἀρκοῦν. Τὸ κρέας καὶ τὸ τυρὶ των φεύγουν διὰ τὸν ἔμπορον.

8. Ὁ τόπος ἐκεῖ εἶναι γεμάτος ἀπὸ ἀρχαῖα μνημεῖα. Ἀγάλματα, μικρὰ καὶ μεγάλα, ἀμφορεῖς, χάλκινα καὶ σιδηρὰ ὄπλα, δοχεῖα, προσωπεῖα, νομίσματα κ. ἄ. ἔχουν εὐρεθῆ τόσα πολλά, πού θὰ ἠμποροῦσαν νὰ πλουτίσουν ἓνα Μουσεῖον τοῦ χωριοῦ. Οἱ περιηγηταὶ θὰ ἄφηναν ἀρκετὰ χρήματα καὶ οἱ χωρικοὶ θὰ εἶχαν λόγους μεῖζον ἔργα νὰ καμαρώνουν τὸ χωριό τους. Πόσα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα ἔχουν φυγαδευθῆ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοκαπήλους χωρὶς κανεὶς νὰ διαμαρτυρηθῆ! Πρὸ 50ετίας εὐρέθη δλόκληρον ἄγαλμα καὶ ἐξηφανίσθη.

Πρὸ 20ετίας ἀνευρέθη δλόκληρον φαρμακεῖον μὲ διάφορα ὑάλινα δοχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐδόθησαν εἰς τὸν ἀστυνόμον Περιβολίων. Πρὸ τριμήνου ἀνευρέθη γυναικεῖον ἄγαλμα μὲ κοντάρι. Πού εἶναι αὐτὰ καὶ τόσα ἄλλα; Μία λαβὴ σπαθιοῦ, ἓνα θαυμάσιον προσωπεῖον κόρης, ἓνα ξίφος, κομμάτια ἀπὸ ἀμφορεῖς, δοχεῖα κλπ. εἶναι τώρα μέσα σὲ μιὰ χαρτοσακούλα εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ δημοτ. σχολείου. Ποίος θὰ ἐνδιαφερθῆ διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν ἀρχαίων αὐτῶν μνημείων καὶ τὴν ἴδρυσιν ἑνὸς μουσείου; Πότε θὰ γίνων γενικαὶ ἀνασκαφαὶ εἰς τὸ χωριό; Ποίος θὰ προστατεύσῃ τὸν ἀρχαιολογικὸν αὐτὸν θησαυρὸν καὶ θὰ συντελέσῃ νὰ φυλαχθῆ καὶ ὁ θησαυρὸς τῆς αἰσιοδοξίας καὶ τῆς πίστεως τῶν κατοίκων αὐτῶν; Εἶναι λυπηρὸν ὅτι τὸ κράτος ἀγνοεῖ τὴν Φιγαλίαν, ὅπου ἓνας δευτερός Παρθενῶν, ὁ Ἐπικουρείος Ἀπόλλων, διὰ τῶν αἰῶνων προσκαλεῖ ὅλους ἐκεῖ.

9. Ὅλα τὰ χωριά μας ἔχουν τοὺς γραμματισμένους των, πού κατέχουν καλὰς θέσεις εἰς τὸ κράτος. Ὅλα τὰ χωριά μας ἔχουν τὰ παλληκάρια των, πού πολέμησαν καὶ πολεμοῦν διὰ τὴν Πατρίδα. Εἰς τὰς Ἀθήνας μία καλὴ τακτικὴ ἄρχισε. Ἰδρύνονται σύλλογοι τῶν προερχομένων ἀπὸ τὰ χωριά, μὲ σκοπὸν νὰ μελετήσουν καὶ νὰ ἐνδιαφερθοῦν διὰ τὰ προβλήματα τῶν χωριῶν των. Ἡ Ἄνω Φιγαλία ἔχει καὶ αὐτὴ ἓνα ἰατρόν, 9 ἀξιωματικούς, ἓνα μηχανικόν, ἓνα δάσκαλον, 10 ὑπαξιωματικούς, 5 φοιτητάς, κ. ἄ. Εἰς τὴν πρωτεύουσιν δέ, ἰδρῦθη ἐφέτος καὶ ὁ «Σύλλογος Φιγαλιωτῶν» μὲ 300 μέλη. Ἄς στρέψωμεν γοργῶς τὴν προσοχὴν των οἱ σύλλογοι τῆς πρωτεύουσος εἰς τὰ χωριά των. Ἄς θεωρηθῆ ἐπεῖγον τὸ θέμα τῆς μελέτης τῆς ζωῆς τῶν χωριῶν μας. Δὲν ἀρκοῦν αἱ χοροεσπερίδες τῶν συλλόγων αὐτῶν καὶ αἱ ἐκδρομαὶ των εἰς τὰ χωριά των. Δὲν ἀρκοῦν τὰ μικρὰ κοινωφελῆ ἔργα τῶν χωριῶν, ὅταν μάλιστα γίνονται μὲ ἀργὸν ρυθμὸν. Δὲν ἀρκοῦν οὔτε οἱ δρόμοι, πού καὶ αὐτοὶ λείπουν. Δὲν ἀρκοῦν τὰ ἔκτακτα μέτρα, ὅταν ἀνακύπτουν ζητήματα εἰς ὁμάδα χωριῶν, οὔτε ἡ χορηγήσις λιπασμάτων καὶ αἱ πιστώσεις τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Χρειαζέται ἓνα εὐρὸ πρόγραμμα μελέτης

και θεραπείας τῶν προβλημάτων τῶν χωριῶν μας. Ἔχομεν 10.000 χωριά· εἶναι ζήτημα ἂν εἰς τὰ 9.000 οἱ χωρικοὶ μας ἔχουν κάποια ἀνεσις και ἐμπιστοσύνη διὰ τὸ μέλλον των. Χωριά ὡσάν τὴν Ἄνω Φιγαλίαν Ὀλυμπίας εἶναι χιλιάδες εἰς τὴν χώραν μας.

10. Ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι ἂν δὲν μελετηθῆ τὸ θέμα ὡς πρῶτιστον ἐθνικὸν θέμα προστασίας τῶν χωριῶν μας, τῶν φρουριῶν αὐτῶν τῶν ἐθνικῶν μας παραδόσεων και ἰδανικῶν, και ἂν δὲν ληφθοῦν συντόμως ὀλοκληρωμένα μέτρα καθολικῆς στοργῆς και λεπτομερειακῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς ζωῆς τῶν ἀγροτῶν μας, δὲν σώζονται τὰ χωριά μας και ἰδίως τὰ ὄρεινά χωριά μας. Ἄς γίνῃ μία μεγάλη ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην τοῦ θέματος ἀπὸ τοὺς ἐπιφανεστέρους παράγοντας τῆς πολιτείας. Πρέπει νὰ γίνῃ ἕνας συντονισμὸς τῶν λαμβανόμενων μέτρων ὑπὸ τῶν ποικίλων ὀργανισμῶν

διὰ τὰ χωριά μας. Φρονοῦμεν, δέ, ὅτι ὡς ἐπιστέγασμα ὄλων τῶν ὑπὲρ τῶν χωριῶν μέτρων πρέπει νὰ ἰδρυθῆ Ἄπουργεῖον ἐλληνικοῦ χωριοῦ. Μόνον τότε θὰ ὑπάρχῃ μία ἀνωτάτη κυβερνητικὴ ἀρχή, ποὺ θὰ συντονίζῃ κάθε ζωογόνον ἐνέργειαν διὰ τὰ 10.000 χωριά μας, θὰ μελετᾷ τὰ προβλήματα τῶν ὡς ἰδίων ἐθνικῶν κύκλων, θὰ παρακολουθῆ τὰς ἀνάγκας των, θὰ ἐποπτεύῃ διὰ τὰς χορηγομένης πιστώσεις ἀπὸ τὴν νομισματικὴν ἐπιτροπὴν, τὸ Ταμεῖον Παρακαταθηρῶν και Δανείων και τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν, θὰ ὑψώσῃ φωνὴν και διαμαρτυρίαν, ὅταν γίνεταί ἀνίσος διανομὴ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος μεταξὺ πόλεων και χωριῶν και θὰ παραμένῃ φρονὸς ἀκοίμητος τοῦ ἐλληνικοῦ χωριοῦ ὡς τοῦ πρώτου και ἀκλονήτου φυλακίου τῆς Πατρίδος.

ΚΟΣΜΑΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

ΒΙΚΤΩΡΙΑ

Ἢ πίστη σου βουνό, Βικτωρία,
 κι ὑψώνεται ἢ κορφὴ του στ' ἀκροούρανα.
 Τὸ μάτι σου δὲν κίότρεψε ποτές,
 κι ὅταν ὁ Ἄνουλινος, ὁ κριτῆς σου,
 σὲ ρώταγε κι ὅταν πεισματικὰ σοῦ ζήτηγε
 θυσίες νὰ κάνεις στοὺς θεοὺς του, νὰ σὲ
 λευτερώσει,
 ἀτάραχα τοῦ ἀποκρινόσουν και τοῦ ἀντιμί-
 λαγες.

Κι ὅταν στὴν πλατεῖα παλαίστρα,
 κρεμασμένη και μέσ' στὶς φλόγες γύρω σου
 τριγυρισμένη,
 τοὺς τρεῖς τοὺς λιόπαρδους ποὺ βγήκαν ἀπ'
 τὰ ἔγκατα
 ἄτρομη τοὺς ἀντίκρυσεσ και δὲ σ' ἀγγίξαν,
 οἱ ἄπιστοι, ἀπάνω, τρομαγμένοι ἐβούζαν.

Ἄπ' τῶν μελλοθάνατων τὴν πύλη μπήγες
 κι ἀπ' τῶν νεκρῶν τὴν πύλη σ' ἐβγαλαν.
 Μὰ τῶξερες καλά πὼς τῆς ζωῆς ἢ πύλη
 ἦταν ἐτούτη, και γιὰ τὴ ζωὴ ξεκίναγες,
 ἀλαφρωμένη και φωτοστεφανωμένη.

Χαῖρε, Βικτωρία, χαῖρε τοῦ Θανάτου νική-
 τρα.

ΑΓΙΣ ΘΕΡΟΣ

Ο ΙΕΡΟΣ ΑΥΓΟΥΣΤΙΝΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΚΩΦΑΛΛΟΙ

I. Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος (354-430), ὁ μέγας αὐτὸς ἐκκλησιαστικὸς πατὴρ τῆς Δύσεως καὶ συγγραφεὺς, ὁ ἀμιλλώμενος ἐν τῇ Ἀνατολῇ τὸν Ὁριγένην καὶ Χρυσόστομον, ἠσχολήθη παρεμπιπτόντως, εἰς τὴν πληθὺν τῶν ἔργων του, καὶ μὲ τοὺς κωφάλλους. Εἶναι ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίζωμεν τὰς ἐπὶ τούτου ἀπόψεις του ὄχι μόνον διότι πρόκειται περὶ τοῦ ἐπιφανοῦς συγγραφέως, ἀλλὰ κυρίως διότι αἱ ἀντιλήψεις του ἐπέδρασαν δυσμενῶς, ὅπως θὰ ἴδωμεν, ἐπὶ τῆς τύχης μυριάδων ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι ἔτυχε νὰ γεννηθοῦν κωφάλλοι ἢ νὰ πληγοῦν ἀπὸ τὴν κώφωσιν κατὰ τὴν παιδικὴν τῶν ἡλικίαν καὶ νὰ ἀπολέσουν κατὰ συνέπειαν καὶ τὴν λαλίαν των. Πάντως εἰς ὅσα σημεῖα τῶν συγγραμμάτων ἀναφέρονται κωφάλλοι, ὁ περιώνυμος συγγραφεὺς εἶναι κατηγορηματικὸς. Λησμονῶν τὸ συγκινητικὸν θαῦμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὑποστηρίζει ὅτι οἱ κωφάλλοι εἶναι ἀνεπίδεκτοι οἰασθήποτε μαθήσεως καὶ μορφώσεως, ὅτι δὲν δύνανται νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ τέλος ὅτι πρέπει νὰ ζοῦν εἰς τὸ περιθώριον τῆς κοινωνίας, ὡς φέροντες σαφῶς ἐπ' αὐτῶν τὰ σημεῖα τῆς θείας τιμωρίας. Ἄλλ' ἄς ἐξετάσωμεν ἀναλυτικώτερον τὰς ἀπόψεις τοῦ ἱεροῦ πατρὸς καὶ τὴν σειρὰν τῶν συλλογισμῶν, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησε διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς αὐτάς.

II. Ὁ ἱερός Αὐγουστίνος διεμόρφωσε τὰς ἀπόψεις του σχετικῶς μὲ τὴν δυνατότητα ἐκπαιδεύσεως τῶν κωφάλλων ἀπὸ τὰς κρατούσας φιλοσοφικὰς ἀντιλήψεις τοῦ Μεσαίωνα, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὑψώσει εἰς βάθρον ἀξιώματος τὰς ῥήσεις: «ἡ ἀκοὴ εἶναι ἡ θύρα τῆς διανοίας» (porta-mentis) «ἡ ἀκοὴ εἶναι τὸ ὄργανον τῆς ἀγωγῆς» (instrumentum disciplinae), «οὐδὲν ἐν τῇ νοήσει ὁ μὴ πρότερον ἐν τῇ αἰσθή-

σει» (nihil est in intellectu, quid prius fuerit in sensu), ἀξιώματα τῶν ὁποίων ἡ πηγὴ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἐφ' ὅσον, λοιπόν, εἰς τοὺς κωφάλλους ἡ «θύρα διανοίας», ἡ ἀκοή, εἶναι κλειστὴ καὶ ἐφ' ὅσον ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν προσπελάζει τὸν κόσμον τῆς διανοίας κυρίως διὰ τῆς αἰσθήσεως τῆς ἀκοῆς, ἤτοι φυσικὸν εἰς τὸν ἱερόν Αὐγουστίνον νὰ καταλήξῃ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι ματαίᾳ πᾶσα προσπάθεια διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν κωφάλλων. Βεβαίως εἶναι δυνατὴ ἡ ὑποκατάστασις τῆς μιᾶς αἰσθήσεως εἰς τὴν ἄλλην. Ἀλλὰ ἡ «συμπληρωματικότης» τῶν αἰσθήσεων καὶ αἱ δυνατότητες, αἱ ὁποῖαι εἶναι δυνατόν νὰ προκύβουν ἐντεῦθεν, διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν κωφάλλων, δὲν εἶχον τύχει τῆς δεούσης προσοχῆς κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Μεσαίωνα, μολοντι ἀρχαίωθεν τὰ εὐρέα λαϊκὰ στρώματα εἶχον παρατηρήσει τὸ φαινόμενον αὐτὸ καὶ μολοντι ὁ ἴδιος ὁ Αὐγουστίνος εἰς ἓν σημεῖον τῶν κειμένων του λέγει ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει τὴν δύναμιν νὰ δίδῃ εἰς τὰ ὄρα τὴν ἰκανότητα νὰ βλέπουν καὶ εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τὴν ἰκανότητα νὰ ἀκούουν⁽¹⁾.

Ἐκτὸς αὐτοῦ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἐνίσχυθη εἰς τὰς ἀπόψεις του τόσον ἀπὸ τὸ Ρωμαϊκὸν Δίκαιον, τὸ ὁποῖον συγκαταριθμεῖ τοὺς κωφάλλους μεταξὺ τῶν «μαινομένων» (furiosi) ὅσον καὶ κυρίως ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλην, τοῦ ὁποῖου τὸ κύριον ἦτο τεράστιον κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, ἡ δὲ ἀθηντία του ἐφ' ὅλων τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα εἶχε θίξει, ἦτο ἀδιαφιλονίκητος. Πράγματι ὁ Ἀριστοτέλης, ἐπειδὴ ἀκριβῶς δὲν εἶχε συλλάβει τὴν πραγματικὴν φύσιν τῆς κωφάλλιας καί, κυρίως, ἐπειδὴ δὲν εἶχε κατανοήσει ὅτι ἡ ἀλαλία εἶναι ψυχολογική

(1) Saint-Augustin: «Oeuvres Completes». Μετ. Raulx, τόμος XV, σ. 579.

συνέπεια τῆς κωφώσεως, εἶχεν ἀποφανθῆ ἤδη ὅτι «οἱ τυφλοὶ φρονιμώτεροι τῶν ἐνεῶν καὶ κωφῶν»⁽²⁾.

Ἡ ρῆσις αὐτῆ τοῦ Ἀριστοτέλους, μολοντοὶ δὲν εἶναι καταδικαστικὴ διὰ τοὺς κωφάλαους, διότι οὐδὲν περισσότερον λέγει εἰ μὴ ὅτι οἱ τυφλοὶ εἶναι πλέον εὐάγωγοι τῶν κωφάλαων, ἐν τούτοις ἦτο ἀρετὴ διὰ τὴν ἐνισχύσῃ τὸν ἱερόν Αὐγουστίνον εἰς τὰς ἀπόψεις του.

Ἄλλ' ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἐπροχώρησεν ἔτι περαιτέρω. Θεωρεῖ ὅτι οἱ κωφάλαοι δὲν δύνανται νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῶν δογμάτων τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ δὲν δύνανται κατὰ συνέπειαν νὰ μετέχουν καὶ τῆς χριστιανικῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Αἱ ἀντιλήψεις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως ὀφείλονται εἰς ὀρισμένας περικολὰς τῶν εὐαγγελίων, καὶ ἰδίως εἰς ὀρισμένα ἀποσπάσματα τῆς πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Πράγματι εἰς πλεῖστα σημεῖα τῶν εὐαγγελίων καὶ ἰδίως εἰς τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολὴν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου φαίνεται ὡς νὰ ἐξαιρέται ἡ σημασία τῆς ἀκοῆς διὰ τὴν πρόσκτησιν καὶ ἀφομοίωσιν τῶν δογμάτων τῆς πίστεως. Οὕτω: «Ὁ ἔχων ὅτα ἀκούειν ἀκουέτω» (Λουκ. ιδ' 36) «προφῆται καὶ βασιλεῖς ἠθέλησαν ἀκοῦσαι καὶ οὐκ ἤκουσαν» (Λουκ. ι' 24), «οὗτός ἐστιν ὁ υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός· αὐτοῦ ἀκούετε» (Μάρκ. θ' 7), «εἰ τις ἔχει ὅτα ἀκούειν, ἀκουέτω» (Μάρκ. δ' 23), «ὅταν ἀκούσωσι τὸν λόγον εὐθὺς μετὰ χαρᾶς λαμβάνουσιν αὐτόν» (Μάρκ. δ' 16-17), «Ἡσαΐας γὰρ λέγει, Κύριε, τίς ἐπίστευσε τῇ ἀκοῇ ἡμῶν; ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς, ἡ δὲ ἀκοὴ διὰ ῥήματος Θεοῦ» (Ῥωμ. ι' 16-17), «μὴ οὐκ ἤκουσαν; μενοῦν γε εἰς πᾶσαν τὴν γῆν ἐξῆλθεν ὁ φθόγγος αὐτῶν καὶ εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τὰ ῥήματα αὐτῶν» (Ῥωμ. ι' 18).

Αἱ φράσεις αὐταὶ βεβαίως ἔχουν καθαρῶς μεταφορικὴν σημασίαν· ἀλλὰ καὶ ἂν ἀκόμη θεωρηθῆ ὅτι ἔχουν κυριολεκτικὴν σημασίαν καὶ πάλιν ἡ χρησιμοποίησις των δύνανται κάλλιστα νὰ ἐξηγηθῆ ἀπὸ τὸ ἐπί-

πεδον τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς τεχνικῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ὅτε ὁ γραπτὸς λόγος ἦτο προνόμιον τῶν ὀλίγων, ἐνῶ ὁ προφορικὸς λόγος παρέμενε ὡς τὸ μοναδικὸν σχεδὸν μέσον ἐπικοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τούτοις αἱ φράσεις αὐταὶ ἐρμηνεύονται στενῶς, κατὰ γράμμα, καὶ μετὰ περιστῆν σχολαστικότητα ἀπὸ τὸν Αὐγουστίνον παρ' ὅλην τὴν εὐθυμάθειαν καὶ τὴν δξύνειαν, ἡ ὁποία τὸν διακρίνει, καὶ τὸ συμπέρασμα εἶναι φυσικόν. Ἐφ' ὅσον ἡ πίστις εἶναι ἐξ ἀκοῆς (*fides ex auditu*), ἐτόμενον εἶναι καὶ οἱ κωφάλαοι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἐστερημένοι τῆς ἀκοῆς, νὰ μὴ δύνανται νὰ γίνουν κοινωνοὶ τῆς πίστεως καὶ νὰ μετέχουν κατὰ συνέπειαν καὶ τῆς χριστιανικῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Ὁ ἱερός Πατὴρ εἶναι κατηγορηματικὸς μάλιστα. Εἰς ἓν σημεῖον τῆς ἀπολογητικῆς μελέτης του «Ἐναντίον τοῦ Πελαγίου» ἀποφαίνεται: «Ἡ ὁποία ἀναπηρία ἐμποδίζει προσέτι τὴν πίστιν, τοῦ Ἀποστόλου ὁμολογοῦντος, ὁ ὁποῖος εἶπεν: ἄρα ἡ πίστις ἐξ ἀκοῆς» (*quod vitium etiam ipsam impedit fidem, apostolo testante, qui dicit: igitur fides ex auditu*)⁽³⁾. Εἰς τὸ ἐπιχείρημα, τὸ ὁποῖον θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀντιτάξῃ κανεὶς ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὅτι δηλαδὴ ἡ «κοινωνία» τῆς πίστεως εἶναι δυνατὸν νὰ γίνῃ καὶ διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν γραπτῶν κειμένων τῆς χριστιανικῆς θρησκείας, ὁ ἱερός Αὐγουστίνος καὶ πάλιν διαφωνεῖ. Ἰσχυρίζεται ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη οἱ κωφάλαοι κατορθώσουν νὰ ἐκμάθουν γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, καὶ πάλιν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ «μνηθῶν» εἰς τὰ δόγματα, διότι ἀπλούστατα δὲν θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ συλλάβουν τὸ πνεῦμα τῶν ἱερῶν κειμένων. Χαρακτηριστικὸν εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ εἶναι τὸ ἀπόσπασμα τοῦ σχολιαστοῦ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου Estius: «Πράγματι ὁ ἐκ γενετῆς κωφὸς τὰ γράμματα διὰ τῶν ὁποίων ἡ πίστις ἐκφράζεται δὲν δύνανται νὰ κατανοήσῃ, διότι μόνον διὰ τῆς ἀκοῆς δύνανται νὰ προσκτηθῆ ἡ σημασία των» (*nam surdus natus literas quibus lectis fidem concipat, discere non*

(2) De sensu (περὶ αἰσθήσεως) κεφ. Ι, σ. 473, ἐκδοσις Bonitz.

(3) Augustin: «Contra Pelagian», III, κεφ. 4, Migne Patrologia Lat XLIV.

potest, qui per auditum debet earum significatio dari et accipi (4).

Τέλος ὁ ἱερός Αὐγουστίνος αποκλείει τοὺς κωφάλαλους, ἐμμέσως βεβαίως, καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, διότι φέρουν ἐμφανῶς καὶ σαφῶς ἐπ' αὐτῶν τὰ «σημεῖα» τῆς θείας τιμωρίας. Τοὺς τυφλοὺς μάλιστα καὶ τοὺς κωφάλαλους θὰ ἐπικαλεσθῆ ὁ ἐπιφανὴς συγγραφεὺς διὰ τὰ ἀντιμετωπίσῃ τοὺς Πελαγιανούς, οἱ ὁποῖοι δὲν παρεδέχοντο τὸ δόγμα τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος. Ἀκριβῶς—λέγει ὁ ἱερός Αὐγουστίνος—οἱ ἐκ γενετῆς τυφλοὶ καὶ κωφάλαλοι ἀποδεικνύουν ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑποφέρουν οἱ ἀπόγονοι ἀπὸ τὰς ἁμαρτίας τῶν προγόνων των, μολονότι οἱ ἴδιοι προσωπικῶς εἰς οὐδὲν ἁμάρτημα ἔχουν ὑποπέσει (5).

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ ἱερός Αὐγουστίνος, ἐνῶ εἶναι ἀπόλυτος εἰς τὰς δυσμενεῖς κρίσεις του διὰ τοὺς κωφάλαλους, ἐν τούτοις εἰς ὀρισμένα σημεῖα τῶν ἔργων του παραδέχεται ὅτι ὑπάρχουν καὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς οἱ κωφάλαλοι εἶναι δυνατόν νὰ ἐκπαιδευθοῦν καὶ νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Ὁ ἴδιος μάλιστα ἀναφέρει ὅτι ἐγνώρισεν εἰς τὸ Μιλᾶνον κωφάλαλον, καλῆς ἐμφανίσεως, ὁ ὁποῖος ἦτο πνευματικῶς εἰς μὲγαν βαθμὸν καλλιέργημένος καὶ συνενοεῖτο, θαυμάσια μάλιστα, μὲ τὸ περιβάλλον του (6).

III. Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀντιλήψεις τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου σχετικῶς μὲ τὴν ἀγωγὴν τῶν κωφάλαλων καὶ τὴν ἐνταξιν αὐτῶν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν γενικώτερον, καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν χριστιανικὴν ἐκκλησίαν. Ὁφείλονται κυρίως, ὅπως ἐσημειώσαμεν ἤδη, εἰς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Μεσαίωνος, εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς τὴν στενὴν καὶ σχολαστικὴν προσήλωσιν εἰς τὸ γράμμα τῶν Εὐαγγελίων. Αἱ

ἀντιλήψεις αὗται, μοιραία διὰ τοὺς κωφάλαλους, ἴσχυσαν, λόγῳ τοῦ κύρους τοῦ συγγραφέως, καθ' ὅλους τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους, ἐπηρέασαν καὶ καθώρισαν τὴν στάσιν τῆς ἐπισήμου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τῶν κωφάλαλων καὶ συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἀποθαρρυνθοῦν ὅλαι αἱ προσπάθειαι διὰ τὴν ἀνακάλυψιν μιᾶς μεθόδου διὰ τὴν ἀγωγὴν καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἀποκλήρων αὐτῶν τῆς ζωῆς.

Εὐτυχῶς μὲ τὴν αὐγὴν τῶν νέων χρόνων καὶ μὲ τὰς προόδους τῆς ἱατρικῆς, ἢ ὁποῖα συνέλαβε τὴν πραγματικὴν φύσιν τῆς κωφάλαλλας, αἱ ἀντιλήψεις τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου ἤρχισαν βαθμιαίως νὰ ὑποχωροῦν, νὰ ἐγκαταλείπονται, διὰ τὰ ἀνατραποῦν τελικῶς. Ἡ ἀνατροπὴ τῶν σχολαστικῶν αὐτῶν ἀντιλήψεων συνετέλεσεν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀναθεώρησιν τῆς στάσεως τῆς ἐπισήμου Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τῶν κωφάλαλων, ἀφ' ἑτέρου δὲ διηκούλυε τὴν ἀποκάλυψιν μεθόδων διὰ τὴν ἀγωγὴν αὐτῶν κατ' ἀρχὰς διὰ τῆς μιμητικῆς γλώσσης καὶ ἀργότερον διὰ τοῦ προφορικοῦ συστήματος (methode Orale) καὶ ὠδήγησεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὴν ἰδρυσιν τῶν πρώτων σχολείων διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν κωφάλαλων, εἰς τὴν Γαλλίαν ἀπὸ τὸν Abbe de l' Erée, εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀπὸ τὸν Thomaseo Silvestro, ἐπίσης κληρικόν, καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν ἀπὸ τὸν Heinicke. Βεβαίως οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ αὐτοὶ συνήντησαν πολλὰς δυσκολίας καὶ ἀντιμετώπισαν παντοίας ἀντιδράσεις, ἀπὸ εὐαρίθμους ἰδίως ἱερωμένους, οἱ ὁποῖοι ἐπιλήσιμονες τοῦ «Ἐφραθά» (ἀνοήχθητι), τὸ ὁποῖον εἶπεν ὁ Χριστὸς εἰς τὸν κωφάλαλον τοῦ κατὰ Μάρκον Εὐαγγελίου, δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τοὺς ἄμβωνας τῶν ἐκκλησιῶν νὰ κατακεραυνώσουν τοὺς πρωτοπόρους καὶ σκαπανεῖς τῆς προόδου, ἐπικαλούμενοι χωρία τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου. Ἐν τούτοις αἱ ἀντιδράσεις αὐταὶ δὲν κατόρθωσαν νὰ ἀνακόψουν τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν. Τὰ πρῶτα σχολεῖα εἶχον ἰδρυθῆ πλέον, οἱ κωφοὶ ἤκουαν τώρα «λόγους βιβλίου» κατὰ τὴν ρῆσιν Ἡσαίου τοῦ Προφήτου.

(4) Estius: Comment. in cap. X par. 14 ep. ad Roman.

(5) Augustin: «Contra Pelagian», III κεφ. 4 (Migne Patrologia Lat. XLIV).

(6) Augustin: «De Quantitate Animae», κεφ. 18 (Migne, Patrologia Lat XLIV), Pag. 707.

ΜΙΣΟ ΤΟΙΣ ΕΚΑΤΟ...

Δειλινό στην ήσυχη μακεδονική πόλι.

Στό φτωχό νοικοκυρεμένο άνωγι, κοντά στην άγορά, είναι συγκεντρωμένη όλόκληρη ή οίκογένεια Π. Στή γωνιά, κοντά στό παράθυρο, άνακαθισμένος, γυρός στό μαξιλάρι του, αδύνατος και χλωμός ό πατέρας. Μιά πολύχρωμη μακεδονίτικη «μπατανία» σκεπάζει τά παράλυτα πόδια του. Κάθε τόσο άπλώνει τά αδύναμα χέρια, στηρίζεται, αλλάζει θέσι. νά ξεκουράσει τό βασανισμένο του κορμί. Ήπειτα κοιτάζει έξω, στην άπέναντι στέγη τις «δεχοτούρες», πού ραμφίζονται και στροφιγυρίζουν άεικίνητες. Ή γυναίκα του βράζει πατάτες στό διπλανή κουζίνα για τό λιτό βραδυνό τους. Ό γυός του, ό Βαγγελάκης, ένα μελαχροινό άγόρι έντεκα χρονών μελετάει στό στό τραπέζι της μέσης πού τό σκεπάζει παληό τραπεζομάντηλο με ύφαντους καθαιλαρέους κυνηγούς. Οί δυό μικρότερες αδελφές του, καθισμένες χάμω, στό πολύχρωμο κίλημι, πασχίζουν νά στολίσουν με ένα κόκκινο κουρέλι την άνάπηρη κούκλα τους.

Κάποιος άκούστηκε ν' άνεβαίνει βαρειά στην ξύλινη σκάλα. Χτύπησε στην πόρτα. Άνοίγει ό Βαγγελάκης. Είναι ό κλητήρας. Καλησπερίζει, με κάποια συστολή.

— Ένα χαρτί για σάς...

Ό παράλυτος άπλωσε τά λιπόσαρκα δάχτυλα, τό πήρε. Ήλθε από την κουζίνα ή γυναίκα του, τόν βόηθησε, ύπεγράφη για την παραλαβή, έφηνγε ό κλητήρας. Κόλλησαν τά παιδιά γύρω στόν πατέρα τους, τό ένα κορίτσι σέρνοντας από κοντά και την κούκλα.

Διάβασε ό παράλυτος και τούθε, σύγκρο, χλώμιανε περισσότερο από τό ταχτικό του. Ξαναδιάβασε και δέν θέλει νά καταλάβη. Κοιμένες φράσεις ξεφεύγουν άπ' τά δόντια του.... Τους άπαλλοτριώνουν τό σπíti, τό πέρνει λείει ό δρόμος... Πώς, τότε, γιατί; Στενεύει ό ζωντανός κύκλος γύρω στόν πατέρα. Άνασαινει βαρειά ή γυναίκα, ζαλλίζεται, κόβονται τά γόνατά της, κάθεται στην άκρη του μεντεριού. Τά μακρά είναι έτοιμα νά μηξήσουν τά κλάμματα.

★

Στό παληό κληρονομικό διώροφο γεννήθηκε ό πατέρας και τά παιδιά του. Σκέπαζε τώρα τη δύστυχη οίκογένεια, Ένάμισο δωμάτιο, στό άνωγι, τούς στέγαζε. Δυό μαγαζάκια, στό ισόγειο, τούς ζούσαν με τά λίγα κατοστάριζα τό νοίκι. Μοναδικός τους πόρος. Ούτε σύνταξη ούτε άλλο τίποτα, άφ' ότου έμεινε παράλυτος από άγνωστη άρρώστια ό πατέρας. Ή μάνα είναι καρδιακή. Ή φτώχεια μεγάλη. Άλλά με-

γάλη κι' ή νοικοκυρωσίνη, ή άξιοπρέπεια, ή όμόνοιά τους. Άξιαγάπητοι άνθρωποι!

Σήμερα άστροπελέκι έπεσε στό φτωχόσπιτο και τούς μαμάρωσε. Τί θα έβρισκαν με τά ψιχουλα μιάς μικρής άποζημίωσης, στέγη, εισόδημα; Ούτε ιδέα! Έκλαψαν, λιποθύμισε ή μάνα, στρίγγλισαν τά παιδιά. Ήλθαν οί γείτονες. Άργά τά μεσάνυχτα βόηξαν λίγο τόν έαυτό τους. Γονάτισε ή μάνα και τά παιδιά, έσκυψε τό κεφάλι ό παράλυτος μπροστά στό κονισματα, ξεχούσαν την άγωνία τους...

—Θέ μας, χάνουμε τη στέγη και τό ψωμί μας, τό λιγοστό... Σταυρό σηκώνουμε χρόνια, δέ βαστάμε άλλο...

★

Τότερα ξελαγάρισε τό μυαλό τους, συμβουλευτήσαν κι' άλλους, μελέτησαν την ύπόθεσί τους κι' άποφάσισαν νά γράψουν τούτο τό γράμμα στην κυρία Νικολοπούλου, στην Άθήνα:

«Φιλτάτη κ. Φωτεινή. Χαίρεται. Ήγινόμεν και ύγιαν ποθούμεν και δι' έσάς... Πανίσχυρος γείτονας πρίν πολλά χρόνια, όταν έγώ ύπηρέτουα εις τόν στρατό, έπέτυχε νά πάρη ό νέος δρόμος του σχεδίου τό μεγαλύτερο μέρος από τό σπίτι μας. Διά νά βελτιώση τά οικόπεδά του ό γείτων. Ένώ ήμπορούσε με μικρόν λόξευμα και μηδαμινή θυσία (6 μέτρα τετραγωνικά) νά μείνη και εις έμέ (έστω και με μεγάλην ζημίαν) Ικανόν μέρος της πτωχικής κατοικίας μου και τά μαγαζάκια νά ζήσωμεν... Πράξατε ό,τι σάς φωτίση ό Πανάγαθος διότι ήμεις είμεθα αδύναμοι εις όλα...».

Κόλλησαν τό φακέλλο, φίλησαν τό γράμμα, κάμαν τό σταυρό τους και τώστειλαν στην πανίσχυρη πρωτεύουσα, στόν πρόξενό τους, πού χριστιανική άγάπη τούς είχε χαρίσει στην Άθήνα. Πρίν λίγα χρόνια, ή κυρία Νικολοπούλου άρχισε ν' άλληλογραφη με τόν Βαγγελάκη, διαλέγοντας στην τύχη αυτόν από τις «οίκογενειακές καρτέλλες» του Κέντρου Κοινωνικής Προνοίας. Ό Βαγγελάκης είχε τά χρόνια του παιδιού της ακριβώς κι' όπως σημειώνει ή καρτέλλα «έπασχε με τις αδελφές του από κατάθλιψη λόγω της μεταγωγικής άτμοσφαιρας του πονεμένου σπιτιού τους».

★

—Άλλά έγώ κύριέ μου δέν έχω ιδέαν πώς νά τούς βοηθήσω. Ό άντρας μου είναι ένας έμπορος. Μιά αδύνατη γυναίκα έγώ. Τί μπορώ νά κάνω; Μόνο νά τούς λυπάμαι, νά τούς λυπάμαι αφάνταστα και νά μιλω γι' αυτούς... Μιά φίλη μου με άκουσε, μίλησε στόν άντρα της,

ἐκεῖνος στὸν ἀδελφό του κ' αὐτὸς μὲ συνέ-
στισε σὲ σᾶς, νὰ μὲ συμβουλευέτε...

Νὰ συμβουλευήη κανεὶς ὅτι χρειάζεται νὰ τρο-
ποποιηθῆ τὸ Σχέδιο ἐκεῖνης τῆς πόλεως, πού
εἶχε καταρτισθῆ πρὶν εἴκοσι χρόνια! Καὶ νὰ
γίνῃ αὐτὸ παρὰ τὴν ἀντίδρασι τοῦ ἰσχυροῦ γεί-
τονα πού θὰ πρέπει νὰ χάσῃ ὠφελήματα κ' ἄς
εἶναι παράνομα...

—Ἡ πιθανότης πού ἔχετε νὰ πετύχῃ αὐτὴ ἡ
προσπάθεια, στὴν περιπτώσι μας δὲν εἶναι οὔτε
μισὸ τοῖς ἑκατὸ...

Ἀπάντησα στενοχωρημένος. Ὅμως εἶδα τό-
ση θλίψι στὸ πρόσωπο τῆς συνομιλήτοιάς μου,
ὥστε χαμήλωσα τὰ μάτια μου μὲ ντροπῆ. Τὸ
ἐνδιαφέρον, ἡ ἀγάπη τῆς γιὰ τὸν παράλυτο,
εἶχε προκαλέσει μιὰ ἀναπάντεχη παρουσία μέ-
σα στὸ γραφεῖο μου: Ἐνας βασανισμένος, γλω-
μὸς καὶ ἀδύνατος ἄνθρωπος ἀνασηκωνότανε στὰ
μαξιλάρια του καὶ μὲ κίτταξε κατὰματα γυ-
ρεύοντας σωτηρία... Ὁ ἄνθρωπος εἶναι περι-
εργο ὄν, κακὸ πολλὰς φορὰς ἀλλὰ ἀνίκανο ν'
ἀνθέξῃ στὴ φλόγα τῆς ἀγάπης.

Μισὸ τοῖς ἑκατὸ πιθανότης (Ξαναεἶπα). Ἔ-
στω! Εἶναι ὅμως, τὸ λίγο αὐτὸ, ἓνα φεγγίτακι,
ψηλά στὸ κελλί μᾶς φυλακῆς, πού σκίζει τὸ
σκοτάδι τῆς πού θυμίζει ὅτι ὑπάρχει ὁ ἐλευ-
θερος κόσμος, ὁ Οὐρανός... «Στὸ Θεὸ ἀρέσει
νὰ πραγματοποιηθῆ τὶς μικρὲς πιθανότητες».

Σήκωσα τὸ κεφάλι καὶ τῆς εἶπα θαρρομένος:

—Κυρία μου, ἔσειξ θὰ μπορέσετε ἴσως νὰ
σώσετε τὸν παράλυτο, κουβαλῶντας τον ὡπως
κάνατε σήμερα μέσα στὴν καρδιά σας, παντοῦ...
Ἔχετε μόνον μισὸ τοῖς ἑκατὸ πιθανότητες ἐπι-
τυχίας τοῦ ἀγῶνος σας. Ναι, ἀλλὰ καὶ κάτι
ἀκόμα: Τὸ πᾶν! Τὴν ἀγάπῃ καὶ τὴν Πίστι σας...

★

Στὸ φτωχόσπιτο τοῦ παράλυτου κάθε γράμ-
μα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα καὶ συναγεράμωτος. Ὁ Βαγ-
γελάκης τὸ ἀρπαξε ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ ταχυδρο-
μου. Τὰ κοριτοσάκια ἔβαζαν τὶς φωνές. Ἡ μά-
να τους σκοπούσε βιαστικά τὰ χέρια τῆς στὴν
ποδιά τῆς κ' ἔτρεχε μέσα. Τὸ παλὸ σπιτάκι,
οἱ τοῖχοι, ἡ σκάλα, τὸ χαγιάτι μὲ τὶς γλάστρες
ἔνοιωθε λὲς τὴν ἀγωνία τῶν ἀνθρώπων του.
Πρὶν ἀνοίξουν τὸ φάκελλο γύρευαν νὰ μαντέ-
ψουν τὸ μήνυμα... Θὰ πανηγύριζαν; Θὰ ἐκλα-
γαν ὄλοι μαζῆ; Ἔπειτα ὁ πατέρας στηριζό-
τανε στὰ μαξιλάρια, σήκωνε τὸ γράμμα στὰ
λιπόσαρκα δάχτυλα, διάβαζε:

«...Μὲ συνέστησαν σ' ἓνα καλὸ ἄνθρωπο τε-
χνικό. Παράτησε τὴ δουλειά του νὰ πάῃ στὸ
ἴδιον γραφεῖο, νὰ δῆ τὰ σχέδια. Ἐβρεχε ἔξω κ'
ἔγινε μούσκεμα... Μὲ μιὰ μικρὴ κἀμαρ τοῦ δρό-
μου—ἀσθίμαντ εἶναι—θὰ σωθῆ, λέει τὸ σπῆ-
μας. Ἐκανε ὁ ἴδιος τὰ σχεδιαγράμματα...».

Μέρες ἀναμονῆς. Νέο γράμμα:

«...Ἐπεβλήθη ἡ αἴτησις καὶ τὰ σχέδια. Κου-
ράγιο!»

Πάλι ἀναμονή, μήνας. Ἄλλο γράμμα:

«...Ἀπάντησε τὸ ἴδιον γραφεῖο.

Καρδιοχτύπια...

«...Διαβιβάζει τὴν αἴτησι στὸν Δῆμο σας.
Φροντίστε τώρα εἴσεσι...».

Ἔβαλε καὶ τὸν κουβάλησαν, ὁ παράλυτος στὸ
Δημοτικὸ Συμβούλιο, εἰς τοπικὲς ἀσχέσι. Πῆρε
ἔπειτα χαρτί καὶ πέννα στὸ χέρι.

Τὰ μῆνύματα γυρίζαν τώρα, ἀντίστροφα,
στὴν Ἀθήνα:

«...Τὸ Δημοτικὸ Συμβούλιο δὲν συζήτησε τὴν
αἴτησι. Ἰσομομή...».

Ἄλλοτε μ' ἐλπίδες:

«...Ἰσοσχεθῆσαν νὰ βρεθῆ τρόπος...».

Στὸ τέλος, ἡ ἀπογοήτευσις:

«...Μὲ βαρέθησαν. «Δὲν εἶναι φιλανθρωπικὸ
κατάστημα ὁ Δῆμος» μοῦ εἶπαν, ὁ γείτονας εἶχε
πάρει, λέει, πρὶνὰ τὸν δρόμο καὶ πῶς ν' ἀλ-
λάξουν τὸ σχέδιο...».

★

Διάβαζε ἡ κ. Νικολοπούλου τὰ γράμματα,
καίγοτανε ἡ καρδιά τῆς. Ντυνότανε, ἔτρεχε στὸ
ἴδιον γραφεῖο. Πέρασε ὁ χειμῶνας, ἦλθε τὸ κα-
λοκαίρι. Ἡ κ. Νικολοπούλου γνωρίστηκε σὲ μιὰ
λουτρόπολι μὲ τὴν γυναῖκα ἐνὸς ἰσχυροῦ, τῆς
μίλησε γιὰ τὸν παράλυτο, πῆρε συστάσεις. Νέα
αἴτησις θὰ ἔφτανε στὰ χέρια τοῦ ἴδιου.
Ἄναμονή πάλι...

Τὶ ἀτυχία! Ἄλλαξε ὁ ἴδιος, χάθηκε ἡ
αἴτησις στὰ συρτάκια του! Ἡ κ. Νικολοπού-
λου ἔχει μάθει πᾶ τις πόρτες, τις κακοτυπίας.
Ἄς φοβάται ὁ ἄντρας τῆς ὅτι θὰ γίνετα ἐνο-
χλητικὴ στοὺς ἄλλους. Ἐκεῖνη εἰτοίμασε ἀντί-
τυπα τῆς αἴτησεως, φωτοτυπίας τῶν σχεδίων
γιὰ νὰ ἀντιπαραστή τὰ χαμένα!

Εἶδαν κ' ἀπόειδαν. Στὸ τέλος ἔφεραν τὸν
παράλυτο στὴν Ἀθήνα. Ὁ ἴδιοκτῆτης ἐνὸς
φορητοῦ αὐτοκινήτου μὲ ἐμπορεύματα, συμπό-
νεσε καὶ τὸν ἔφερε μ' αὐτὸ στὴν πρωτεύουσα.
Εἴκοσι ὄρες ταξίδι! Δυὸ ἄντρας ἔπειτα, ἀπὸ
τὴν Καισαριανή (ὅπου βολεύτηκε σὲ ἓνα συγ-
γενῆ του), τὸν ἀνέβασαν μὲ μέσα στὰ χέρια
ὡς τὸ γραφεῖο τοῦ ἴδιου. Πονόφυκος ἐ-
κεῖνος συγνήθησε, διέταξε:

—Καλά, καλά, νὰ γίνῃ ἡ τροποποίησις τοῦ
σχεδίου!

Σημείωσαν τὴν ἐντολή οἱ ἀρμόδιοι στὰ χαρ-
τιά τους. Δάκρυσε ὁ παράλυτος, ζήτησε νὰ φι-
λήσῃ τὸ χέρι τοῦ ἴδιου. Ἐκεῖνος, μ' εὐγέ-
νεια, τὸν ἐμπόδισε...

★

Ἐφυγε ἡ συνοδεία χαρούμενη γιὰ τὴν Μα-
κεδονία. Ἐτρεξε ἡ κ. Νικολοπούλου στὸ ἴ-
διον γραφεῖο, νὰ πάσῃ τὸ καλὸ μαντάτο.

—Ἐπεγράφη τὸ Διάγραμμα;

Ζαλίστηκε. Τῆς ἀπαντοῦν:

—Ὅχι... Δὲν ἀπορνεῖ νὰ γίνῃ τίποτα...

Δὲν κατόρθωσε νὰ μάθῃ τί ἔγινε κ' ἄλλαξαν
ἔτσι τὰ πράγματα. Ξαναπῆγε. Ἐπειτα κατὰλα-
βὲς πὸς τὴν βαρέθηκε, ἡ ὑπηρεσία. Εἶχαν κ'
αὐτοὶ τὶς δουλειές τους...

Λύγισε. Μὲ βαρεῖα καρδιά πῆρε τὴν πέννα
στὰ χέρια τῆς καὶ δακρυσμένη ἔγραψε στὸν πα-
ράλυτο:

«...Δὲν μπορῶ νὰ κάνω τίποτε ἄλλο γιὰ σὰς. Μὲ μεγάλη μου λύπη καταθέτω τὰ ὄπλα. Μόνον ὁ Θεὸς θὰ μπορούσε νὰ δώσῃ λύσι στὸ δράμα σας».

Δὲν ἤθελε νὰ σκεφθῆ καὶν τί θὰ γινότανε στὸ ἀνώγι, ἐκεῖ στὴν ἀκριτικὴ πόλι.

★

Ἔνα βράδυ, ἀργά, χτύπησε τὸ τηλέφωνό μου. Ἦταν ἡ κυρία Νικολοπούλου. Ἦ φωνὴ τῆς ἔτρεμε:

—Ἦ τροποποιήσις ὑπεγράφη!...

—Τί; Ἀλήθεια;... Πῶς;

Καμμιά ἀπάντησις. Φοβήθηκα μήπως ἡ συνομιλήτριά μου, ἔπεσε κάτω μετὰ τὸ «νεκικήκαμεν», σὰν τὸν Μαραθωνοδρόμο. Εὐτυχῶς μόνον τὴ μιλιὰ τῆς, εἶχε χάσει, ἀπὸ τὴ συγκίνησι καὶ σὲ λίγο μὲ πληροφόρησε πῶς μιὰ ὕστατη ἀπεγνωσμένη προσπάθεια τοῦ παράλυτου, ἕνα γράμμα του ποὺ ἴσως ἄλλοτε θὰ πήγαινε χαμένο, ἀξιοποίησε ὅλους τοὺς ἀγῶνες τῆς κυρίας Νικολοπούλου. Εἶχε ἔλθει τὸ «πλήρωμα τοῦ χρόνου». Ἦ κρατικὴ μηχανὴ δούλεψε σωστὰ καὶ ἡ δουλειὰ τελείωσε ἀπροσδόκητα καὶ γρήγορα!

—Τὸ «μισὸ τοῖς ἐκατὸ» ἐξέρδισε!

Φόναξα στὴν κυρία Νικολοπούλου, συγκινημένος κι' ἐγὼ ἀπὸ τὸ εὐτυχὲς τέραμα τοῦ μεγάλου ἀγῶνα τῆς.

★

Αὐτὰτα ὅμως βαθειὰ ὁπρακτικογράφος τῆς ἀληθινῆς πάλι αὐτῆς ἱστορίας, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σταματήσῃ ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ ὠραῖο «χέπτῃ ἔντ»...

Πέντε μῆνες ἀργότερα, ἕνα νέο, ἀντίθετο, διάταγμα κατήργησε τὸ προηγούμενο, ξανάφερε τὸν δρόμο πάνω στὸ φτωχόσπιτο τοῦ παράλυτου...

Καὶ τούτῃ τῇ στιγμῇ ποὺ γράφω, ἴσως πάλι ὁ Βαγγελάκης ἢ μιὰ ἀδελφοῦλα του θὰ τινάζεται στὸ κρεβάτι τὸ βράδυ στριγγλίζοντας, ἄγρια, κρῦβοντας μὲ τὶς παλάμες τὰ μάτια, κάτω ἀπὸ τὸ ἄγχος τοῦ ταχτικοῦ πὰ ἐφιόλητῃ τους:

—Τὸ σπῆτι μας! Τὸ γκρεμίζουν!...

Ἦ παράλυτος—ἐκεῖνος δὲν κλείνει ὁλότελα μάτι τοῦτον τὸν καιρὸ, ἀφήστε πᾶ τὴ δύστηνη γυναῖκα του—θὰ καθησυχάσῃ ἴσως τὴν παιδικὴ καρδοῦλα μ' ἕνα ψέμμα:

—Κοιμήσου παιδί μου, κοιμήσου... Δὲν μᾶς τὸ πέρνουν, ὄνειρο ἦταν...

.....

Ἔμεῖς ὅμως, ἀγαπητοὶ ἀναγνώστες, τί θὰ ποῦμε; Γιατί εἶναι τώρα ἡ σειρά μας. Ὅποιος μπορεῖ, ὅπως μπορεῖ, ἄς βοηθήσῃ. Δὲν εἶναι ζήτημα χρημάτων, ἀλλὰ ἀγάπης. Ἐκεῖνη μπορεῖ νὰ τροποποιήσῃ πάλι, ὄχι μόνον τὸ σχέδιο τῆς μακεδονικῆς πόλης (ἡ καλὴ ἀρχὴ ἔχει γίνεῖ) ἀλλὰ ἀκόμα καὶ βουνὰ νὰ μετατοπίσῃ... Ἦ ἀλυσίδα τῆς ἀγάπης ποὺ ξεκίνησε ἀπὸ μιὰ καρτέλλα τοῦ Κέντρου Προνοίας, χρειάζεται καὶ ἄλλους κρῖκους γιὰ νὰ νικήσῃ. Προστεθεῖτε καὶ σεῖς, ὅσο εἶναι καιρός.

ΟΥΤΙΣ

ΤΟ ΣΤΕΦΑΝΙ ΤΩΝ ΧΕΙΡΙΩΝ ΣΟΥ

Τὸ στεφάνι τῶν χειρῶν Σου
κλείνει ἀθάνατο νερὸ
καὶ πετοῦν, γιὰ νὰ τὸ πιοῦνε,
κρυσταλλένιο, δροσερὸ,
οἶ ψυχρὸς μας, περιστέρια.

Τ' ἀγγελούδια τὶς ζηλεύουν
Κι' ἕνα χερουβεῖμ μικρὸ,
θέλοντας γιὰ νὰ τὶς διώξῃ,
μ' ἄγιο ζῆλο, ἱερό,
τὶς πετροβολᾷ μ' ἀστέρια.

Ἦ φωνὴ Σου τὸ σασιτίζει.

—Ἄφησε νὰ πιοῦν νερὸ
τοὺς ἀνθρώπους κι' ἔχουν σκάψει,
διψασμένοι, ἀπὸ καιρὸ,
μὲ καρφὶ τὰ δύο μου χέρια!

Ε. ΜΑΪ-ΝΑΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΚΑΙ ΩΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

“Ας επιτραπῆ εἰς τὴν παρούσαν στήλην νὰ περιορισθῆ αὐτὴν τὴν φορὰν εἰς τὸ νὰ ἐξάρη δύο, βασικὰ ὅμως ὡς φρονεῖ, σημεῖα κρίνοντα τὸν ὅλον ἀγῶνα, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ αἱ «Ἀκτίνες» ἐτάχθησαν. Ἀποτελοῦν, ὅσα θὰ εἴπωμεν, καὶ ἓνα εἶδος βοηθήματος διὰ νὰ συνειννοῦμεθα καλύτερα, ὅταν τὰς ἀρχὰς αὐτὰς τὰς ἐφαρμόζωμεν εἰς τὰ ἐπὶ μέρους.

“Ας συνοψίσωμεν, λοιπόν, μερικά πράγματα, ποὺ ἐλέχθησαν, ἐν σχέσει μὲ τὸ τί ζητοῦμεν διὰ νὰ ἐμφανισθῆ τὸ Εὐαγγέλιον ὄχι μόνον ὡς μήνυμα, ἀλλὰ καὶ ὡς δύναμις.

Πρέπει — συνεχῶς τὸ λέγομεν — ἢ προσπάθεια τῆς ἀνοικοδομήσεως τῆς ἀνθρωπότητος, ἔπειτα ἀπὸ τὸ σημερινὸ γκρέμισμα, νὰ βασισθῆ ἐπάνω εἰς τὸ Εὐαγγέλιον. Ἄλλ’ ἐδῶ χρειάζεται κατὶ νὰ λεχθῆ, ἀπαραίτητον διὰ τὴν καθοδήγησίν μας. Ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου ὁ ἀνθρώπος ὁ σημερινὸς ἔχει ἔλλειψιν, εἶναι βεβαίως καὶ ἡ ἀκρόασις τοῦ Εὐαγγελίου, εἶναι ὅμως καὶ κάτι ἄλλο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπροσέξαμεν ὅσον θὰ ἔπρεπε. Ἡ ἀνθρωπότης ἔχει ἀνάγκην νὰ αἰσθανθῆ τὸ Εὐαγγέλιον ζωντανόν. Δὲν ζῶμεν εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ περιεχόμενον τοῦ Εὐαγγελίου ἦτο ἄγνωστον, ἀλλ’ εἰς τὴν ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἄγνωστος εἶναι ἡ δύναμις τοῦ Εὐαγγελίου.

Βεβαίως καὶ σήμερον ἡ γνῶσις τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἀνεπαρκής. Ἄλλὰ κυρίως ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὁ σύγχρονος ἀνθρώπος ἀναζητεῖ, εἶναι νὰ νοιώσῃ

τὸ Εὐαγγέλιον, νὰ τὸ αἰσθανθῆ ὄχι ἀπλῶς ὡς κήρυγμα λόγων, ὡς σύνθεσις ἐννοιῶν ἀφηρημένων, ἀλλ’ ὡς πραγματικότητα ζωντανήν, ἢ ὁποῖα νὰ διέπῃ τὴν ζωὴν ἀνθρώπων ζωντανῶν εἰς τὴν σημερινὴν ἐποχὴν καὶ εἰς τὸ σημερινὸν περιβάλλον. Ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἐποχὴν σήμερον ἔχουν ἰδιαιτέραν ἐφαρμογὴν οἱ αἰώνιοι θεῖοι λόγοι τοῦ Κυρίου: «Οὕτω λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῶν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Ἡ σημερινὴ κοινωνία ἀνάγκην ἔχει κυρίως νὰ ἴδῃ, νὰ αἰσθανθῆ τὸ Εὐαγγέλιον ὄχι ὡς διδασκαλίαν μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς πραγματικότητα, περιορισμένης μὲν ἐκτάσεως, ἀναμφισβητήτου ὅμως ἐφαρμογῆς μέσα εἰς τὴν σημερινὴν ζωὴν.

Εἶναι μὲ ἄλλους λόγους ἀνάγκη ὄχι μόνον νὰ κηρυχθῆ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμφανισθῆ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα τὸ Εὐαγγέλιον προσηκόντως ἐκπροσωπούμενον ἀπὸ ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι, παρ’ ὅλας τῶν τὰς ἀδυναμίας, τὸ ζοῦν ὄντως. Νὰ ἐμφανισθῆ τὸ Εὐαγγέλιον ὡς ποδηγετοῦν καὶ θεραπεῦον τὸν σημερινὸν ἀνθρώπον καὶ εἰς τὰς σημερινὰς ἀνάγκας του, εἰς τὰ προβλήματα καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν σημερινῶν καιρῶν. Νὰ ἀντιληφθῆ ἡ ἀνθρωπότης (τοῦλάχιστον τὸ μέρος ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἔχει μάτια διὰ νὰ βλέπῃ) τὸ Εὐαγγέλιον ὡς ζωντανὴν ἐφαρμογὴν, νὰ νοιώσῃ τὴν δυνάμιν του εἰς τὸν μεταπολεμικὸν ἀνθρώπον καὶ τὴν μεταπολεμικὴν κοινωνίαν γενικῶς, νὰ τὸ ἴδῃ ὡς ἐκεῖνο ποὺ κυβερνᾷ τὴν καθόλου ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου.

ΧΩΡΙΣ ΣΥΓΚΑΛΥΨΕΙΣ

Καί τώρα κάτι συμπληρωματικόν ἐκείνων πού εἶπαμε περί τῆς ἀνάγκης τῆς εἰλικρινείας εἰς βάρος τῆς σκοπιμοθηρίας καί τὰ ὁποῖα, εἰκότως ἄλλως τε, εἶδαμεν ὅτι προεκάλεσαν ἰδιαίτερος τήν προσοχήν τῶν ἀναγνωστῶν. Ἐν τῇ πεποιθήσει, τήν ὁποίαν ἔχομεν, περί τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας ὡς τῆς ἀληθείας, θά ἀποφεύγωμεν κάθε δικολαθικήν ὑπεράσπισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἀπολογητική καί πολεμική μας θά εἶναι ὄχι μόνον εἰς τὸ σύνολον, ἀλλά καί εἰς τὰ ἐπὶ μέρος ἀπολύτως καλόπιστος. Τοῦτο σημαίνει, ὅτι δέν θά διστάσωμεν ν' ἀναγνωρίσωμεν, ὅτι εἰς τὸ παρελθόν ἐγένοντο καί σφάλματα, δὸς δ' εἰπεῖν καί ἐγκλήματα, ἐν ὄνοματι καί ὑπὸ ἐκπροσώπων τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ ἔννοια τῆς *ecclesia peccans*, τοῦ Χριστιανισμοῦ κατὰ τὸν ἀνθρώπινον του παράγοντα, ἀποτελουμένη ἐξ ὀστρακίων σκευῶν καί πολλὰκις ὑποπίπτοντος εἰς ἀμαρτήματα, διὰ τὰ ὁποῖα πάντοτε ζητεῖ τὴν θείαν συγγνώμην, πρέπει νὰ μᾶς εἶναι οἰκεία. Ἡ λησμοσύνη βασικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ πράξει, μονομέρειαι, ἀκρότητες, προσήλωσις εἰς τὸ ἀποκτεῖνον γράμμα καί ἀπώλεια τῆς ἐπαφῆς πρὸς τὸ ζωοποιοῦν πνεῦμα, ὅλα αὐτά, ὅπου ἐμφανίζονται, θά ὁμολογοῦνται ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ καί χωρὶς συγκαλύψεις ἐξεζητημένας, δῆθεν διὰ λόγους σκοπιμότητος.

Ἐχομεν τὴν πεποίθησιν, ὅτι τοιαύτη ἀναγνώρισις θά δώσῃ δύναμιν εἰς τὴν ἀπολογητικὴν καί πολεμικὴν μας προσπάθειαν, διότι θά μᾶς παρέχῃ κατόπιν τὴν δυνατότητα ν' ἀναπτύξωμεν πόσα τοιαῦτα σφάλματα ὀφείλονται κυρίως εἰς τὴν ἄρνησιν, ἔστω καί καμουφλαρισμένην ὑπὸ ἱερατικῶν ἔνδυμα (ὅπως ἡ ἄρνησις τῆς ἐποχῆς τῆς Ἀναγεννήσεως ὑπὸ τὸ λευκὸν ράσον τοῦ Βοργιά) καί πόσον ἐξ ἄλλου ἐπουσιώδη εἶναι αὐτὰ ἐμπρὸς εἰς τὴν λαμπρότητα τοῦ Εὐαγγελίου, τὸσον ὡς θεωρίας ὅσον καί ὡς εὐεργετικῆς ἐπιδράσεως, ὅπου ἐφηρμόσθη.

Ὁ Χριστιανισμός, καί ὡς ὀστράκιο σκεῦη, δέν παύει νὰ εἶναι ὅ,τι ὁ ἥλιος, παρὰ τὰς κηλίδας του, αἱ ὁποῖαι εἶναι πολὺ μεγαλύτεραι ἀπὸ τὴν γῆν! Καί ἔπειτα ποῖον κοσμικόν, φιλοσοφικόν ἢ πολιτικόν σύστημα, δοκιμασθὲν ἐν τῇ πράξει, καί μάλιστα ὑπὸ ὄρους τὸσον δυσμενεῖς, δύναται νὰ συγκριθῇ πρὸς τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ, καί εἰς τὴν καθαρῶς ἀνθρωπίνην καί ἀδύνατον αὐτοῦ μορφήν λαμβανομένου;

Z.N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ**ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ 48, ΚΑΜΙΝΙΑ ΠΕΙΡΑΙΩΣ**

Ἄγαπητὲς «Ἀκτίνες»,

Ὁμολογουμένως οἱ σελίδες σας πολλὰς φορές ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ κτυπήσουν ἔντονα τὶς χορδὰς τῆς ἀνθρώπινης καρδιάς καί νὰ τὴν ξυπνήσουν ἀπὸ τὸν ὕπνον τῆς ἀδιαφορίας, ὑπεθυμίζοντάς της τὸ μεγάλο της χάρος πρὸς τὸν ἀδύνατον ἄνθρωπον. Πολλὰς φορές ἀνοίξαν τὰ μάτια ψυχῶν γιὰ νὰ δοῦν τὴν ὠμὴ πραγματικότητα καί νὰ ἐκδηλώσουν ἐμπρακτὰ τὴν ἀγάπην, αὐτὴ τὴν ἀγάπην πού εἶναι νεκρὴ καί ἐντελῶς ἀνύπαρκτη στοὺς κύκλους τῶν συζητήσεων, ὅταν δέν ἔχη ὡς συνέχεια κάποια ἐκδήλωσις ἐμπρακτῆ, πού νὰ τῆς δώσῃ μιὰ ζωντανὴ καί συγκεκριμένη μορφή.

Σ' αὐτὰς σας τὶς σελίδες καταφεύγω κι ἐγὼ τώρα καί θερμῶς παρακαλῶ: γράψτε λίγες γραμμὲς γύρω ἀπ' τὴ θλιβερὴ πραγματικότητα πού θά σᾶς ἐξιστορήσω' καί...ποὺς ξέρετε; Μπορεῖ νὰ συγκινήσῃ πολλὰς ψυχὰς καί νὰ τὶς ὠθήσῃ νὰ ἀνταποκριθῶν στὴ φωνὴ τοῦ ἀδύνατου ἀνθρώπου: «Ἔχω δικαίωμα νὰ ζήσω καί νὰ ζήσω σὰν ἄνθρωπος».

Ἐξω ἀπ' τὸν Πειραιᾶ, στὰ Καμίνια, σ' ἓνα δρόμο πού σ' ἀλήθεια εἶναι ντροπὴ νὰ φέρῃ ἓνα τέτοιο ὄνομα: Βασιλικῆς, στὸν ἀριθμὸ 48 ὑπάρχει ἓνα ὀλοζώντανο θλιβερὸ στίγμα πού βαρύνει τὴν ἐποχὴ μας, τὴν ἐποχὴ τῆς «Διακηρύξεως τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων».

Σ' αὐτό, λοιπόν, τὸ μέρος, μιὰ μέρα, μᾶς ἔφεραν τὰ βήματά μας ἐμένα καί δυὸ φίλους. Ἀποῦ βεβαιωθήκαμε πού ἦταν ὁ ἀριθμὸς 48, πλησιάσαμε, ἀνοίξαμε τὴν κεντρικὴ πόρτα καί περνώντας ἓνα στενόμακρο διάδρομο, βρεθήκαμε μπροστὰ σὲ ἓνα μικρὸ καί στενόμακρο «ντουβάρι» μὲ τέσσερουν τοίχους πού μᾶς δημιούργησε τὴν ἐντύπωσιν ἐνὸς σταύλου. Πρὸς στιγμὴν νομίσαμε ὅτι θά εἶχαμε κάνει λάθος καί ὅτι δέν μπορούσε ποτὲ νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ «ἔδρυμα» (γηροκομεῖο) πού ζητούσαμε, διότι καί τὸ ὄλον περιβάλλον δέν ἔδειχνε γιὰ κάτι τέτοιο. Μείναμε ὁμολογουμένως πρὸ ἐκπλήξεως, ὅταν μᾶς πληροφορήσαν, ὅτι πράγματι αὐτὸ ἦταν τὸ

γρηγοκομείο και ὅτι τὸ μακρόστενο «δωμάτιο» ἦταν ὁ «θάλαμος» τῶν γερόντων.

Μὲ κάποια δυσπιστία, ἀλλὰ καὶ μὲ μεγάλη ἐκπληξι, ἀνοίξαμε τὴν σαραβαλισμένη πόρτα, ὅταν μιὰ ἀποκουστική δυσσομία μᾶς ἀνάγκασε νὰ καρφωθοῦμε στὸν τόπο μας. Ἀρχίσαμε καὶ πάλι νὰ ἀμφιβάλλουμε, παρὰ τὶς θετικές μας πληροφορίες, ὅταν στὸ βᾶθος τοῦ «δωματίου» διακρίναμε μιὰ σκελετωμένη καὶ ρακένδυτη μορφή καὶ μερικὰ κρεββάτια. Ἦταν πᾶν βέβαιον ὅτι αὐτὸ ἦταν τὸ «Ἰδρυμα» καὶ ὅτι βρισκόμαστε στὸ «θάλαμο» τῶν γερόντων!

Μὰ ὄχι στ' ἀλήθεια! Χίλιες φορές ὄχι! Αὐτὸ δὲν εἶναι Ἰδρυμα ποῦ φαίνεται ὅτι περιθάλλει 35 ἀνθρώπους, οὔτε μπορεῖ νὰ ὀνομασθῆ θ ἄ λ α μ ο ς ἦ δ ι α μ ἔ ρ ι σ μ α ὁ χῶρος, ποῦ μένουν οἱ γέροντες. Αὐτὸς ὁ χῶρος εἶναι ἓνας ἐγκαταλελειμμένος σταῦλος, μέσα στὸν ὁποῖον κινοῦνται καὶ ἀναπνεύουν «ἄνθρωποι» ποῦ ἔχουν δικαίωμα νὰ ζήσουν καὶ νὰ ζήσουν σὰν ἄ ν θ ρ ω π ο ι. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο ἀργοπεθαίνουν ἀνθρώποι, ποῦ ἡ ὀργανωμένη κοινω-νία τοὺς ἔχει καταδικάσει σὲ μιὰ κτηνώδη ζωή, τὴν ἐποχὴ ποὺ καὶ αὐτὰ τὰ κτήνη τυγχάνουν ἰδιαιτέρως φροντίδος. Φυτοζῶων ἀνθρώπινες ὑ-πάρξεις ρακένδυτες, γυμνές, πεινασμένες, ἀ-ξύριστες, ἀκούρευτες, βρώμικες ἀπὸ τὴν ἀπλυσία καὶ τὴν ἔλλειψη φροντίδος καὶ μερίμνης τῆς κοινωρίας καὶ πρὸς πεντὸς τῆς ὀργανωμένης κοινωρίας, τῆς κοινωρίας τοῦ 20ου αἰῶνος ποῦ κτίζει μνημεῖα γιὰ τὰ ζῶα καὶ κάνει μνημόσυνα γιὰ τὴ Λαίκα.

Ἡ ἓκ μέρους τοῦ κράτους ἐπιχορήγησις εἶ-ναι π ἔ ν τ ε δραχμ. τὴν ἡμέρα γιὰ κάθε ἄτομο, δ ὄ ο φορές τὸ χρόνο τῶνε κ ρ ἔ α ς καὶ τὶς ἄλλες ὅλες νερόθροστα ὄσπρια καὶ πα-τάτες. Εἶναι φοβερὸ σ' αὐτὴ τους τὴν ἡλικία νὰ μὴν ἔχουν λίγη καλὴ τροφή ἢ τουλάχιστον περισσότερο σὲ ποσότητα, ἔστω ἀπ' αὐτὴ ποῦ τώρα τοὺς δίδουν. Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἀναγκά-ζονται νὰ ζητιανεύουν, γιὰ νὰ μπορέσουν νὰ κορέσουν τὴν πείνα τους, ὑποκείμενοι συχνὰ στὶς συνέπειες τῶν ἀστυνομικῶν διατάξεων δηλ. φ υ λ ἄ κ ι σ ι ν.

Νά, ποῦ ὀδηγεῖ ἡ σημερινὴ κοινωρία τὴν προσωπικότητα τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ περιβάλλον ποῦ ζοῦν εἶναι φρικιαστικόν. Μιὰ μόνον βρῦση ὄπαρχει γιὰ νὰ ἐξυηρητήση 35 ἄτομα. Ὁ βῶθος ἔχει ξεχειλίσει καὶ ἡ δυ-σομομία εἶναι ἀβάστακτη. Παράθυρα σαραβαλια-σμένα καὶ χωρὶς τζάμια. Ὁ τοῖχος κατάνυ-ρος. Τὰ κρεββάτια, στρώματα, σκεπάσματα σὲ ἀθλία κατάστασι, τόσο ποῦ ὀμολογουμένως δὲν μπορῶ λόγῳ ντροπῆς νὰ τὴν περιγράψω. Τὸ ἡλεκτρικὸ σύρμα, χωρὶς ἐπένδυσι, περνάει μέ-σα ἀπὸ τὸ «δωμάτιο». Μιὰ ἔνωση εἶναι ἀρκετὴ γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν χαριστικὴ βολὴ τῆς ἐγ-καταλείψεως.

Δὲν βρίσκω τρόπο νὰ σᾶς περιγράψω τὴν κατάστασι ὀρισμένων ποῦ βρίσκονται κατὰκοι-τοι στὸ κρεββάτι. Κατ' ἀρχὴν εἶναι τὸ θέαμα

ἀηδιαστικὸ, καὶ μόνον ὅταν τὸ ἀντικρῶση κα-νεῖς μὲ τὰ μάτια τῆς καρδιάς, θὰ ἀπομακρῶνῃ τὴν δυσάρεστη ἐντύπωσι καὶ θὰ κλάψῃ εἰλικρι-νὰ γιὰ τὸ κατάνημα τοῦ συνανθρώπου του.

Εἶναι ἀλήθεια λυπηρὸ νὰ βρίσκονται τόσες ψυχὲς ἐγκαταλελειμμένες, ἐνῶ βρίσκονται ἀνά-μεσα στοὺς ἀνθρώπους.

Εἶναι ἀνεξήγητο, ἡ κοινωρία νὰ μὴν ἀδιὰ-φορη στὴν τραγικὴ κυριολεκτικὰ κατάστασι τῶν μελῶν τῆς.

Ἀποτελεῖ ἐνοχὴ γιὰ τὸ Κράτος νὰ ἀδρανή μπροστὰ στὸ μεγάλο του χροῦς.

Τί στίγμα στ' ἀλήθεια βαρὺ ἀποτελεῖ γιὰ τὴν ἐποχὴ μας ἡ ἀσυνέπεια!

Ἀρκετοὶ αὐτὲς τὶς μέρες, ἐπιστρατευμένοι ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τῆς ἔ μ π ρ ἄ κ τ ο υ ἀγάπης βρέθησαν κοντὰ τους καὶ τοὺς προσέφεραν ὅ,τι μποροῦσαν καὶ ὅσα μποροῦσαν. Οἱ ἀνάγκες τους ὅμως εἶναι πολλὲς καὶ δημιουργοῦν τὴν ὑποχρέωσι σὲ κάθε ἄτομο τῆς κοινωρίας καὶ προπαντὸς τῆς ὀργανωμένης, νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴ στάσι τῆς καὶ νὰ σπεύσῃ νὰ ἐκπληρῶσῃ τὸ καθήκον τῆς.

Ἡ σελίδα σας, ἴσως, εἶναι ἡ μόνη ποῦ θὰ μπορέσῃ νὰ συμβάλῃ, κάνοντας ἓνα προσκλητή-ριο, στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀγάπης καὶ εἶμαι βέ-βαιος ὅτι θὰ συμβάλῃ.

Εἶναι ὀμολογουμένως ἀπίστευτο αὐτὸ ποῦ σᾶς ἐξιστόρησα. Σᾶς διαβεβαιῶ ὅμως ὅτι εἶναι μιὰ φοβερὴ πραγματικότητα, ποῦ δὲν μποροῦσε νὰ μείνῃ βουβὴ γιὰ πολὺ καιρὸ.

Μετὰ πολλῆς ἐκτιμῆσεως
ΕΛ. ΣΤΡΑΓΚΑΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ π. ΔΑΜΙΑΝΟΥ

Ἀγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Στὶς 15-4-1959 ἔκλεισαν 70 χρόνια ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ θρυλικῦ ἱεραποστόλου τῶν χανσε-νικῶν τοῦ Μολοκάι, π. Δαμιανοῦ.

Ἄν καὶ πέρασαν ἑπτὰ δεκαετίες ἀπὸ τότε, τὸ παράδειμά του δὲν ἔπαυσε νὰ συγκινῆ καὶ νὰ ἐμπνέῃ ὄχι μόνον ἑκείνους ποῦ ἀσχολοῦνται μὲ παρόμοια θέματα, ἀλλὰ καὶ τὸ εὐρύτερο κοι-νὸ.

Πολλοὶ κατὰ καιροὺς ἀφιέρωσαν τόμους ὀ-λοκληροὺς γῶφ ἀπ' τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργο του. Παραλείποντας τὶς βιογραφίες τῶν K. van Kassel (1922), E. Joos (1929), E. Henseler (1930), R. Yzendoorn (1927) (βλ. «Ἀκτί-νες» 1944, σελ. 72) καὶ τοῦ Pierre Croidy (1937), ποῦ μεταφράσθηκε πρὸ ἐτῶν καὶ στὴν ἑλληνικὴ, μετὰ τίτλο : «Τὸ θῆμα τῆς ἀγάπης» (Ἐκδοσις «Καλοῦ Τύπου»), σημειῶνω δύο νεώτερες, τοῦ John Farrow : «Damien the Leper» καὶ τοῦ π. Vital Jourdain : «The heart of Father Damien» (ἔξω ὑπ' ὄψι μου τὴν ἀγγλικὴ μετάφρασι 1956, ἀπὸ τοὺς Fran- cis Darkin καὶ Charles Davenport, σελί-

δες 438). Ἡ πρώτη κυκλοφόρησε μέχρι στιγμῆς σὲ 11 γλώσσες καὶ ἀριθμεῖ 38 ἐκδόσεις. Ἡ δευτέρα ἀποτελεῖ μόχθο πολυετοῦς ἐρευνῆς καὶ συγκεντρῶνει κάθε τι ποῦ ἀφορᾷ τῇ ζωῇ τοῦ φλογεροῦ ἱεραποστόλου: ἀπὸ τὸ κυρίως ἔργο του μέχρι καὶ λεπτομέρειες τῆς ζωῆς του, ἀγνοοῦστες πρῖν.

Σύμφωνα μὲ πληροφορίες τοῦ E. H. Hinton, Γεν. Γραμματέως τῆς «Relatives and Friends Association» τῶν χανσενικῶν τῆς Αὐστραλίας, τὰ ἱστορικὰ βιβλία τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς μακρυνῆς αὐτῆς ἡπείρου, ἀναφέρονται καὶ στὸ ἔργο τοῦ π. Δαμιανοῦ.

Μὰ ἡ ζωὴ τοῦ μαρτύρου - ἱεραποστόλου, ἔγινε πολλὰς φορὰς θέμα ραδιοφωνικῶν ἐκπομπῶν, προγραμματικῶν τηλεοράσεως, ντοκυμαντέρ καὶ φίλμς. Πρὸ τριετίας δόθηκε ἀπὸ ἀρχετοὺς σταθμοὺς τηλεοράσεως τῶν Η. Π. Α. ἡμίωρο πρόγραμμα γύρω ἀπ' τὴν ζωὴν τοῦ π. Δαμιανοῦ. Ἐνα ἀμερικανικὸ κινηματογραφικὸ περιοδικὸ πληροφοροῦσε τὸν περασμένον Δεκέμβριον, ὅτι οἱ ἠθοποιοὶ Douglas Fairbanks καὶ Alec Guinness σὲ συνεργασία μὲ τὸν συγγραφέα John Farrago, ἐτοιμάζονταν νὰ φέρουν στὴν ὀθόνη τὸ βιβλίον τοῦ τελευταίου: «Damien the Leper». Ἐπίσης ἐτοιμάζεται ἤδη τὸ «Molokai» μὴ ἴσπανο - ἀγγλικὴ παραγωγή γύρω ἀπ' τὸ ἴδιον θέμα. Τέλος μὴ Γαλλικὴ εἰσαγωγή, ἀνήγγειλε τὸ «γύρισμα» ταινίας μὲ τὸ ἴδιον περιεχόμενον.

Τὸ 1944 ἰδρύθηκε ἀπ' τὸν Howard E. Crouch στὸ New Brunswick N. J. τῶν Η. Π. Α. ἡ «Society for aid to Lepers», τὴν ὁποίαν μετωνόμασαν σὲ «Damien - Dutton Society», «πρὸς τιμὴν τῶν σαμαρειτῶν τοῦ Μολοκάϊ». Ἡ εἰσαγωγή αὐτῆ ἐκδίδει τὸ «Damien - Dutton Cal» καὶ ἀπονέμει κάθε χρόνον τὴν «Damien - Dutton Awards», ὅ' ἔναν ἀπὸ ἐκείνους ποῦ ἐκδραπάζονται στὴν διακονίαν τῶν χανσενικῶν.

Καὶ μόνον μ' αὐτὰ ποῦ ἀναφέραμε, ἐντελῶς πρόχειρα ἄλλωστε, βλέπει κανεὶς πὼς τὰ 70 χρόνια δὲν μπόρεσαν νὰ ξεθωριάσουν τὴν μνήμη τοῦ π. Δαμιανοῦ καὶ στὸ εὐρύτερον κοινὸν ἀκόμη.

Τὸ ἔργο τοῦ π. Δαμιανοῦ ἦταν ἔργο γνήσιας ἀγάπης. Κι ἡ ἀγάπη εἶναι κάτι ἀπ' αὐτὴ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀναλλοίωτη στὴ φθορὰ καὶ τῇ ῥοῇ τοῦ χρόνου. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ ἔργο του «μένει εἰς τὸν αἰῶνα».

Μὲ πολλὴ ἐκτίμησι

ΓΙΑΝΝΗΣ ΑΘΩΣ

ΟΜΑΔΕΣ ΜΕΛΕΤΗΣ

Ἄγαπητὲς «Ἀκτίνες»

Στὶς «Ἀπόψεις» τοῦ Ἀπριλίου, ὁ ἐπιστολογράφος σου παραπονίσταν γιὰ «ἄλλειψη

κάθε ὁργανώσεως καὶ ἀπουσία κάθε κατευθύνσεως καὶ ἡγεσίας» στὴν μεταπολεμικὴ ἑλληνικὴ χριστιανικὴ κίνησι. Φοδοῦμαι ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ κατάσταση ποῦ, κι' ἂν δὲν ἔχη τὴν ἔκταση ποῦ τῆς δίνει ὁ ἐπιστολογράφος σου, ὑπάρχει δυστυχῶς, καὶ μόνον ἐθολοτυφλοῦντες θὰ μπορούσαν νὰ τὴν ἀρνηθοῦν. Συγκεκριμένως, γιὰ νὰ ἔρθω σὲ ἕνα τομέα γιὰ τὸν ὁποῖο μπορῶ νὰ ἔχω κάποια προσωπικὴ ἀντίληψη, καμμιά ὁργανωμένη προσπάθεια δὲν ἔχει γίνῃ ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ χριστιανικὴ κίνησι στὸν τομέα τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, τῶν ἐπιστημῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅταν μιλάω γιὰ ὁργανωμένη προσπάθεια, ἔχω κυρίως ὑπ' ὄψιν μου τὸ γαλλικὸ περιοδικὸ Esprit ποῦ ἔχει εἰδικὲς ὁμάδες μελετῶν.

Ἡ ἄλλειψη αὐτῆ, νομίζω, δὲν ἔχει τὴν αἰτία τῆς σὲ μιὰ ἀντίστοιχῃ ἄλλειψι τοῦ κατάλληλου ἔμφυτου ὕλικου. Ἄς μὴ λησμονοῦμε ἄλλωστε ὅτι σὲ ὅλα τὰ μεγάλα προβλήματα τὸ σπουδαῖο εἶναι νὰ τὰ θέσῃ κανεὶς, νὰ γίνῃ ἡ ἀρχὴ, καὶ ἡ λύσι, ἡ ὁποιαδήποτε λύσι, θὰ ἔρθῃ σιγά-σιγά μετὰ ἀπὸ προσπάθειες πολλὰς καὶ ἴσως καὶ πολλὰς ἀπογοητεύσεις. Κι ἀκόμη, ἔμεις, οἱ νέοι, ἔχομε, νομίζω, τὸ δικαίωμα νὰ ζητήσουμε ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους νὰ μᾶς ἀνοίξουν τὸ δρόμον ἢ τοῦλάχιστον νὰ μᾶς τὸν δείξουν, καὶ ἔτσι ἡ ὀφέλεια νὰ εἶναι διπλῆ: οἱ νέοι μὲ τὸν ἐνθουσιασμό μας θὰ βοηθήσουμε γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ δρόμος καὶ ἀντίστοιχα θὰ βοηθηθοῦμε κι ἔμεις νὰ βροῦμε τὸ δικὸ μας.

Ὅλα αὐτὰ βέβαια δὲν εἶναι εὐκόλα πράγματα, περικλείουν κινδύνους. Γιατὶ σὲ κάθε τους βῆμα οἱ ἐρευνητὲς τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων θὰ πρέπη νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ δώσουν τὴν μεγάλη μάχη γιὰ τὴν ὁποία μίλησαν οἱ «Ἀπόψεις» τοῦ Ἀπριλίου: τὴ μάχη τῆς εἰλικρινείας ἐναντία στὴ σκοπιμότητα, καὶ πολλὰς φορὰς στὴν ἔρευνα τῶν διαφορῶν προβλημάτων τῆς σύγχρονης κοινωνίας τὸ τίμημα τῆς εἰλικρινείας θὰ εἶναι βαρὺ, πολὺ βαρὺ. Τὸ κτίσιμο ὅμως μᾶς καινούργιας Ἑλλάδας δὲν μπορεῖ νὰ θεμελιωθῇ σὲ κατὰ συνθήκην ψεῦδη.

Ἡ ἀνάγκη ἐνὸς κέντρου κοινωνικῶν ἐρευνῶν εἶναι σήμερα ἐπιτακτικὴ στὴν πατρίδα μας. Νομίζω δὲ ὅτι δὲν θὰ ἦταν χυμαιρικὸς δραματισμὸς, ἡ ἐλπίδα ὅτι μιὰ μικρὴ ὁμάδα μελέτης τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων θὰ μποροῦσε μὴ μέρῳ νὰ γίνῃ ἕνας ὁργανισμὸς ἀντίστοιχος μὲ τὸ «Ἰνστιτοῦτο Ἱατρικῆς Ψυχολογίας καὶ Ψυχικῆς Ἑγχειρῆς» ποῦ ἡ συμβολὴ του στὸν νεοελληνικὸ πνευματικὸ πολιτισμὸ εἶναι τόσο μεγάλη.

Μὲ τὴν ἐλπίδα ὅτι αὐτὲς οἱ σκέψεις δὲν σᾶς κούρασαν τελείως ἄδικα κι ὅτι ἀκόμη μπορεῖ ἴσως κατὰ ἕνα μικρὸ ποσοστὸ νὰ πραγματοποιηθοῦν

Δικός σας

Γ. ΜΩΡΑΤΗΣ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΑΝΤΑΞΙΟ ΕΠΙΣΤΕΓΑΣΜΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΖΩΗΣ

Ὁ Μανόλης Τριανταφυλλίδης, καὶ πρὶν ἀκόμα ἀποθάνῃ, εἶχε πάρει, μὲ τοὺς πνευματικοὺς κι' ἐπιστημονικοὺς ἀγώνες του γιὰ τὴν ἐπικράτηση τῆς ζωντανῆς δημοτικῆς γλώσσας καὶ γιὰ τὴ μόρφωση γενικώτερα τοῦ λαοῦ, μιὰν ἐκλεκτὴ καὶ σταθερὴ θέσιν στὴν ἱστορία τοῦ νεοελληνικοῦ πολιτισμοῦ. Μὲ τὸν θάνατό του ἐπεβεβαίωσε, ἐστερέωσε κι' ἐλάμπρυνε ἀκόμη περισσότερο τὴν ὑψηλὴ αὐτὴ θέσι. Ἀφῆκε ὀλόκληρη τὴν ἀρκετὰ σημαντικὴ περιουσία του, κινητὴ καὶ ἀκίνητη, στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης, γιὰ νὰ ἰδρῶσιν Ἰνστιτούτο Νεοελληνικῶν Σπουδῶν καὶ νὰ συνεχίσῃ, νὰ συστηματοποιήσῃ καὶ νὰ διευρύνῃ τίς μορφωτικὰς καὶ πνευματικὰς προσπάθειες, στίς ὁποῖες εἶχε ἀφιερῶσει τὴ ζωὴ του. Τὴν ἐπιστεγάζει ἔτσι μὲ μιάν ἀντάξια διαθήκη, ποῦ, μὲ τὴ σημασία καὶ τὸ πνεῦμα τῆς, γίνεται μιὰ ἀνώτερη πνευματικὴ καὶ ἠθικὴ ὑπόθηκη.

ΟΧΙ ΠΟΛΛΕΣ, ΑΛΛΑ ΚΑΛΕΣ ΤΑΙΝΙΕΣ

Ὁ αὐστηρὸς καὶ — ἀκόμη χειρότερο — ὁ χλευαστικὸς τόνος, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ εἰδικοί κριτικοὶ κατεδίκασαν ἢ μᾶλλον ἐρεξίλεψαν τὴν Ἑλληνικὴ ταινία, ποῦ ἀντιπροσώπευσε τὴν κινηματογραφικὴν... τέχνη τῆς χώρας μας στὸ ἐφετινὸ φεστιβάλ τῶν Καννῶν, πρέπει νὰ κάμῃ τοὺς ἀρμοδίους ἐκείνους παράγοντας, ποῦ μελετοῦν καὶ προετοιμάζουν καὶ νόμο γιὰ τὴν ἐνίσχυση τῆς ἑλληνικῆς κινηματογραφίας, νὰ προσέξουν καλὰ καὶ σοβαρὰ τὴ βασικὴ καὶ οὐσιαστικὴ προϋπόθεσι τῆς ἐπιτυχίας τῶν προσπαθειῶν τους: τὴν ἠθικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ ποιότητα τῶν ταινιῶν. "Ἄν δὲν ἐξασφαλιστῇ ἡ προϋπόθεσι αὐτὴ, ἡ οικονομικὴ ἐνίσχυσι τῶν κινηματογραφικῶν ἐπιχειρήσεων ὄχι μόνον δὲν πρόκειται νὰ φέρῃ καμμίαν ὠφέλεια, ἀλλὰ τὸ ἀντίθετο, θὰ βλάψῃ καὶ θὰ χειροτερέψῃ τὴν κατάστασι. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι νὰ βγαίνουν περισσότερες ταινίες, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ μιὰ ἐπιχειρῶδες βιομηχανία, ἀλλὰ νὰ παρουσιάζωνται λιγώτερες ἔστω, πολὺ λιγώτερες, καὶ ὁλοένα πὺ ἀκαλὲς καὶ πὺ ἀξίες ταινίες, γιὰ νὰ δημιουργηθῇ ὄχι βιομηχανία, ἀλλὰ τέχνη, μὲ ἀληθινὸ πνευματικὸ καὶ καλλιτεχνικὸ νόημα καὶ μὲ τὴ

δυνατότητα ν' ἀνταποκριθῇ στὸν κοινωνικὸ καὶ πολιτιστικὸ προορισμὸ τῆς.

ΜΙΑ ΕΥΘΙΩΝΗ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΑ

Στὰ εὐμενέστατα σχόλια ποῦ ἐπροκάλεσε ἡ σεμνὴ καὶ γνήσια καλλιτεχνικὴ προσπάθεια τῶν νέων καλλιτεχνῶν (συγγραφέων, σκηνοθετῶν καὶ ἠθοποιῶν), οἱ ὁποῖοι, μόνον καὶ ἀδοῆθητοι, παρουσιάσθηκαν μὲ τὸ ὄνομα «Δωδέκατῃ Ἀύλαϊα», προσθέτομε κι' ἐμεῖς τὰ δικὰ μας μὲ πολλὴν εὐχαρίστησι. Καὶ τὰ τρία μονόπρακτα, καὶ ἡ σκηνοθεσία τους, καὶ ἡ ἐρμηνεία τους, ἔδειξαν ὄχι μόνον καλλιτεχνικὴν εὐδυνειδησία καὶ συναίσθησι καθήκοντος καὶ εὐθύνης, ἀλλὰ καὶ σημαντικὰς θεατρικὰς ἱκανότητες, ποῦ ἐμπνέουν ἐκτίμησι κι' ἐλπίδες. Καὶ θὰ ἦταν πράγματι πολὺ λυπηρὸ, ἂν ἡ ὠραία αὐτὴ προσπάθεια ἔμενε, ἀπὸ ἔλλειψῃ κατανοήσεως κι' ἐνισχύσεως ἐκ μέρους τῶν ἀρμοδίων παραγόντων, χωρὶς συνέχεια καὶ ἐξέλιξι.

ΜΙΑ ΩΡΑΙΑ

ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ

Στὸ τελευταῖο κινηματογραφικὸ φεστιβάλ τῶν Καννῶν δύο Γαλλικὰ ἔργα διεδικούσαν μὲ ἴσες ἐλπίδες ἐπιτυχίας τὸ πρῶτο βραβεῖο: Τὰ «400 κτυπήματα» τοῦ νεαροῦ σκηνοθέτη Φρανσουά Τρυφφῶ καὶ ὁ «Μαῦρος Ὀρφεὺς» τοῦ Μαρσέλ Καμύ. Καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι σκηνοθέτες ἐφώλιαζαν:

— Πρέπει νὰ τὸ πάρῃ ὁ Καμύ: ἔλεγε ὁ Τρυφφῶ.

— Στὸν Τρυφφῶ πρέπει νὰ δοθῇ! ἐπέμενε ὁ Καμύ.

Καμαρώνομε τὴν ὠραίαν ἐκδήλωσι καλλιτεχνικῆς εὐδυνειδησίας καὶ ἰσποτισμοῦ τῶν δύο Γάλλων σκηνοθετῶν. Ἀλλὰ συλλογιζόμεστε συγχρόνως τί εἶχε νὰ γίνῃ ἂν ἐπρόκειτο περὶ δικῶν μας σκηνοθετῶν. Θὰ παρακολουθοῦσαμε τοῦλάχιστον... 400 κονταροχτυπήματα, καὶ οἱ σκηνοθέτες μας θὰ γίνονταν ἴσως καὶ οἱ δύο... μαῦροι!

Ἡ ἐπιτροπὴ ὥστόσο τοῦ φεστιβάλ ἔδωσε τὸ βραβεῖο γιὰ τὴν καλύτερη ταινία στὸν Καμύ, καὶ τὸ βραβεῖο γιὰ τὴν καλύτερη σκηνοθεσία στὸν Τρυφφῶ. Ἀλλὰ τὸ κοινὸ ἐβράβευσε καὶ τοὺς δύο ἰσάξια γιὰ τὴν ψυχικὴ τους εὐγένεια κι' ἀνωτερότητα.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΓΙΑ ΤΟ ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

"Όλοι γνωρίζουν πόσες δυσκολίες συναντούν στην Ελλάδα οι φοιτηταί και πόσες απογοητεύσεις δοκιμάζουν στην προσπάθεια για την ικανοποίηση δικαίων αιτημάτων τους. Οι Έλληνες φοιτηταί δέν έχουν άκομη οργανωθή σε δύναμη ύπολογίσιμη, δέν έχουν άκομη βοή θετικώς τρόπους και μέσα για να κάνουν και τη δική τους φωνή σεβαστή στά ότα των άμοδιών. Έν τούτοις ύπάρχουν και σήμερα εύκαιρίες, πού ή φοιτητικός κόσμος μπορεί να φανή δυνατός και αποφασιστικός. Παράδειγμα ή θεσμός τού Πανελληνίου Φοιτητικού Συνεδρίου, τδ όποιον επανελήφθη και φέτος από τις 18 - 22 'Απριλίου.

Όι οργανωταί θέλουμε να πιστεύουμε ότι κινήσαν από άγνά ελατήρια άγάπης για τδ φοιτητικά πράγματα. Ό κόσμος τους και ή ιδρώτας τους για την κατάρτιση τού προγράμματος, την εξέυρεση χώρου κ.λ.π. είναι κόπος και ιδρώτας τιμής γι' αυτούς. Άκομη έπαινος και συγχαρητήρια αξίζουν σ' όλους τούς συνέδρους, πού άφιέρωσαν από τδ χρόνο τής μελέτης των και προσφέρθηκαν να βοηθήσουν με τις προτάσεις και τις σκέψεις τους τις εργασίες τού συνεδρίου αυτού. "Όλοι αυτοί εργάσθηκαν με όρεξη. Άλλά και άδειονάθησαν.

Πρώτα - πρώτα από τις άσκοπες φωνασκίες και την γενική ταραχή πού σε όρισμένα σημεία έπαιρνε επικίνδυνο χαρακτήρα. Δεύτερον από την προχειρότητα συνθέσεως όρισμένων βασικής σημασίας προτάσεων, έπι παραδείγματι στδ θέμα τδ τόσο περίπλοκο, αλλά και σπουδαίο τής Άνωτάτης Παιδείας. Στδ ίδιο θέμα προτάθηκαν πράγματα με άρκετη ύπερβολή και πολλή, πλην όμως άνεύθυνη, επρωτοτυπία. Αυτή ή προχειρότης πού οδηγεί και σε θεμισμένες και ύπερβολικές προτάσεις είναι βέβαια δείγμα νεότητος, δέν είναι όμως δικαιολογημένη. Τρίτον απ' την έμφανή κατά τδ μάλλον ή ήττον προσπάθεια να μεταβληθή κατά καιρούς τδ συνέδριο σε θέμα διαφημίσεως πολιτικών ιδεών και πεποιθήσεων ή εκ προθέσεως αντιδράσεων. Αυτά τδ τρία βασικά και γενικά.

ΚΑΙ ΜΕΡΙΚΕΣ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΚΡΙΣΕΙΣ

Όι συνέδριοι όμως άσχολήθηκαν και με ζητήματα πού ενδιαφέρουν άμεσα τούς φοιτητάς, ό-

πως είναι τδ θέμα των ύποτροφιών, τής φοιτητικής στέγης, των διδασκαλικών έδρων κ.λ.π. αυτό άκομη γενικότερα τδ θέμα τής Άνωτάτης Παιδείας. Έγινε κριτική, διετυπώθησαν και προτάσεις, πού ψηφισθείσαι απ' τούς συνέδρους, θα δοθούν στους άμοδιους. Τδ συνέδριο τελείωσε με μιá συγκινητική εκδήλωση συμπαραστάσεως στους άδελφούς τής Βορ. Ήπειρου και τής Κύπρου.

Τδ ξαναλέμε και πάλι πώς τδ φοιτητικό συνέδριο είναι μιá υπόθεσι σοβαρή κι έτσι πρέπει να την καταλάβουν και οι φοιτηταί πού την έτοιμάζουν και εκείνοι πού συμμετέχουν σ' αυτήν και οι άρχες ή πανεπιστημιακός κ.λ.π. Δέν είναι δέ δείγμα πολιτισμού και σοβαρότητος, έπειδή είχε περάσει κάπως ή ώρα, να πάη ή κλητήρας οικεία βουλήσει και να σβύση τδ φάτα τής αίθουσής συνεδριάσεως.

Πρέπει να καταλάβουν τέλος πάντων μερικοί άνθρωποι, ότι όρισμένα πράγματα αξίζουν κάποιας μεγαλυτέρας προσοχής. Θα πούμε άκόμη ότι τδ φοιτητικό συνέδριο πρέπει να μείνη έξω και πάνω από πολιτικές ιδέες και σκοπιμότητες. Δέν είναι εκεί ή σίμβος για την διαμάχη την πολιτική. Τις λίγες μέρες πού μαζεύονται τδ χρόνο οι φοιτηταί εκεί είναι λάθος μέγα να τις χρησιμοποιούν για διαπληκτισμούς, άγονες λογομαχίες και καυγάδες. Συσήτησις θα γίνη, και μάλιστα όταν χρειασθή και σε ζωηρό τόνο, αλλά για θέματα πού ενώνουν και συνδέουν, όχι για θέματα πού χωρίζουν και δημιουργούν αντίπαλες παρατάξεις. Τδ φοιτητικό συνέδριο, τοδλάχιστον τώρα πού είναι άκομη στις άρχες και τδ φοιτητικά προβλήματα είναι τόσα και τόσα γύρω, πρέπει να είναι μιá εύκαιρία ένθουσιασμού, δύναμεων, άλληλεγγύης συναδελφικής και συντονισμού προσπαθειών. Σ' αυτό πρέπει να παίρνη ένταση και συγκεκριμένο νόημα ή φοιτητικός άγων για την καλύτερευσι πολλών όρων και την δόρθωσι καταστάσεων στδ Πανεπιστήμιο και στις άλλες σχολές. Γιατί να ξεχνούμε τόσο εύκολα αυτόν τόν ευγενή άγωνα, διασώνοντας την ένότητά του και νοθεύοντας τδ περιεχόμενό του;

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ

Έσκινώντας κανείς για τις εξετάσεις τις τμηματικές ή τις πτυχιακές ξέρει ότι θα βοή την κούρασι πρώτα - πρώτα κι' ύστερα μιá άποτυχία ή μιá έπιτυχία, άμοιβή ή έλεγχο των κόπων του και τής προσπάθειάς του. Τώρα τελευταία

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Διον. Α. Ζακυθηνόυ: «Τὸ Βυζάντιον μεταξὺ Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως». Ἀνατύπωσις ἐκ τοῦ ΚΗ' (1958) τόμου τῆς Ε.Ε.Β.Σ. Ἐν Ἀθήναις 1958. Ἡ μικρὰ εἰς ἔκτασιν, ἀλλὰ σπουδαιότητος σημασίας μελέτη αὐτὴ τοῦ καθηγητοῦ κ. Ζακυθηνοῦ ἀσχολεῖται μὲ τὸ σοβαρὸν θέμα τῆς διευκρινήσεως τῶν προβλημάτων, τῶν ἀναφερομένων εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους καὶ πολιτισμοῦ. Ἀνυστυχῶς παρὰ τὰς δημοσιευθείσας διαφωτιστικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς κατοχυρωμένας μελέτας ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὑπὸ διαπρεπῶν ἱστορικῶν καὶ μάλιστα Ἑλλήνων, ὑπάρχουν καὶ σήμερον συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἐτὸ Βυζαντινὸν Κράτος καὶ ὁ πολιτισμὸς αὐ-

τοῦ ἀνήκουν εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν πολιτιστικὴν σφαῖραν τῆς Ἀνατολῆς ἢ τῆς Ἀσίας. Καὶ ὅτι οἱ Βυζαντινοὶ «πολὺ οἰκειότερον... ἔχουσιν πρὸς τοὺς ἀμέσως γειτνιαζόντας λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς... ὥστε ὁ ὕλικος αὐτῶν χαρακτηριστὴ προσέλαβεν τὸ ἡμιασιατικόν».

Τὴν σοβαρώτερον ὅμως ἀφορμὴν διὰ τὴν συγγραφὴν τῆς μελέτης ταύτης ὑπὸ τοῦ καθηγ. κ. Ζακυθηνοῦ ἔδωσαν ἡ δημοσίευσίς τοῦ τρίτου τόμου τῆς ὑπὸ τῆν διεύθυνον τοῦ Maurice Crouzet «Histoire générale des civilisations», Παρίσι 1955. Ἐἰδιαιτέρως ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν προξενεῖ εἰς τὸν μελετητὴν τῶν Βυζαντινῶν πραγματιῶν — γράφει ὁ κ. Ζ. — ὁ τρόπος, καθ' ὃν ἐμφανίζεται ὁ πολιτισμὸς τοῦ Βυζαντίου ἐν τῇ καθόλου ἱστορίᾳ τῶν πολιτισμῶν τοῦ μέσου αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ γράφοντος τὰ σχετικὰ μὲ τὸ Βυζάντιον κεφάλαια καθη-

ἴμως ἄρχισε σταθερὰ νὰ ἀντιμετωπίζῃ καὶ κατὰ τρίτον, τὸν χρόνον. Τὸν χρόνον τὸν εἶχε πάντα ἐφιδίλτη ἰδίως στὴν περίοδον τῶν ἐξετάσεων, πὺ φαίνεται ὅτι πάντα εἶναι ἀνεπαρκῆς γιὰ τὴν προετοιμασίαν. Ἐφιδίλτης ὅμως ἔγινε καὶ μὲ τὶς ἀναβολὰς τῶν ἐξετάσεων. Ἡ ἀναβολὴ εἶναι βέβαια συνήθως μὴ διευκόλυνσι γιὰ τὸν καθηγητὴ, καμμίαν φορὰ δὲ καὶ γιὰ τὸν φοιτητὴ.

Σχεδὸν πάντα ὅμως φέρνει μὴ ἀνωμαλία στὸ πρόγραμμα τῶν φοιτητῶν. Ἐκεῖ ποὺ γνωρίζει κανεὶς ὅτι στὴν ὠρισμένη ἡμερομηνία ἔχει ἓνα ἢ δύο μαθήματα, ἔρχεται μὲ τὴν ἀναβολὴν νὰ προστεθῇ καὶ ἓνα τρίτον. Κάτι ποὺ φυσικὰ κάνει πιθανώτερον τὴν ἀποτυχία ὄχι μόνον σ' αὐτὸ ἀλλὰ καὶ στὰ ἄλλα δύο. Ὑστερα στίς ἐξετάσεις εἶναι ἀνεξήγητο τοῦτο: Ἐνῶ ὑπάρχουν 12 ὥρες ἡμέρας διαθέσιμες, πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἐξεταζομένους φοιτητὰς ἀναγκάζονται νὰ μένουν μέχρι τὶς 10 ἢ καὶ τὶς 12 τὸ βράδον περιμένοντες νὰ ἐξετασθῶν. Γνωρίζουμε τὶς ἀσχολίες τῶν κ.κ. καθηγητῶν, ἀναγνωρίζουμε καὶ τὸν δικὸν κόπον κατὰ τὴν περιόδον τῶν ἐξετάσεων, νομίζουμε ὅμως ὅτι μὲ μὴ μικρὴ προσπάθεια θὰ διορθωθῶν οἱ ἐλάχιστα ἐξυπηρετικὰς αὐτὲς συνήθειες.

ΕΒΔΟΜΑΣ ΦΟΙΤΗΤΟΥ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

Γιὰ τρίτη φορὰ φέτος τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης διοργάνωσε ἀπὸ τὶς 19 - 26 Ἀπριλίου τὴν «ἐβδομάδα φοιτητοῦ». Τὸ πρόγραμμα τῶν ἐκδηλώσεων ἦτο πλούσιο. Ἐμφανίσεις εἶχεν ἡ φοιτητικὴ χορωδία καὶ ὀρχήστρα τοῦ Γερμανικοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μαγνείας, ὄμιλος

λαϊκῶν χορῶν καὶ τραγουδιῶν γιουγκοσλαβικῶν πανεπιστημίων, χορωδία καὶ φοιτητικὸς θίασος τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης καὶ ἀθλητικὸς ὁμάδες. Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐμφανίσεις ἦταν ὀργανωμέναι καὶ εἶχαν ἐπιτυχία ἱκανοποιητικὴ.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὶς καθαρὰ καλλιτεχνικὰς ἔγιναν καὶ ἄλλαι ὠραίαι ἐκδηλώσεις, ὅπως ἐπισκέψεις σὲ νοσοκομεία καὶ φυλακὰς, αἰμοδοσία, καθὼς ἡ πρωτότυπη ἐκείνη παρέλασις τοῦ πενταλέπιου. Στὸ ἐνεργητικὸν τῆς «ἐβδομάδος φοιτητοῦ» εἶναι καὶ ὁ σοβαρὸς ἢ ἀξιοπρεπὴς τόνος ὧν σχεδὸν τῶν ἐκδηλώσεων, ὁ ἐπιτυχὴς καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας τῶν ἀρμοδίων, ἡ ἀφογος καὶ πρόθυμος φιλοξενία καὶ περιποίησης τῶν προσκεκλημένων.

Μὰς γράφει κάποιος ποὺ παρηκολούθησε τὴν ἐβδομάδα φοιτητοῦ: «Ἐντελῶς καλοπίστως θὰ ὑποδείξωμεν ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ ἦτο καλὸν νὰ εἶναι μεγαλυτέρα καὶ καλυτέρα ἡ συμμετοχὴ ἑλληνικῶν φοιτητικῶν ὁμίλων (χορωδιῶν κλασικῶν καὶ κυρίως ἐθνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὁμίλων ἐμφανίσεως ἐθνικῶν χορῶν κ.ἄ).

Ἐπίσης θὰ πρέπη νὰ γίνῃ μεγαλυτέρα ἀξιοποίησις τοῦ ὑποκριτικοῦ ταλάντου, οὕτως ὥστε νὰ παρουσιασθῇ ἀπὸ τὸν φοιτητικὸν θίασον ἔργον ἀπὸς ἀνώτερον καὶ διδακτικώτερον ἀπὸ τὴν ἐφειτεινὴν ἐλαφρὰν καὶ ἄνευ περιεχομένου... Ρωμαϊκὴν κωμῶδιαν...»

Καὶ θὰ σημειώναμε κ' ἡμεῖς ὅτι ἡ «ἐβδομάς φοιτητοῦ» ἔχει ὅλες τὶς προϋποθέσεις μὲ μὴ μεγαλυτέρα καὶ πὺ προσεκτικὴν προσπάθειαν νὰ γίνῃ ἓνα γεγονός πνευματικὸν πανελληνίου καὶ παγκοσμίας ἀκμῆς σημασίας γιὰ τοὺς φοιτητὰς, ἀλλὰ καὶ γιὰ ὅλους τὸς ἄλλους.

Ο ΕΝΤΕΤΑΛΜΕΝΟΣ

γητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Στρασβούργου κ. C. Cahen. Ὁ κ. C. διήρθρωσε τὴν ὄψιν του κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε τὸ Βυζάντιον νὰ ἐντάσσεται πάντοτε ὡς ἐξάρτημα καὶ ἐπίμετρον τῶν ἀνατολικῶν πολιτισμῶν, ἰδιαίτατα δὲ τοῦ Ἰσλαμισμοῦ! Τὴν ὄψιν δὲ βυζαντινὴν περίοδον ἀποκαλεῖ ὡς ἐποχὴν παρακμῆς καὶ τὴν ἐμφανίζει ὡς τελείως ἀσήμαντον καὶ ἀναξίαν προσοχῆς. Καὶ αὐτὰ γράφονται τὸ 1955!

Ὁ καθηγ. κ. Z. βαθύτατος, ὅσον ὀλίγοι, γνώσεις τῶν βυζαντινῶν πραγμάτων καὶ μὲ τὴν χαρακτηρισίζουσαν αὐτὸν ἐπιστημονικὴν παροησίαν ἀνεκδοκίως χαρακτηρίζει τὴν τοιαύτην διάταξιν τῆς ὄψης ὡς «ὄλιγος ἀντεπιστημονικὴς» καὶ ὅτι ἀποτελεῖ αὐτόχρημα παρερμηνείαν τοῦ Βυζαντίου καὶ ἱστορικῆν παραχάραξιν». Μὲ ἐπιστημονικὴν ἀμεροληψίαν καὶ σαφήνειαν ἀναιρεῖ κατὰ τρόπον ἀδιαφισηθήτητον τὰς ἐπιτολαίας καὶ ἀνιστορήτους θεωρίας τοῦ κ. C. καὶ τοποθετεῖ τὰ πράγματα εἰς τὴν ἀληθῆ ἱστορικὴν θέσιν των. «Ἡ ἔννοια τῶν καθαρῶν, τῶν οἰονεὶ κ α θ α ρ ο α ί ω ν πολιτισμῶν, γράφει, εἶναι ἔννοια σφαλῆρα». «Ὅλοι οἱ μεγάλοι πολιτισμοί, ὁ ἑλληνικός, ὁ ρωμαϊκός, ὁ εὐρωπαϊκός ἐδέχθησαν καὶ ἀφομοίωσαν «παντοῖα ὄθνεια στοιχεῖα». Κατὰ κανόνα ὅλα τὰ μεγάλα ἔθνη ἀσχοῦν καὶ δέχονται ἐπιδράσεις, ὅσον δὲ μεγαλύτερα εἶναι ἡ δεκτικότης καὶ ἡ ἀφομοιωτικὴ τῶν δυνάμεις, τόσοσιν μεγαλύτερα εἶναι καὶ ἡ δημιουργικὴ καὶ πλαστικὴ τῶν δυνάμεις. Μὲ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν βεβαίως καὶ τὸ Βυζάντιον ἐδέχθη ἀνατολικὰς ἐπιδράσεις. Πολλὰ μάλιστα ἐκ τῶν ἀνατολικῶν ἐπιδράσεων διαχρετέθησαν εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἀποκρατορίαν διὰ τῆς Ρώμης, ὅπου ἐνωρίτερον εἶχον διαδοθῆ καὶ ἐπικρατήσῃ. Ἄλλ' ὑπάρχει χάσμα μέγα μεταξὺ αὐτῆς τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. C. ἱστορικῆς διαστρόφῆς τῶν πραγμάτων, ὅτι τὸ Βυζάντιον ἀποτελεῖ ἐν τῷ συνόλῳ τοῦ ἐξάρτημα τοῦ Ἰσλάμ!

Ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Z. ἐξετάζει, κατὰ τὴν ἰσχύουσαν εἰς τὰς κοινωνιολογικὰς ἐπιστήμας ἀνατομικὴν μέθοδον, τοὺς ἀντικειμενικοὺς συντελεστὰς ἐνὸς πολιτισμοῦ καὶ ὁμιλεῖ διὰ βραχέων περὶ τῆς κρατικῆς θεωρίας καὶ τῆς συγκροτήσεως τοῦ Κράτους, περὶ τῆς δομῆς τῆς κοινωνίας καὶ περὶ τοῦ πνευματικοῦ καθόλου βίου, περὶ τῆς παιδείας, τῆς διανοήσεως, τῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς τέχνης. Κατὰ τρόπον πειστικὸν καὶ ἀποδεικτικὸν ἀναφέρει τὰς διαφόρους ἐπιδράσεις, τὰς ὁποίας ἐδέχθη τὸ Βυζάντιον ἐκ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, τῆς Ρώμης καὶ τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ὁ βυζαντινὸς πολιτισμὸς εἶναι κατὰ πρῶτον καὶ κύριον λόγον ἑλληνο-ρωμαϊκο-χριστιανικὸς πολιτισμὸς καὶ κατὰ πολὺ δευτερεύοντα καὶ ἀσήμαντον λόγον ἀνατολικός.

Εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τῆς μελέτης του ὁ καθηγ. κ. Z. καταλήγει εἰς γενικώτερα καὶ σπουδαιότατα τινα συμπεράσματα, τὰ ὁποία ἀποτελοῦν καὶ ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα: Orient oder Rom? Ἀνατολή ἢ Δύσις;

Λόγῳ τῆς μεγίστης σημασίας των παρατίθενται ἐνταῦθα ἐν περιλήψει.

1. Οἱ μεγάλοι πολιτισμοὶ δὲν ἀναπτύσσονται ἐν κλειστῷ χώρῳ, ἀλλὰ δέχονται καὶ ἀσχοῦν ἐπιδράσεις.

2. Τὸ Βυζαντινὸν Κράτος καὶ ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς προήλθον ἐκ τῆς συναντήσεως διαφόρων πραγματικῶν καὶ ἱστορικῶν συντελεστῶν καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐδέχθησαν καὶ ἔξωθεν στοιχεῖα ἑλληνικά, ρωμαϊκά καὶ ἀνατολικά. Πολλὰ τῶν ἀνατολικῶν ἢ ἀσιατικῶν ἐπιδράσεων ἔρχονται διὰ μέσον τῆς Ρώμης καὶ τῶν ἑλληνιστικῶν βασιλείων. Ὅμως ἐν τῷ συνόλῳ τὰ ἀνατολικά στοιχεῖα «δὲν εἶναι τὰ οὐσιώδη καὶ χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ Βυζαντινοῦ κόσμου», ὅπως γράφει καὶ ὁ Norman Baynes.

3. Ἡ ἀνάλυσις τῶν συντελεστῶν τοῦ δημοσίου βίου ἀποδεικνύουν ὅτι Κράτος καὶ κοινωνία διέπονται εἰς τὸ Βυζάντιον ὑπὸ θεμελιωδῶν ἀρχῶν, παραδόσεων, θεσμίων, κανόνων Δικαίου κ.λ.π., οἱ ὁποῖοι ἔχουν τὴν προέλευσιν ἐκ τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ συγκρητισμοῦ.

4. Ὁ πνευματικὸς βίος τοῦ Βυζαντίου διέπεται ἐιδικώτερον ὑπὸ δύο πρωταρχικῶν συντελεστῶν: τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ συνύπαρξις καὶ ἡ ταυτόχροнос ἐνέργεια ἀμφοτέρων τούτων ἐδημιούργησε τὸν Βυζαντινὸν Ἀνθρωπισμὸν, ὁ ὁποῖος ἀφομοίωσε τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν καὶ τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν καὶ διέπλεσε ἰδεώδες βίου κατὰ Χριστόν.

Καὶ καταλήγει, ὅτι ὡς ἐκ τῆς προελεύσεως ὄλων αὐτῶν τῶν πολιτιστικῶν παραγόντων ὁ Βυζαντινὸς πολιτισμὸς σαφῶς ἀντιτίθεται πρὸς τοὺς Ἀσιατικὸς πολιτισμοὺς καὶ πρὸς τὸν «βαρβαρικὸν» κόσμον.

E. E. K.

★

Ernst Aerppli: «Σύγχρονος θεραπευτικὴ ψυχολογία. Ὁ ψυχολόγος — σύμβουλος καὶ τὸ ἔργον του». Πρόλογος — Μετάφρασις Λ ο υ κ ἄ Π. Μ α ν, δ ἄ λ ο υ, νευροψυχιάτρου. Ἀθήναι 1959.

Μεταξὺ τῶν τελευταίων βιβλίων, τὰ ὁποῖα μᾶς προσφέρει, εἰς μίαν γόνυμον ἐπιστημονικὴν πορείαν, ἡ ψυχολογία τοῦ βάρθους, ἔρχεται νὰ προστεθῆ τὸ βιβλίον τοῦ Ἑλβετοῦ ψυχοθεραπευτοῦ Ernst Aerppli: «Σύγχρονος θεραπευτικὴ ψυχολογία» τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν εὐτυχή ἔμπνευσιν νὰ μεταφράσῃ ὁ νευροψυχίατρος κ. Λουκᾶς Μάνδαλος. Τὸ ἔργον τοῦ ψυχολογικοῦ συμβούλου εἰς τοὺς καιροὺς μας εἶναι ἕνα ἔργον σπουδαῖον καὶ δυσχερὲς συγχρόνως, ἀπαιτεῖ δὲ πεπειραμένον ἐπιστήμονα, κατηρητισμένον ψυχολογικῶς, ἀλλὰ καὶ καλλιεργημένον πνευματικῶς ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπωμισθῆ τοιαύτην κοινωνικὴν εὐθύνην.

«Εἰς κάθε ἐποχὴν ὑπῆρχον καλοὶ σύμβουλοι, λέγει ὁ Aerppli... Ἐκεῖνὸ τὸ ἐπὶ τὸ συζητήσης αὐτὸ καλύτερα μέ...» ὑπῆρχεν εἰς κάθε ἔπο-

χήν. Εἰς ὅλα τὰ συγγράμματα, τὰ καθιερωμένα ὡς ἱερά, θὰ συναντήσωμεν ἀφηγήσεις, ὅπου κάποιος ἐγνώριζε μίαν χρήσιμον συμβουλὴν. Σπάνιον εἶναι βέβαια αὐτὸς ὁ ἐντεταλμένος νὰ μὴ ἐξήτῃ μὲ ταπεινοφροσύνην ἀπὸ τὸν θεὸν συμβουλὴν καὶ ἐνίσχυσιν διὰ τὸ ἐπάγγελμά του καὶ διὰ τὴν ἰδίαν του σωτηρίαν. . . Ἡ σημερινὴ καθοδήγησις πραγματοποιεῖται κυρίως ἐντὸς τοῦ πλαισίου καθαρᾶς γλώσσης καὶ ἀποσαφηνιστικῆς διατυπώσεως. . . Εἰς τὴν ψυχολογικὴν καθοδήγησιν πρόκειται διὰ μίαν τριάδα, ἐκ τῆς ὁποίας πρέπει νὰ προκύψουν ὅς ἀποτελέσματα ἡ συμβουλὴ, ἡ βοήθεια καὶ ἡ θεραπεία. . . Καρπὸς τῆς κοινῆς προσπαθείας (πελάτου καὶ συμβούλου πρὸς ἀντιμετώπισην τῆς συγκρούσεως) εἶναι ἡ ἐξέλιξις τοῦ πελάτου εἰς μίαν νέαν προσαρμογὴν ἐναντι τῶν δυσχερειῶν τῆς ζωῆς του, ἡ συμβολὴ διὰ τὴν δημιουργίαν τῆς προσωπικότητος.

Αὕτην τὴν προσωπικότητα, τόσον εἰς τὰ ἀναλυτικὰ ὅσον καὶ εἰς τὰ συνθετικὰ στοιχεῖα, ἔχει μελετήσῃ κατὰ τρόπον ὄντως θαυμαστὸν ὁ Αερπλί εἰς τὰς προηγουμένας του ἐργασίας «Συγκρούσεις τῆς ζωῆς», «Τὸ ὄνειρον καὶ ἡ ἐρμηγεία του», «Ψυχολογία τοῦ συνειδητοῦ καὶ ὑποσυνειδητοῦ» καὶ «Προσωπικότης». Ἐπιστέφει δὲ τὸ ὅλον ψυχοθεραπευτικὸν του ἔργον μὲ τὸ μῶλις κυκλοφορήσαν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλίον του περὶ τοῦ ψυχολογικοῦ συμβούλου.

Ἄλλ' ὁ Αερπλί ἀπατεῖ δικαίως ἐκτὸς τῶν ψυχολογικῶν γνώσεων, τῆς ἀναλύσεως καὶ τῆς πείρας τοῦ ψυχολογικοῦ συμβούλου, μίαν ὄριμον προσωπικότητα τοῦ τελευταίου μὲ πλήρη κοσμοθεωριακὴν κατάρτισιν (. . . «ὁ πελάτης διαισθάνεται ἐὰν ὁ σύμβουλος του ὑπέχη ἑσωτερικῶς εὐθύνην πρὸς ἕνα Ἄνώτερον ἢ ἐὰν ἀποτελῇ ὁ ἴδιος διὰ τὸν ἑαυτόν του ἀνωτάτην ἐξουσίαν. . .») ἡ ὁποία θὰ σέβεται τὰς ἀξίας τῆς ζωῆς, ἱεραρχημένας ὑπὸ τῆς Πίστεως.

Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα ὁ σύμβουλος συναντᾷ τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον πρωτίστως γνωρίζει νὰ ἀκοῦν μὲ σύνεση καὶ ἀγάπην καὶ ν' ἀντιμετωπίξῃ τὰ προβλήματα του προκειμένου νὰ ληφθῇ εἰς τὸ τέλος μία ἀπόφασις, «ἡ ὁποία σημαίνει ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ ἕνα κόσμον πού δὲν τοῦ δίδει εὐθύνας. . . διὰ νὰ ἀντιλήθῃ παρηγορητικὴ πνοὴ ἐλευθερίας ἀπὸ μίαν νέαν κατάστασιν».

Ὁ Σύμβουλος θὰ εἶναι ὁ ὑπεύθυνος ἐπιστήμων, ὁ ὁποῖος θὰ βοηθῇ εἰς τὴν λύσιν τῶν συγκρούσεων τοῦ σημερινοῦ φοβισμένου, προβληματικοῦ καὶ ταλαιπωρημένου ἀνθρώπου. Θὰ γνωρίζῃ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὰ ἀνθρώπινα, τὴν κατάστασιν καὶ τὸ περιβάλλον, τὴν φύσιν καὶ τοὺς τύπους τῶν ἀνθρώπων, τὸν ἐν ἀνατολῇ τῆς ἐξελιξέως του εὐρισκόμενον ἄνθρωπον, τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν αὐτογνωσίαν, τὴν προσαρμογὴν πρὸς τὸν ἐξωτερικὸν κόσμον. Θὰ γνωρίζῃ καλῶς τὸς μηχανισμοὺς τῶν συγκρούσεων, τὴν γένεσιν καὶ τὰ αἷτια, τὴν ἔκτασιν καὶ τὰς λύ-

σεις ὡς πρὸς τὸ ἐπάγγελμα, τὴν ἐκλογὴν συζύγου καὶ τὸν γάμον, τὴν μόνωσιν, τὸν ἀνθρώπινον πόνον. Θὰ ἀντιληφθῇ καλῶς τὴν θέσιν τοῦ πελάτου, τὰς ἀναζητήσεις του, τὰς προσδοκίας του, τὸν ὅλον τῶν ἄλλων, τὴν συναισθηματικὴν μεταβάσιν τοῦ πελάτου, τὴν ἀντίστασιν του εἰς τὴν προοδευτικὴν πορείαν, πού τοῦ ὑποδεικνύεται, θὰ κατέχη τὴν τεχνικὴν τῆς ψυχολογικῆς καθοδήγησεως, διὰ νὰ κάμῃ καλὴν ἀνάλυσιν τῆς καταστάσεως καὶ τοῦ προβλήματος τοῦ βοηθουμένου, νὰ ἴδῃ τὰ μυστικά του καὶ τὰ συμπλέγματά του, τὴν παιδικὴν ἡλικίαν καὶ τοὺς γονεῖς, τὸν χρόνον καὶ τὸ ἔργον τοῦ πελάτου, τὴν προσωπικότητα καὶ τέλος τὴν λύσιν τῆς συγκρούσεως πρὸς μεταβολὴν καὶ κέρδος ἀπὸ αὐτῆν. «Βλέπομεν συχνά, λέγει ὁ Αερπλί, πῶς ἕνας ἄνθρωπος κατορθώνει νὰ φθάσῃ ἀγωνιζόμενος εἰς πολυτιμότεραν νέαν στάσιν. . . καὶ ἀναγνωρίζει ὅτι ἐξαργάται ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του νὰ εἶναι δίκαιος, καλὸς καὶ νὰ κάμῃ αὐτὸ πού ζητεῖ ἢ συνειδήσει του».

Αὐτὸ εἶναι τὸ τελευταῖον βιβλίον πού προσέφερεν ὁ Αερπλί καὶ τὸ ὁποῖον ἐξεδόθη δύο ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του. Εἶναι μία πολύτιμος ὑπόθεξις διὰ τὴν νέαν γενεάν τῶν ἐπιστημόνων περὶ ἐνὸς ὑπευθύνου τρόπου ἐργασίας εἰς ἕνα σπουδαῖον τομέα τῆς κοινωνικῆς μὲ ζωῆς, πού καλλιεργεῖ ὁ ψυχολογικὸς σύμβουλος. Μέσα εἰς τὰ τόσα συγκρούμενα καὶ ἀντιφατικὰ ρεύματα καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς σχολὰς ὁ Αερπλί προσφέρει μὲ τὴν διαύγειαν τοῦ σοφοῦ καὶ ὠρίμου ἐπιστήμονος ἕνα ἔργον αὐτόχροημα βασικὸν διὰ τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν πρόδον ἰδίᾳ τῆς νέας γενεᾶς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Καὶ εἶναι εὐτύχημα ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργον ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἀναγνωστικὸν κοινὸν εἰς μίαν ὡραίαν καὶ πιστὴν ἀπόδοσιν ὁ νευροψυχίατρος κ. Μάνδαλος, ὁ ὁποῖος εἰς τὸν θαυμάσιον πρόλογόν του τονίζει:

«Κατέστη πλέον συνειδησις, ὅτι ἕνα ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα μεταπολεμικῶς ἀναφύετα κοινωνικὰ προβλήματα εἶναι τὸ τῆς ψυχικῆς ὑγιεινῆς, ὅπως ἀκριβῶς τοῦτο ἐμφανίζεται μέσα ἀπὸ τὰ κοινὰ πλαίσια τῆς κοινωνικῆς ψυχολογίας καὶ ἰατρικῆς, τεραστία δὲ ἐκρήθη ἡ σημασία τῆς κοινωνικῆς προνοίας καὶ φροντίδος τοῦ πάσχοντος ἀνθρώπου. . . Ἡ νεωτέρα ψυχολογία μακρὰν παντὸς ψυχοφυσικοῦ παραλληλισμοῦ, μακρὰν παντὸς ἰδεαλιστικοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος, ἔχει ὡς ἐπίκεντρον αὐτὸν τοῦτον τὸν ἄνθρωπον. . . Ὁ ἀναγνώστης τοῦ βιβλίου ἀπὸ τὴν σκέπην τῆς ψυχολογικῆς καθοδήγησεως θὰ ἔχῃ τὴν εὐκαιρίαν ὁ ἴδιος νὰ πλησιάσῃ μὲ διαυγεστέραν συνειδήσιν καὶ σταθερὰν ἀποφασιστικότητα τὴν ἀνθρωπίνην, ὅσον ἐπίσης καὶ τὴν κοινωνικὴν παρουσίαν, ἴσως ἀκόμη νὰ εὐρῃ καὶ τὰ φωτεινὰ ἐκεῖνα σημεῖα τοῦ προσανατολισμοῦ πού θὰ τὸν ὀδηγήσουν συντομότερα καὶ ἀσφαλέστερα πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν Ἀλήθειαν». Ἐνα βοήθημα πολύτιμον εἰς αὐτὸν τὸν

προτοποριακὸν δρόμον εἰς τοὺς καιροὺς μας ἠθέλησε νὰ παρουσιάσῃ ὁ κ. Μάνδαλος. Τὸ ἐπέτυχε, καὶ τοῦ εὐχόμεθα καλὴν συνέχειαν.

A.A.A.

★

Μητροπολίτου Λήμνου Διονυσίου: «Πατρικαὶ νουθεσίαι». Ἀθήναι 1958.

Δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα τεῦχος μὲ ἐγκυκλίουσ αἱ «Πατρικαὶ νουθεσίαι» τοῦ Μητροπολίτου Λήμνου κ. Διονυσίου (νῦν Μητροπολίτου Τριζικῆς καὶ Σταγῶν) ποὺ κυκλοφόρησε τὸν περασμένο χρόνον σὲ μιὰ φροντισμένη καὶ καλαισθητῆ ἐκδόσει, ἀλλὰ ἓνα βιβλίον μὲ πολλὴ σπουδαιότερη σημασία ἀπ' ἄλλο, μιὰ ἀπλὴ συλλογὴ. Γιατὶ μέσα σ' αὐτὲς τὶς γραπτὲς πατρικὲς νουθεσίαις ὁ Σεβασμιώτατος θίγει θέματα κεφαλαιώδους σημασίας, ποὺ ἂν καὶ ἀπευθίνονται στοὺς κληρικούς, ἐν τούτοις πολλὰ ἔχουν νὰ προσφέρουν καὶ στὰ λαϊκὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ θέματα αὐτὰ ἀρχίζουσ ἀπὸ τὸν πνευματικὸν καταρτισμὸ τοῦ ἱερέως καὶ φθάνουσ μέχρι τὰς εὐπειεῖς ἐμφανίσεις ὄχι μόνο τοῦ ἰδίου ἀλλὰ καὶ τοῦ σπιτιοῦ του.

Σὲ μιὰ ἀπ' τὶς ἐγκυκλίους του ὁ Σεβ. προτρέπει τοὺς ἱερεῖς του νὰ ἐπιμελοῦνται τὰ σπίτια τους, νὰ εἶναι καθαρὰ, διότι τὸ σπίτι τοῦ ἱερέως «εἶναι τὸ πρῶτον σπίτι τοῦ χωριοῦ... αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ πρῶτον, θὰ ἐλέγανεν, τῶν ἄλλων οἰκιῶν τοῦ χωριοῦ καὶ τὸ παράδειγμα, ποὺ μιμοῦνται οἱ ἔνοοιται». Τί εὐρύτητα πνεύματος ἀλήθεια! Πόσο ὀρθὰ τοποθετεῖ τὸ θέμα τῆς κοινωνικῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἱερέως! Δὲν εἶναι ὁ τυπικὸς καὶ ξηρὸς ἱεράρχης, ἀλλ' ὁ πνευματικὸς πατέρας ποὺ ἀγκαλιάζει μὲ τὴν ἀγάπην του τὸ ποίμνιόν του καὶ τοὺς ποιμένας του.

Αὐτὸ τὸ πνεῦμα τῆς πηγαίας ἀγάπης τὸ βλέπομε διάχυτο σὲ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς ἐγκυκλίους. Ὅλες γραμμένες μὲ λεπτότητα, μὲ τάκτ. Πουθενὰ ὁ δεσποτικὸς τόνος τῆς ἐπιβολῆς. Παντοῦ ἡ ἀγάπη τοῦ πατέρα, ποὺ νουθετεῖ τὸ παιδί.

Καὶ ὅταν ἀκόμη ἀπευθύνεται στὸν «κακὸ κληρικό», ποὺ «εἶναι ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς» τῆς Ἐκκλησίας, γιατί «συντελεῖ ὅσον οὐδεὶς ἄλλος εἰς τὸ νὰ διαβάλλεται καὶ κατασκευοφαντεῖται Αἵτη», δὲν παίρνει ὕψος αὐστηρὸ, συναφρωμένο, ἀλλὰ καὶ τότε εἶναι γεμάτος πατρικὴ καλοσύνη.

Ἐκεῖ ποὺ γίνεται αὐστηρὸς ὁ Σεβ. εἶναι ὅταν πρόκειται γιὰ τὸν ἐαυτὸ του. Σὲ μιὰ ἀπ' τὶς ἐγκυκλίους του, ποὺ ἀπευθύνει στὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια, γνωστοποιεῖ τὴν ἀπόφασίν του νὰ μὴ παρακαθῆται «εἰς τράπεζαν παρατιθεμένην ὑπὸ τοῦ Ἱ. Ναοῦ» διότι τὰ γεύματα τοῦ Μητροπολίτου ποὺ τὰ πληρώνουσιν οἱ Ἱ. Ναοὶ εἶναι πράγματα «ἅτινα σκανδαλίζουν τοὺς χριστιανοὺς καὶ ἐκθέτουν τὸν ποιμέναρχην» (σ. 35), γι' αὐτὸ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ συμβούλια «εἰς τὸ ἐξῆς δὲν θὰ λαμβάνουσιν «φροντίδα διὰ φαγητὸν κ.τ.τ.». Καὶ συνεχίζει: «Ὅσον καὶ ἂν

λυτήσῃ τὴν ἀγάπην σας ἢ ἀπόφασίς μας αὕτη εἶναι ὀριστικὴ καὶ ἀμετάβλητος καὶ ζητούμεν αὐστηρῶς τὴν τήρησίν της».

Πρὶν κλείσω τὸ σύντομον αὐτὸ σημεῖωμα, θὰ πρεπε νὰ πῶ ὅτι ὁ Σεβ. στὶς «πατρικὲς νουθεσίαις» του θίγει ὄχι μόνο καθαρῶς ἐκκλησιαστικά, ἀλλὰ καὶ γενικώτερα θέματα, ποὺ ἀφοροῦν τοὺς χριστιανοὺς τῆς Μητροπόλεώς του, ὅπως ἡ βαμβακοκαλλιέργεια ἢ ἡ καταπολέμησις τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ, ἢ ἡ προφύλαξις τοῦ τηλεφωνικοῦ δικτύου ἀπὸ ἀπόρροεκτους χωρικούς ποὺ «καταστρέφουσιν τοὺς μονοτήρας».

Ὅλο τὸ βιβλίον εἶναι ἓνα ἔργο καθαρὰ πνευματικὸ καὶ ἐκπολιτιστικὸ ποὺ εὐχόμεθα νὰ βρῆ πολλοὺς μιμητὰς.

N.A.

★

Γεωργίου Ἱ. Κιτσοπανίδου, Δρος Γεωπόνου, Ἐπιμελητοῦ Ἀγροτικῆς Οἰκονομικῆς Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: 1) «Συγχρητικὰ οἰκονομικὰ ἀποτελέσματα ἐρεῦνης γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων». Θεσσαλονίκη 1958.

2) «Ἡ οἰκονομικὴ θέσις τοῦ ἴππου ἐργασίας ἐν τῇ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει». Ἀθήναι 1958.

Ἀντικείμενον τῆς πρώτης μελέτης τοῦ κ. Κιτσοπανίδου, εἶναι ἡ διὰ τῆς λογιστικῆς μεθόδου ἔρευνα 11 γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, ἀνηκουσῶν εἰς 7 διάφορα χωρία τῶν Νομῶν Θεσσαλονίκης καὶ Ἡμαθίας καὶ ἡ σύγκρισις τῶν ἐπιτευχθέντων οἰκονομικῶν ἀποτελεσμάτων μὲ σκοπὸν νὰ καταδείξῃ τὴν ὑπεροχὴν τῆς λογιστικῆς ἔναντι τῶν ἄλλων μεθόδων γεωργοοικονομικῆς ἐρεῦνης.

Διὰ τῆς μελέτης ταύτης, εἰς τὴν ὁποῖαν διαφαίνεται ἡ ἐπιστημονικὴ εἰδυνηθῆσα καὶ ἀκριβολογία τοῦ ἐρευνητοῦ, ἐξάγονται σημαντικὰ συμπεράσματα ὡς πρὸς τὴν ἀνατομίαν, φυσιολογίαν καὶ παθολογίαν τῶν μελετηθεισῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, προτείνονται δὲ ἀνάλογα μέτρα θεραπευτικῆς. Τὰ σπουδαιότερα συμπεράσματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Αἱ δενδροκομικὰ ἐκμεταλλεύσεις προηγούνται (ὡς πρὸς τὸ ἀκαθάριστον εἰσόδημα καὶ τὸ ἐπιτυγχανόμενον κέρδος) σαφῶς ὅλων τῶν ἄλλων παραγωγικῶν κατεθνήσεων.

Ἐπονταί λαχανοκομικαί, αἵτινες ἀκολουθοῦνται κατὰ σειρὰν ὑπὸ τῶν ἀμπελοκτηρευτικῶν, βαμβακοπαραγωγικῶν καὶ σιτηροπαραγωγικῶν. Τὸ ἀνδρικὸν ἡμερομίσθιον (10ρον) ἀνέρχεται εἰς 44,9 δρχ. ἐνῶ τὸ γυναικεῖον τοιοῦτον εἰς 32 δρχ.. Ἡ συμμετοχὴ τῶν διαφόρων συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν ἔχει ὡς ἐξῆς: α) Ἐδαφος 8,50)ο, β) Ἔργασις 33,70)ο, γ) Κεφάλαιον 57,80)ο. Ὁ βαθμὸς αὐταρκείας ἐξαρτώμενος ἀπὸ τὴν σχέσιν ἔξενον καὶ ἰδίων συντελεστῶν παραγωγῆς ἀνέρχεται εἰς 65,60)ο. Ἐκ τῶν παραγωγικῶν δαπανῶν τῆς ἐκμεταλλεύσεως τὰ 38,60)ο ἀπορροφᾷ ἡ ἐργασία (κυρίως ἀνθρω-

πίνη), τὰ 17,60)ο αἱ δαπάναι ἀναλωσίμου κεφαλαίου, τὰ 37,50)ο αἱ δαπάναι τοῦ μονίμου κεφαλαίου καὶ τὰ 6,30)ο ἀφοροῦν τὰς ὑπολοίπους δαπάνας. Διὰ τὴν συνολικὴν παραγωγὴν 100 μονάδων καταναλίσκονται 29 καὶ παράγεται νέος πλοῦτος 71 τοιούτων, ἐνῶ ὁ συντελεστὴς ἀποδοτικότητος ἀνέρχεται εἰς 11,70)ο καὶ ὑπέρκειται τοῦ τρέχοντος ἐπιτοκίου, τὸ ὁποῖον φθάνει εἰς 6,40)ο. Ὁ βαθμὸς ἀπασχολήσεως ἀνέρχεται εἰς 78,80)ο κατανεμόμενος ὡς ἑξῆς: α) 52,90)ο διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν, β) 11,90)ο δι' ἐξωγεωργικὰς ἀπασχολήσεις καὶ γ) 35,20)ο δι' οἰκιακὴν καὶ οἰκογενειακὴν οἰκονομίαν. Ἡ συμμετοχὴ δὲ τῶν ἀνδρῶν εἰς τὰς ἐργασίας ἐκμεταλλεύσεως εἶναι 67,80)ο ἐνῶ τῶν γυναικῶν 32,20)ο. Τὸ κόστος τοῦ ἀνδρικοῦ σιτίου ἀνέρχεται εἰς 18,4 δρχ. αἱ δὲ ἡμερησίου δαπάναι διατροφῆς τῆς οἰκογενείας εἰς 64,7 δρχ. Αἱ συνολικαὶ δαπάναι τῆς γεωργικῆς οἰκογενείας ἀποτελουμένης ἐκ 4,8 ἀτόμων εἶναι 37.335 δρχ. καὶ κατανέμονται ὡς ἑξῆς: α) Διὰ διατροφὴν 62,90)ο, β) διὰ κατοικίαν, θέρμανσιν καὶ φωτισμὸν 11,80)ο, γ) διὰ ἔνδυσιν καὶ ὑπόδησιν 7,90)ο, δ) διὰ μόρφωσιν καὶ ἐκπαίδευσιν 0,60)ο, ε) δι' ἱατρικὴν περίθαλψιν 2,70)ο καὶ στ) 14,10)ο διὰ προσωπικὰ ἔξοδα.

Τὰ ἀνωτέρω, λίαν διαφωτιστικὰ καὶ ἐνδιαφέροντα γενικώτερον συμπεράσματα καὶ ὁ τρόπος ἐξαγωγῆς τῶν δικαιολογῶν πλήρως τὸ συμπέρασμα καὶ τὴν εὐχὴν τοῦ συγγραφέως, ὅτι ἐὰν θέλωμεν νὰ ἀπαγιστροθώμεν ἐκ τῆς ἐπιπολαίας καὶ ἐμπειρικῆς λύσεως τῶν προβλημάτων τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας τῆς χώρας καὶ νὰ θέσωμεν τὸ γεωργικὸν πρόγραμμα αὐτῆς ἐπὶ ὀρθῶν βάσεων, θὰ πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἡ γεωργοοικονομικὴ ἔρευνα τῆς Ἑλλάδος μὲ θεμέλιον τὴν λογιστικὴν, βοηθηθεμένην ὑπὸ τῶν λοιπῶν μεθόδων.

Ὡς πρὸς τὴν δευτέραν ἐργασίαν τοῦ κ. Κ., ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς: Ἡ ραγδαία εἰσαγωγὴ τῆς μηχανῆς εἰς τὴν γεωργίαν κατὰ τὴν τελευταίαν 25ετίαν, εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν ὑποκατάστασιν τοῦ ζώου ἐργασίας δι' αὐτῆς εἰς τὰς περισσότερας τῶν ἐργασιῶν. Ἡ μηχανοποίησις αὕτη τῆς γεωργίας, ἡ τόσον ὠφέλιμος ἀντεμετώπισε καὶ ἀντιμετωπίζει πλείστα προβλήματα καὶ ἐμπόδια διὰ τὴν ἐπέκτασίν τῆς, ἰδιαιτέρως ὑπὸ τὰς γεωργικὰς συνθήκας τῆς χώρας μας (μικρὰ γεωργικὴ ἰδιοκτησία, πολυτεμαχισμός, ὀρεινή καὶ ἡμιορεινὴ οἰκονομία, κ.τ.λ.). Ἡ παρούσα ἐργασία ἀναφερομένη εἰς τὴν ἔρευναν 19 ζώων ἐργασίας ἀνηγκῶν ἐν εἰσαριθμοῦς ἐκμεταλλεύσεις διαφόρων χωρίων τῆς Μακεδονίας, ἀποσκοπεῖ εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεως τοῦ ἵππου ἐργασίας ἐν τῇ συγχρόνῳ γεωργικῇ ἐκμεταλλεύσει.

Εἰς τὴν ἔρευναν ἐκτίθενται ὅλα τὰ οἰκονομικὰ στοιχεῖα τῶν μελετηθέντων ζώων ἐργασίας καὶ γίνονται λεπτομερῆς ἐπιστημονικὴ σύγκρισις καὶ κοιτικὴ αὐτῶν. Τὰ συμπεράσματα εἶναι λίαν ἐνδιαφέροντα.

Γ.ΧΠ.

ΕΛΗΦΘΗΣΑΝ

Γ. Θ. Ζώροα, καθηγητοῦ τῶν Πανεπιστημίων Ἀθηνῶν καὶ Ρώμης: «Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα» (Σολωμὸς - Τερτσέτης - Τυπάλδος - Βαλαωρίτης - Μαρκοράς - Θωμαζαῖος - Σύνμεικτα). Ἀθῆναι 1959.

Παν. Ν. Τρεμπέλα: «Δογματικὴ τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας». Τόμος Α'. Ἐκδοσις Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή». Ἀθῆναι 1959.

Νικολάου Β. Τομαδάκη καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Τὸ δ'χι τοῦ 1940 καὶ ἡ ἔθνικὴ ἀντίστασις ἐν Ἡπειρῷ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα». Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς Ἐπιστ. Ἐπετηρ. τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ Πανεπ. Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1958 - 1959.

Τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν: «Τὸ ζήτημα τῆς ἐπιχειμένης ἐκπαιδευτικῆς μεταρρυθμίσεως». (Ἀθῆναι, Ἀπρίλιος 1959).

Πέτρου Γ. Βάλληνα, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Δίκαιον, χριστιανικὴ ἠθικὴ καὶ δικαιοσύνη». (Ἀνάπτυον ἐκ τοῦ «Ἀρμενοπούλου». Θεσσαλονίκη 1959.

Μητροπολίτου Κερκύρας καὶ Παξῶν Μεθόδου Κοντοστάνου: «Τελετουργικὴ τῆς Ὁρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἀγίας Ἐκκλησίας». Τόμος Α' (περιέχων τὴν εἰσαγωγὴν, τὸ γενικὸν μέρος καὶ ἐκ τοῦ εἰδικοῦ περὶ Εὐλογίας καὶ περὶ Θυμιάσεως, ἐκ δὲ τῶν Μυστηρίων περὶ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τοῦ Χρίσματος). Κέρκυρα 1958.

Μητροπολίτου Ἡλείας Γερμανοῦ: «Ἡ χριστιανικὴ οἰκογένεια». Ἀθῆναι 1958.

Χριστιανικοῦ Κοινωνικοῦ Κύκλου: «Τὸ θέμα τῆς ἐθνικῆς Παιδείας» (Ὁμίλια καὶ πορίσματα συζητήσεων). Ἀθῆναι 1958.

Δημ. Α. Κωτσάκη, ὑφηγητοῦ τῆς Ἀστρονομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον Ἀθηνῶν: «Ἡ προέλευσις τοῦ Ἡλιακοῦ συστήματος». (Αἱ σύγχρονοι θεωρίαι). Ἀθῆναι 1959.

Τοῦ Ἰδίου: «Ἀστρονομία καὶ μαθηματικὰ κατὰ τὴν βυζαντινὴν περιόδον». Ἀθῆναι 1958.

Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή»: «Ἡ Παναγία». Ἀθῆναι 1959.

Ἀδελφότητος Θεολόγων ἡ «Ζωή»: «Μάρτυρες τῆς Ἐλευθερίας». Ἀθῆναι 1959.

Βασιλικῆς Ἐθνικῆς Ἰδρύματος: «Βασιλικαὶ βραβεύσεις τοπικῆς αὐτοδιοικήσεως». Ἀθῆναι 1958.

Βασιλικῆς Ἐθνικῆς Ἰδρύματος: «Ἡ σημασία τῆς Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως ἐν Ἑλλάδι». Ἀθῆναι 1959.

Μαρίας Θεοχάρου: «Ἀφιερωτικαὶ ἐπι-

γραφαὶ ἐπὶ ἀμφίων τοῦ "Αθω". Ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», τ. ΚΗ' (1957).

Φαίδωνος Κ. Μ π ο υ μ π ο υ λ ῖ δ ο υ : «Νοτάριου Ζακύνθου», ἀνάτυπον ἐκ τῆς Ἐπετ. τοῦ Ἀρχείου τῆς ἱστορίας τοῦ Ἑλλην. Δικαίου τῆς Ἀκαδ. Ἀθηνῶν, τευχ. 8 (1958).

Ντίνου Κ ο ν ό μ ο υ : «Ἀνέκδοτη ἀλληλογραφία τοῦ Ἰωάννη Καποδίστρια», Ἀθήνα 1958.

Ἀποστόλου Ε. Β α κ α λ ο π ο ύ λ ο υ, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης: «Οἱ Δυτικομακεδόνες ἀπόδημοι ἐπὶ Τουρκοκρατίας», Θεσσαλονίκη 1958. Σπουδαιότατη μελέτη διὰ τὸν Ἕλληνα τῆς Β. Ἑλλάδος ἐπὶ Τουρκοκρατίας καὶ μάλιστα διὰ τὸν μέχρι καὶ σήμερον ὑπόδουλον.

Ν. Β. Δ ρ α ν δ ἄ κ η : «Ἡ κριτορικὴ ἐπιγραφή ναύτοκου τοῦ Μυστρά», Ἀνατόπωσις ἐκ τοῦ ΚΗ' (1958) τόμου τῆς Ε.Ε.Β.Σ.

Τάκη Α. Σ τ α μ α τ ο π ο ύ λ ο υ : «Ὁ Παλαιὸν Πατρῶν Γερμανὸς χωρὶς θρόλου», Ἀθήναι 1958.

Μ. Τ σ ο ο ύ ρ η, συνδιευθυντοῦ τοῦ Προτύπου Λυκείου Ἀθηνῶν : «Τὸ παιδί στὸ σπίτι μὲ τοὺς γονεῖς» (Οἱ ἐλεύθερες ὥρες τοῦ παιδιοῦ), Ἀθήναι 1959.

Δ. Κ ο κ κ ῖ ν ο υ : «Χωρὶς ἐξώφυλλα» (διηγήματα). Γιάννινα 1958.

Ἀδ. Κ ο ρ α ῆ : «Ἐπιστολαὶ πρὸς Πρωτοψάλτην» Ἐκδόσις «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὀφελίμων βιβλίων», Ἀθήναι 1959.

Παν. Γ ι α ν ν α κ ο π ο ύ λ ο υ, τοῦ Ἀσπεροσκοπέου Ἀθηνῶν : «Τὶ ἀπέδωσε τὸ διεθνὲς γεωφυσικὸν ἔτος 1957 - 1958», Ἀθήναι 1958.

Γ.Σ. Μ ε ν ἄ ρ δ ο υ : «Ἡ ἰκανότης τῆς Ἑλληνικῆς γραφῆς πρὸς ἀπόδοσιν καὶ ἄλλων φθόγγων», Ἀθήναι 1958.

Κ. Κ ῖ τ σ ο υ, καθηγητοῦ Παιδαγωγικῶν τῆς Ζ. Π. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων : «Τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν παγκόσμιον διακήρυξιν, ὡς φιλοσοφικὸς καὶ κοινωνικὸς δείκτης τῆς ἐποχῆς μας», Ἰωάννινα 1959.

Τ ο ὕ ἰ δ ῖ ο υ : «Οἱ γονεῖς ὀμιλοῦν διὰ τὸ πρόγραμμα μαθητῶν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου», (Ἐιδικὴ ἔρευνα μεταξὺ τῶν γονέων τῆς Ἡπείρου). Λάρισα 1958.

Ἰω. Χ ρ. Π ο ὄ λ ο υ, γυμνασιάρχου τοῦ Δ' Γυμνασίου Θηλέων Ἀθηνῶν : «Πολιτικαὶ ἰδέαι» (παρὰ Πλουτάρχου). Ἀθήναι 1959.

Ρ. Π. Σ ρ α ν τ ῖ δ η : «Ἡ συμβολὴ τῶν μαθηματικῶν εἰς τὴν οἰκονομικὴν θεωρίαν» (Διάλεξις γενομένη εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐταιρείαν Οἰκονομικῶν Ἐπιστημῶν). Ἀθήναι 1959.

Παύλου Μ. Κ α ρ δ ο γ ι α ν ν ο π ο ὄ λ ο υ : «Ἡ ὑπὸ τοῦ νόμου διασφάλις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκογενείας, εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς ἐκδηλώσεις», Ἀθήναι 1959.

Ν. Θ. Μ π ο υ γ ἄ τ σ ο υ : «Ἡ ἰδεολογικὴ ἐπίδρασις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐπὶ τοῦ ἔργου τοῦ Ἐθνικοῦ ποιητοῦ Διον. Σολωμοῦ», Ἀθήναι 1958.

Πρωτοπρεσβύτερου Μάρκου Β α σ ῖ λ ἄ κ η : «Χιαζὰ Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά», Τόμος Γ', τευχὸς Γ' Γρηγόριος Φωτεινὸς καὶ τευχὸς Δ'. Ὁ Ἀθανάσιος Πάριος καὶ τὸ ἔργον του.

Ἐμμ. Π ε τ ρ ἄ κ ι, ἀρχοντος διδασκάλου τοῦ Γένους, ἐπιτύμου διευθυντοῦ τοῦ Λυκείου «Ὁ Κοραΐς»: «Ἐνα ὄργανικὸν μειονέκτημα τῆς σχολικῆς ἀγωγῆς μας», Ἀνάγκη γυμναστικῆς τῆς Καλωσύνης», Ἡράκλειον.

Τοῦ ἰ δ ῖ ο υ : «Τὰ Δεκεμβριανά», Ἡράκλειον 1959.

Βασ. Μ α ν δ η λ α ρ ᾶ : «Λογία ἀθησαύριστοι λέξεις ἐκ Βυζαντινῶν κειμένων», (Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ ΞΒ' τόμου τοῦ περιοδικοῦ «Ἀθηνῶν»), Ἀθήναι 1958.

Γ. Ἐμμ. Ἀ γ γ ε λ ἄ κ η : «Γενικά τινα περὶ φορολογικῶν δικαστηρίων», Ἀθήναι 1958.

Γ. Ἀθ. Ἡ λ ῖ α, καθηγητοῦ - θεολόγου : «Ἡ συμβολὴ τοῦ κατηχητικοῦ σχολείου εἰς τὴν Ἑλληνοχριστιανικὴν ἀγωγὴν τῶν μαθητῶν», Βόλος 1959.

Μιχ. Π α ν ἄ γ ι ο υ : «Πῶς ζοῦν αἱ ψυχαὶ εἰς τὸ ὑπερέραν», Ἀθήναι 1959.

Βασ. Φ ρ ἄ γ κ ο υ : «Διαλεκτικὸς περσοναλισμός», Θεσσαλονίκη 1958.

Νίκου Μ η λ ῖ ὄ ρ η : «Τὸ κλίσμα», Ἀθήναι 1959.

Ἐπιφ. Ι. Θ ε ο δ ω ρ ο π ο ὄ λ ο υ : «Ἡ σχετικὴ ἢ τιμητικὴ προσοκνήσις ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ», Ἀθήναι 1959.

Σημ. Σ.

Εἰς τὸ τευχὸς Μαρτίου ἐκ τυπογραφικοῦ λάθους τὸ ἔργον τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Κορυθῆς κ. Εὐλόγιου Κουρίλα: «Ἀγασμάτων Θράκης καὶ Κωνσταντινουπόλεως», ἀνεγράφη ἐσφαλμένως: Ἀγασματάριον Θράκης κλπ.

Μηνιαῖον Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων» Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθήναι (Τηλ. 35-023).—Θεσ/ικῆς: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Υπεύθυνος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Ἀριστοφάνους 10, Ἀθῆναι (1)—Ἐτησίᾳ συνδρομὴ δρχ. 45, ἐξωτ. δολλ. 3.—Προϊστ. τυπογραφείου Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομιχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιευόμενα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.